

Obsah

Východiskový návrh priorit SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027	3
Úvod	3
Proces identifikácie priorit	5
Cieľ 1: INTELIGENTNEJŠIA EURÓPA – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva... 8	
1.1 Rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií.....	8
1.2 Využívania výhod digitalizácie pre občanov, podniky a vlády	11
1.3 Posilnenie rastu a konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov, vrátane produktívnych investícií	16
1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie – ľudské zdroje pre inovatívne Slovensko a EÚ	18
Výsledky AHP	23
Cieľ 2: EKOLOGICKEJŠIA nízkouhlíková EURÓPA vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, adaptácie na zmenu klímy a prevencie a riadenia rizika - environmentálne udržateľné a nízkouhlíkové Slovensko.....	26
2.1 Zvýšenie energetickej efektívnosti, podpora OZE a zníženie emisií skleníkových plynov ...	26
2.2 Adaptácia na zmenu klímy, prevencia rizík a odolnosti voči katastrofám	28
2.3 Prechod na obehové hospodárstvo, efektívne využívanie zdrojov a zlepšenie kvality ovzdušia	31
2.4 Zlepšenie kvality vôd a stavu ochrany prírody, biodiverzity a krajiny	35
Výsledky AHP	37
Cieľ 3: PREPOJENEJŠIA EURÓPA vďaka posilneniu mobility a regionálnej prepojenosti IKT ...	40
3.1 Rozvoj udržateľnej, inteligentnej, bezpečnej a intermodálnej siete TEN-T odolnej proti zmene klímy.....	40
3.2 Rozvoj a podpora udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy, vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility	44
3.3 Podpora digitálnej pripojiteľnosti.....	47
Výsledky AHP	49
Cieľ 4: SOCIÁLNEJŠIA EURÓPA vďaka vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv	51
4.1 Zlepšenie prístupu k zamestnaniu pre všetkých uchádzačov o zamestnanie, najmä mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných a znevýhodnených skupín na trhu práce, ako aj neaktívnych osôb a podpora samostatnej zárobkovej činnosti a sociálneho hospodárstva.....	51
4.2 Modernizácia inštitúcií a služieb trhu práce s cieľom posúdiť a predvídať potreby v oblasti zručností a zabezpečiť včasnú a cieleňú pomoc a podporu v záujme zosúladenia ponuky s potrebami trhu práce, ako aj pri prechodoch medzi zamestnaniami a mobilite	54
4.3 Podpora lepšej rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom vrátane prístupu k	

starostlivosti o deti a závislé osoby vo väzbe na rodovo vyváženú účasť na trhu práce	55
4.4 Zvýšenie kvality a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, ako aj ich relevantnosti z hľadiska trhu práce s cieľom podporiť nadobúdanie kľúčových kompetencií, najmä digitálnych zručností.....	56
Aktivity v oblasti zvýšenia kvality a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.....	57
4.5 Zlepšenie prístupu k inkluzívnym a ku kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania	57
4.6 Podpora aktívneho začlenenia s cieľom podporovať rovnosť príležitostí a aktívnu účasť a zlepšenie zamestnateľnosti	61
4.7 Podpora sociálno-ekonomickej integrácie marginalizovaných rómskych komunít (MRK) ...	64
4.8 Zabezpečenie rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti rozvíjaním infraštruktúry	66
4.9 Podpora sociálnej integrácie osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením vrátane najodkázanejších osôb a detí	67
4.10 Riešenie materiálnej deprivácie.....	69
Výsledky AHP.....	69
Cieľ 5: EURÓPA BLIŽŠIE K OBČANOM vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív.....	71
Všeobecný kontext	71
5.1 Regionálny rozvoj, miestny rozvoj a bezpečnosť.....	71
5.2 Komplexná podpora rozvoja všetkých foriem cestovného ruchu na základe podpory rozvoja špecifik a endogénneho potenciálu regiónov Slovenska	73
5.3 Regióny so špecifickými potrebami	75
Zoznam skratiek	76

Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027

Úvod

Slovensko ako členský štát EÚ akceptuje posilňovanie **strategického prístupu** v politike súdržnosti, s cieľom ďalej rozvíjať koordinovanú a harmonizovanú implementáciu fondov Únie, ktoré sa budú vykonávať na základe tzv. všeobecného - **zdieľaného riadenia, konkrétne** pre Európsky fond regionálneho rozvoja (ďalej len „EFRR“), Európsky sociálny fond plus¹ (ďalej len „ESF+“), Kohézny fond, opatrenia financované v rámci zdieľaného riadenia, pokiaľ ide o Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond (ďalej len „ENRAF“), Fond pre azyl a migráciu (ďalej len „AMIF“), Fond pre vnútornú bezpečnosť (ďalej len „ISF“) a Nástroj pre riadenie hraníc a víza (ďalej len „BMVI“), pričom sa pre obdobie 2021-2027 **zjednodušuje a definuje päť jasných cieľov politiky súdržnosti:**

1. **Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva;**
2. **Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa;**
3. **Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna pripojiteľnosť IKT;**
4. **Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv.**
5. **Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí prostredníctvom miestnych iniciatív.**

Toto zjednodušenie umožní synergiu a flexibilitu medzi rôznymi zložkami v rámci daného cieľa a odstráni umelé rozdiely medzi rôznymi politikami, ktoré prispievajú k rovnakému cieľu, zároveň stanovuje základ pre tematickú koncentráciu pre EFRR a ESF+. Súčasne sa synergia medzi rôznymi nástrojmi EÚ bude podporovať cez proces strategického plánovania, v ktorom sa určia spoločné ciele a spoločné oblasti pre činnosti v rámci rôznych programov, ako sú napr. spoločná poľnohospodárska politika (SPP), Európsky horizont, Nástroj na prepájanie Európy (NPE), program Digitálna Európa, program Erasmus+, Fond InvestEU, LIFE, Erasmus+.

Slovenská republika, ako členský štát EÚ, má povinnosť zabezpečiť účinné systémy riadenia a kontroly pre svoje operačné programy, ako aj úlohy zabezpečiť strategický prístup, schopnosť riešenia synergických účinkov a komplementarít s cieľom riešiť osobitné výzvy na subregionálnej a miestnej úrovni. Každý členský štát EÚ je povinný aplikovať politiky Únie na národnej a regionálnej úrovni s vplyvom na sociálnu, hospodársku a územnú súdržnosť v súlade s princípmi subsidiarity. Cieľom je podporiť súčinnosť a koordináciu a identifikovať a presadzovať najvhodnejšie spôsoby využívania investícií Únie. Slovensko preto musí zabezpečiť koordináciu a komplementárnosť medzi politikami a nástrojmi Únie a národnými, regionálnymi a miestnymi intervenciami. Dôvodom je skutočnosť, že členské štáty a regióny sa čoraz častejšie stretávajú s výzvami, ktoré súvisia s vplyvom globalizácie, environmentálnymi a energetickými aspektmi, starnutím obyvateľstva a demografickými zmenami, technologickou transformáciou a dopytom po inováciách, so sociálnou nerovnosťou a súčasne rôznymi formami hrozieb, ako sú environmentálne, klimatické, kybernetické a migračné. Rešpektujúc zložitý charakter a vzájomnú previazanosť takýchto výziev, aby riešenia podporované prostredníctvom fondov Únie a ďalších nástrojov podpory EÚ boli maximálne účinné, je nevyhnutná koordinácia, ktorá by zabezpečovala integrované, viacsektorové a viacdimenzionálne riešenia. Partnerská dohoda, by mala byť v zmysle návrhu všeobecného nariadenia EÚ **strategickým dokumentom**, preto **Partnerská dohoda SR a programy SR na roky 2021 - 2027** budú vypracované v súlade so strategickými a koncepčnými dokumentmi na národnej úrovni, vzťahujúcimi sa k jednotlivým oblastiam podpory z fondov EÚ, predovšetkým s Víziou a stratégiou rozvoja SR do

¹ Okrem zložky „Zamestnanosť a sociálna inovácia“ a zložky „Zdravie“, ktoré sú implementované v rámci priameho a nepriameho riadenia EK.

roku 2030, Národným investičným plánom, Stratégiou hospodárskej politiky do roku 2030, Stratégiou výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR, Stratégiou environmentálnej politiky SR do roku 2030, Stratégiou digitálnej transformácie, Koncepciou inteligentného priemyslu pre Slovensko, Národným programom výchovy a vzdelávania, princípmi štátnej vednej politiky a inými relevantnými dokumentmi SR. Vláda Slovenskej republiky dňa 12. marca 2019 zriadila Radu vlády Slovenskej republiky pre politiku súdržnosti 2021 – 2027 (Rada vlády SR), ktorá koordinuje prípravu Partnerskej dohody Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027.

ÚPVII, z pozície centrálného koordinačného orgánu (CKO) administratívne zabezpečuje túto koordináciu a pripravuje podporné a podkladové dokumenty, ktoré budú využité pri príprave Partnerskej dohody SR a programov SR na roky 2021 – 2027, kde predložený **„Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027“** je prvým oficiálnym kľúčovým vstupom do začatia procesu negociácií s EK, reagujúci na Správu EK o Slovensku z februára 2019. V gescii ÚPVII, vykonávajúceho funkcionality CKO ešte v etape pred definitívnym schválením Viacročného finančného rámca 2021-2027 a príslušnej legislatívy EÚ obdobie 2021 – 2027 bude zabezpečovaná koordinácia strategického prístupu na národnej úrovni členského štátu pri programovaní a jeho implementácii. Na základe akceptácie **„Východiskového návrhu priorít SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027“** Radou vlády SR začne centrálny koordinačný orgán koordináciu technických konzultácií s EK k zadaným prioritám.

Proces identifikácie priorít

Proces identifikácie investičných priorít pre budúcu Partnerskú dohodu SR na roky 2021 - 2027 (PD) bol na národnej úrovni zahájený úvodnými konzultáciami s ministerstvami; tie zaslali CKO v novembri a decembri 2018 svoje predbežné predstavy o smerovaní podpory zo zdrojov politiky súdržnosti 2021 - 2027.

Významným medzníkom bolo zverejnenie Správy o Slovensku 2019, ktorej príloha D bližšie špecifikovala oblasti a zameranie budúcej podpory z pohľadu Európskej komisie (EK).

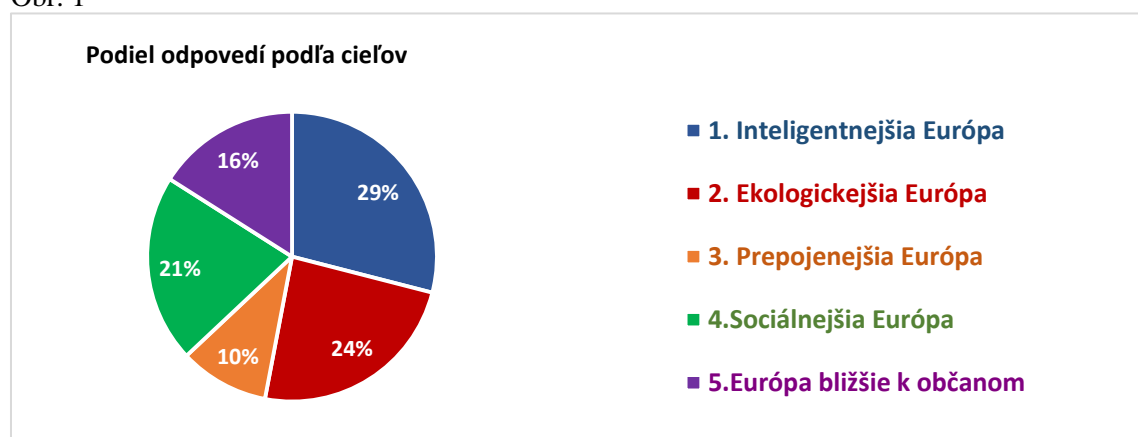
Diskusie s jednotlivými rezortami boli postupne rozšírené na široký partnerský proces, v ktorom bola štátna správa prepojená so samosprávou, neziskovými, mimovládnyimi organizáciami, súkromným sektorom a rôznymi profesijnými združeniami. Zároveň bola na úrovni Podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu vytvorená pracovná komisia, ktorej expertný tím spolu so zástupcami CKO, diskusiu odborne moderoval. Aby sa zabezpečila čo najširšia reprezentatívnosť odborných pohľadov z celého Slovenska, bol vypracovaný online dotazník a bol distribuovaný respondentom v apríli 2019. Tento nástroj zisťoval, za použitia postupov metódy Delphi, hlavné problémy/priority pre každý cieľ politiky súdržnosti 2021 - 2027. Okrem hlavných priorít boli špecifikované aj ďalšie, vždy však museli byť odôvodnené. Respondenti tiež uviedli návrhy riešení/aktivít danej priority, v poradí podľa dôležitosti.

Celkovo bolo oslovených 327 subjektov; 150 z nich odpovedalo a poskytlo svoje odpovede (Tab. 1). Najviac reakcií poskytol verejný sektor; najvyšší podiel odpovedí sa týkal cieľa 1 Obr. 1).

Tab. 1 Odpovede partnerov v číslach (počty oslovených respondentov a získané odpovede)

Ciele / Partneri	Verejný sektor	Ekon. a sociál. partneri	Občianska spol.	Spolu
Poslané				
1	54	47	5	106
2	35	4	5	44
3	18	7	4	29
4	58	23	12	93
5	39	14	2	55
Celkom	204	95	28	327
Odpovede				
1	27	15	2	44
2	28	3	5	36
3	11	3	2	16
4	22	5	6	33
5	17	2	2	21
Celkom	105	28	17	150

Obr. 1

Výstupy dotazníkového prieskumu boli následne spracované tak, aby rešpektovali nastavenie priorít popísaných v prílohe D Správy o Slovensku 2019 a boli konzultované s príslušnými rezortmi. Súčasťou tohto procesu boli aj predbežné úvahy o tvorbe tzv. strategických projektov. Výsledky Delphi prístupu boli spracované do dokumentu popisujúceho základné ciele, odporúčania EK a prezentované návrhy. Tieto výsledky boli k dispozícii všetkým partnerom, ktorí v ďalšej etape vypracovávali návrhové listy (NL).

Účelom návrhových listov bolo zdefinovať opatrenia pre špecifické ciele v rámci cieľov 1 – 5 a stanoviť priority týchto opatrení. Návrhový list obsahoval zdôvodnenie opatrenia, súlad s prílohou D, predpokladaný dopad opatrenia vo vzťahu k cieľovej skupine, odhadované náklady a doterajšie skúsenosti s implementáciou podobných opatrení. Celkovo zaslali zúčastnení partneri 239 návrhových listov (Tab. 2). Konzultačný proces s rezortami umožnil integráciu návrhových listov a súčasne odstránenie duplicit. Významným prínosom konzultácií bola vzájomná diskusia rôznych ministerstiev, ktorých kompetencie sa v mnohých oblastiach rôzne prekrývajú. Výsledkom intenzívnych konzultácií sú integrované návrhové listy, ktoré vstúpili do analytického hierarchického procesu (AHP).

Tab. 2 Počet doručených a agregovaných návrhových listov pre jednotlivé ciele

Politický cieľ	Návrhové listy	Agregované témy
1	22+8+4+11=45	4+4+3+4=15
2	22+13+19+26=80	3+4+5+2=13
3	6+11+3=20	4+4+1=9
4	10+16+49=77	2+3+4=9
5	17	
spolu	239	46

Finálne poradie priorít v každom ciele i jeho jednotlivých podtémach bolo stanovené v septembri 2019 pomocou metódy Analytical Hierarchy Process (AHP)². Na AHP sa zúčastnili odborníci

²Danesh, D., Ryan, M., Abbasi, A. (2017): A Systematic Comparison of Multi-criteria Decision Making Methods for the Improvement of Project Portfolio Management in Complex Organisations, *International Journal of Management and Decision Making* 16(1): 280-320.

z analytických a strategických útvarov Úradu vlády SR, ministerstiev, z Inštitútu finančnej politiky a z Útvaru hodnoty za peniaze, ako aj zástupcovia niektorých think-tankov.

AHP je štruktúrovaná expertná metóda pre organizovanie a analýzu komplexných rozhodnutí prijímaných skupinou expertov. Bola vyvinutá začiatkom 70-tych rokov minulého storočia a dnes sa nachádza v klasických učebniciach manažmentu a operačného výskumu. V súčasnej vedeckej literatúre je viac ako 31 tisíc aplikácií AHP (zdroj: *Google Scholar*). AHP je najčastejšie používaná metóda prioritizácie závažných a komplexných rozhodnutiach. Z vyše 100 metód komplexného rozhodovania sú najčastejšie používané a najlepšie výsledky dávajú AHP a DEA (Data Envelopment Analysis).

AHP sa využilo napr. pri rozhodovaní o umiestnení zahraničných pobočiek multinacionálnych spoločností (University of Cambridge), hodnotení kvality rozličných typov softvérov (Microsoft Corporation), výbere najlepšieho typu jadrového reaktora (Politecnico di Milano), či výbere metód na mitigáciu dopadov klimatickej zmeny (Fondazione Eni Enrico Mattei). Pre vzájomné párové porovnania boli definované tri kritériá. Tie boli zvolené tak, aby vystihli implementačný rámec Partnerskej dohody SR: **závažnosť, naliehavosť a uskutočniteľnosť**.

Závažnosť: porovnávaním opatrení stanovíte, ktoré z opatrení by mohlo významnejšie ovplyvniť sociálny, ekonomický a environmentálny rozvoj SR. Opatrenie by malo významne pomôcť našej krajine čeliť veľkým spoločenským výzvam v nasledujúcom desaťročí. Nerealizovanie tohto opatrenia by mohlo viesť k závažným ekonomickým, sociálnym a environmentálnym následkom a nezvratným zmenám.

Naliehavosť: ktoré z opatrení musíme urobiť hneď, alebo aspoň v čo najkratšom čase. Toto opatrenie môže byť nevyhnutnou podmienkou pre zavádzanie iných opatrení. Odkladanie tohto opatrenia na neskôr bude viesť k závažným ekonomickým, sociálnym a environmentálnym následkom a nezvratným zmenám.

Uskutočniteľnosť: ktoré z opatrení dokáže vláda SR, jednotlivé ministerstvá a ich agentúry uviesť do praxe, lebo nie všetko dokážeme realizovať. Žiadne opatrenie samo o sebe asi nedokáže zmeniť myslenie ľudí, zastaviť demografické zmeny alebo vyriešiť svetovú klimatickú krízu. Niektoré opatrenia však dokážu mať výrazný dopad na našu spoločnosť, hospodárstvo a životné prostredie, no v minulosti sme zlyhali pri ich implementácii. Bolo by možné dané opatrenie pri súčasnom chápaní problematiky realizovať / implementovať?

Cieľ 1: INTELIGENTNEJŠIA EURÓPA – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva

1.1 Rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií

1.1.1 Podpora spolupráce akademického sektora a podnikov

Výdavky na výskum a vývoj zaznamenali v SR v poslednom desaťročí viacero pozitívnych trendov. Od roku 2007 pozorujeme výrazný obrat v investovaní do výskumu a vývoja. Kým v roku 2007 činili celkové výdavky na výskum a vývoj (VaV) len 0,45 % hrubého domáceho produktu (HDP), v roku 2017 to bolo už 0,88 % HDP. Pozitívny obrat v investíciách do VaV bol spojený jednak s ukončením transformácie, a jednak so vstupom do EÚ a možnosťou čerpať európske zdroje (od roku 2014 európske štrukturálne a investičné fondy EŠIF). Implementácia podporených intervencií mala pozitívny vplyv na lepšie tematické cielenie slovenského výskumu. Kým v roku 2010 činil podiel tzv. neorientovaného výskumu a výskumu financovaného zo všeobecných finančných prostriedkov vysokých škôl (VŠ)³ až 33,8 %, v roku 2017 tento podiel klesol na 26,8 %. Na druhej strane podiel priemyselnej výroby a technológie na celkových výdavkoch na VaV v tomto období narástol z 32,8 % na 46,8 %⁴. Zlepšuje sa aj štruktúra VaV podľa činností. Kombinovaný podiel aplikovaného a experimentálneho výskumu na celkových výdavkoch na VaV narástol z 53,7 % v roku 2010 na 62,8 % v roku 2017. Podiel základného výskumu sa v tom istom období znížil z 46,7 % na 37,2 %⁵. Za lepším cielením výskumu (najmä na priemyselné aplikácie) a posunom smerom ku komerčným aplikáciám stoja jednak rastúce vlastné výdavky podnikov a jednak podpora aplikovaného a priemyselného výskumu z EŠIF.

Celkovo v podnikovom výskume narástli výdavky v rokoch 2007 - 2017 v absolútnom objeme o viac ako štyrikrát, a v relatívnom vyjadrení z 0,18 % na 0,48 % HDP. Aj táto úroveň je však hlboko pod priemerom EÚ (EÚ28 = 1,36 % HDP, CZ = 1,13 %, HU = 0,99 % a PL = 0,67 %). Správa o Slovensku za rok 2019 konštatuje, že „výdavky podnikov na výskum a vývoj sa zdajú byť priveľmi nízke na to, aby výrazne zvýšili výkonnosť v oblasti inovácií“. Problémom je „obmedzené zapojenie výskumných inštitúcií a obmedzené výskumné kapacity“. Slabú prepojenosť verejného a súkromného sektora indikujú aj údaje o výdavkoch na výskum a vývoj podľa zdroja financovania. Kým v roku 2014 získali slovenské univerzity a vysoké školy 2,4 % celkových zdrojov na svoj výskum z podnikových zdrojov, v roku 2016 klesol podiel podnikov na 1,9 %.

Relatívne investície do výskumu sa v SR prejavujú aj vo veľmi nízkych komerčných výstupoch výskumu, vývoja a inovácií. Podiel slovenských podnikov s inovačnou aktivitou z celkového počtu podnikov neustále medziročne klesá. V roku 2010 predstavoval 35,6 % a v roku 2016 klesol na 30,7 %. Slovensko produkuje malý objem práv duševného vlastníctva, najmä patentov. Od roku 2014 je možné pozorovať mierny rast počtov ochranných známok. Počty patentov a priemyselných vzorov stagnujú. Nedošlo ani k zlepšeniu stavu zamestnanosti v poznatkovo-intenzívnych aktivitách a službách. Mierne klesá podiel poznatkovo-intenzívnych služieb na celkových exportoch služieb.

Slovensko dosahuje v porovnaní s EÚ vysoký podiel exportov medium- a high-tech produktov (SR: 66,4 %, EÚ28: 56,7 % v roku 2017). Tieto exporty sú generované pobočkami multinacionálnych spoločností v odvetviach automobilového priemyslu a spotrebnej elektroniky. Investičné usmernenia Európskej komisie k financovaniu politiky súdržnosti na roky 2021 - 2027 pre SR indikujú potrebu podporovať MSP, aby sa dostali na vyšší stupeň globálneho hodnotového reťazca, zvyšovať produktivitu, ako aj napomáhať účasti v medzinárodných klastroch riadených priemyslom

³ Ide o mzdy vysokoškolských učiteľov.

⁴ Štatistický úrad SR (2019): Výdavky na výskum a vývoj podľa sociálno-ekonomických cieľov, Datacube.

⁵ Štatistický úrad SR (2019): Výdavky na výskum a vývoj podľa činnosti výskumu a vývoja, Datacube.

a stimulovaných výskumom⁶.

Uvedené opatrenie je zamerané na stimulovanie inovačného potenciálu a spoluprácu akademického sektora a podnikov pre zabezpečenie prenosu získaných informácií do praxe a ako nástroj pre podporu VaV zameraného na prax. Ambíciou je postupné zvýšenie podnikových výdavkov na VaV. Zároveň sa danou aktivitou bude prispievať k plneniu RIS3 SR, ako aj Špecifických odporúčaní pre krajinu, najmä vo vzťahu k podpore podnikového výskumu a vývoja, pričom dôležitou súčasťou opatrenia bude podpora v oblasti transferu technológií a transformácie hospodárstva v rámci štvrtej priemyselnej revolúcie.

Hlavným cieľom uvedeného opatrenia je posilnenie prepojení medzi akadémiou a podnikmi a zvýšenie produktivity podnikateľského sektora. Taktiež sa dosiahne ukotvenie tejto spolupráce a vytvorenie dlhodobých partnerstiev medzi týmito subjektmi a generovanie nových príležitostí a možností pre ďalšiu spoluprácu mimo podpory z EŠIF. Aktivity podporované v rámci tohto opatrenia majú podporiť zvýšenie vstupov i výstupov vo výskume a inováciách v SR. Na strane vstupov má dôjsť k zvýšeniu domácich podnikových výdavkov na VaV a ku zlepšeniu inovačných kapacít malých a stredných podnikov. Podpora z EŠIF vo sfére VaV sa má prejavovať napr. vo vyššom počte patentov, úžitkových vzorov, ochranných známk a kvalitných vedeckých publikácií. V oblasti inovácií má dôjsť k zvýšeniu podielu inovujúcich a ziskových podnikov.

Očakávané výsledky:

- posilnenie prepojení medzi akadémiou a podnikmi,
- zvýšenie produktivity podnikateľského sektora,
- posilnenie investícií podnikov do výskumu a inovácií;
- posilnenie výskumných kapacít v priemyselných odvetviach,
- ukotvenie spolupráce medzi akadémiou a podnikmi a vytvorenie dlhodobých partnerstiev medzi týmito subjektmi a generovanie nových príležitostí a možností pre ďalšiu spoluprácu mimo podpory z EŠIF,
- zvýšenie vstupov i výstupov vo výskume a inováciách v SR,
- celkové zvýšenie domácich podnikových výdavkov na VaV, ako aj zvýšenie podielu podnikových výdavkov na celkových výdavkoch na VaV v sektore univerzít a SAV,
- zlepšenie inovačných kapacít malých a stredných podnikov,
- zvýšenie počtu patentov, úžitkových vzorov, ochranných známk a kvalitných vedeckých publikácií,
- zvýšenie podielu inovujúcich a ziskových podnikov.

1.1.2 Podpora budovania ľudských zdrojov vo výskume a vývoji

Slovensko má vážny problém s ľudskými zdrojmi vo výskume a vývoji. Počty študentov bakalárskeho a magisterského štúdia kulminovali v roku 2009 na úrovni 140,7 tisíc a do roku 2018 klesli na 95,8 tisíc. Počty doktorandov klesli z 12,2 tisíc v roku 2010 na 6,8 tisíc v roku 2018. Vývoj počtov doktorandov je jeden z kľúčových faktorov prechodu na poznatkovo-intenzívnu ekonomiku. Okrem demografického vývoja je tento problém spôsobený aj neatraktívnymi finančnými podmienkami pre stabilizáciu mladých výskumníkov na VŠ a v SAV.

Slovensko má aj podpriemerné stavy výskumníkov. V roku 2017 malo Slovensko 2801 výskumníkov (vo FTE) na 1 miliónov obyvateľov (EÚ 28: 3860, CZ: 3704, HU: 2901, PL: 3018, SI: 4498, AT: 5417). Mimoriadne nízke sú v SR počty výskumníkov v podnikovom sektore, len 613 výskumníkov

⁶ Európska komisia (2019): Správa o Slovensku 2019. Pracovný dokument útvarov Komisie, Príloha D. Európsky semester 2019: Hodnotenie pokroku dosiahnutého pri vykonávaní štrukturálnych reforiem, pri prevencii a náprave makroekonomických nerovnováh a výsledky hĺbkových preskúmaní na základe nariadenia (EÚ) č. 1176/2011 {COM(2019) 150 final}. Brusel 27. 2. 2019.

(FTE) na 1 milión obyvateľov (EÚ28: 1973, CZ: 1910, HU:1789, PL: 1421, SI: 2780, AT: 3369).

Slovensko zaznamenalo v posledných dvoch desaťročiach obrovský odliv vysokoškolských študentov. Počty slovenských študentov vysokých škôl (VŠ) v krajinách OECD kulminovali v roku 2012 na úrovni 36 tisíc a v roku 2016 klesli na 30 tisíc (najmä v dôsledku demografického vývoja). Stále sa však zvyšuje podiel slovenských študentov denného štúdia študujúcich v zahraničí. V roku 2016 študovalo v zahraničí 32 % všetkých slovenských VŠ študentov v dennej forme štúdia. Na druhej strane Slovensko nedokáže pritiahnúť dostatočné množstvo zahraničných talentov. Podiel zahraničných doktorandov na celkovom počte doktorandov síce narástol v období rokov 2010 - 2016 z 8,5 % na 9,1 %, no v porovnaní s priemerom EÚ (26,1 %) je veľmi nízky.

Výskumné pozície po ukončení PhD. štúdia sú dôležité pre ďalšie odborné vzdelávanie jednotlivcov za účelom získania odborných zručností potrebných na vykonávanie kariérneho rastu. Zároveň podporujú schopnosť u vedeckých pracovníkov robiť nezávisle svoj výskum a budovať spoluprácu a tiež medzinárodnú sieť kontaktov pre inštitúciu ako celok. Podpora sa prednostne zameria na ľudské zdroje v doménach inteligentnej špecializácie (RIS3). Očakáva sa aj vyššie zapájanie všetkých slovenských výskumníkov do spolupráce vo výskume v rámci EÚ.

Očakávané výsledky:

- stabilizácia kvalitných ľudských zdrojov na VŠ, v SAV i súkromnom sektore a to formou grantov pre doktorandov, postdoktorandov a mladých výskumníkov do 40 rokov, ktorí chcú etablovať svoju vedeckú kariéru v SR a nadviazať spoluprácu s výskumnými inštitúciami v EÚ.

1.1.3 Podpora budovania a modernizácie centrálnej infraštruktúry pre výskum a vývoj

Bez efektívne budovanej a ďalej rozvíjanej výskumnej infraštruktúry nebude vytvorená nevyhnutná báza pre ďalší rozvoj VaV a pre spoluprácu s podnikmi. Kvalitná výskumná infraštruktúra vo verejnom sektore bude motivujúca najmä pre vytváranie dlhodobých väzieb a partnerstiev v rámci SR, ako aj so zahraničím. Zapájanie slovenských výskumných inštitúcií do medzinárodných technologických platforiem a infraštruktúr pomáha slovenským výskumníkom zvyšovať účasť v medzinárodných konzorciách a podporujú zvyšovanie potenciálu slovenskej vedy. Účasť SR v medzinárodných výskumných infraštruktúrach je nedostatočná. Z celkového počtu 48 ESFRI infraštruktúr bolo Slovensko zapojené do štyroch ako riadny člen a do šiestich ako asociovaný člen, resp. pozorovateľ.

Bude nutné dobudovať národnú infraštruktúru pre transfer technológií a transfer poznatkov z výskumného prostredia do praxe, pokročiť v prepájaní výskumných dátových centier, vytvoriť komplexný informačný systém pokrývajúci všetky subjekty vedy a výskumu, zabezpečiť získavanie, spracovávanie, uchovávanie a sprístupňovanie vedeckých a bibliometrických dát a publikácií (vrátane implementácie European Open Science Cloud) a pokračovať v popularizácii vedy a techniky a v prezentácii úspešných výsledkov výskumu.

Hlavnou ambíciou tohto opatrenia je dobudovať sieť univerzitných výskumných parkov, výskumných centier a centier excelentnosti a posilniť v nich spoločný výskum v doménach inteligentnej špecializácie. Taktiež je nevyhnutné podporiť dlhodobý strategický výskum v oblastiach inteligentnej špecializácie. Dlhodobý strategický výskum by sa preto mal orientovať aj na nové otvorené výzvy v oblasti technológií budúcnosti a vznikajúcich technológií (FET). Pre naplnenie týchto cieľov je však nevyhnutné dobudovať ľudský kapitál a centrálnu infraštruktúru, a to spôsobom, aby ju mohol využívať aj podnikateľský sektor a zvýšilo sa zapojenie slovenských výskumných inštitúcií do ESFRI.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie konkurencieschopnosti akademických inštitúcií v prostredí EÚ,
- zvýšenie kvality univerzitných vedeckých parkov a výskumných centier,

- zvýšenie záujmu podnikateľského sektora o spoluprácu s akademickými inštitúciami,
- vybudovanie pozitívneho vzťahu spoločnosti k výskumu a vývoju,
- vybudovať ľudský kapitál a spoločnú infraštruktúru VaV pre dynamickú multidisciplinárnu spoluprácu verejného a súkromného sektora v oblasti nových a budúcich technológií.

1.1.4 Podpora účasti slovenských subjektov v Európskom výskumnom priestore

Slovensko je malá krajina s obmedzenými možnosťami pre plošnú podporu výskumu. Malé krajiny však môžu ťažiť z medzinárodnej spolupráce. V tomto smere Slovensko zaznamenáva niektoré pozitívne trendy. Absolútne počty spoločných medzinárodných publikácií (v prepočte na 1 mil. obyvateľov) zaznamenávajú rastúci trend. Ich počet stúpol z 293,9 v roku 2010 na 438,8 v roku 2017. Do určitej miery sa darí zlepšovať aj kvalitu publikácií. Podiel slovenských vedeckých publikácií zaradených do top 10 % svetových publikácií narástol v uvedenom období z 5,15 % na 6,18 %.

Rámcové programy EÚ pre výskum a inovácie slovenským výskumníkom umožňujú účasť v medzinárodných konzorciách a podporujú zvyšovanie potenciálu slovenskej vedy. Slovensko však patrí k najmenej úspešným krajinám EÚ v rámcových programoch. Slovenské subjekty získali od spustenia programu Horizont 2020 do súčasnosti sumu cca 93,5 mil. EUR. Podporených projektov so slovenskou účasťou je pritom 317. Iné krajiny EÚ podobnej veľkosti a stupňa rozvoja boli podstatne úspešnejšie: Portugalsko = 2506 účastí, 691,5 mil. EUR, Estónsko = 535 účastí, 150,5 mil. EUR, Česko 1192 účastí = 301,5 mil. EUR, Maďarsko = 998 účastí, 261,2 mil. EUR.

Veľmi nízka je účasť slovenských malých a stredných podnikov (MSP) v projektoch v rámci európskeho výskumného priestoru (ERA). V programe Horizont 2020 malo do júla 2019 Slovensko 116 účastí MSP (19,8 mil. EUR), čo je jedna z najnižších účastí v EÚ. Iné krajiny s porovnateľnou veľkosťou a stupňom rozvoja dosiahli podstatne lepšie výsledky: Česko: 241 účastí MSP, 45,9 mil. EUR; Maďarsko: 296 účastí MSP, 76,2 mil. EUR. Problémom nie je len nízka účasť v projektoch, ale už aj v projektových žiadostiach, menej významné sú aj úlohy, ktoré slovenské výskumné tímy v projektoch plnia.

Očakávané výsledky:

- väčšia aktivita a účasť slovenských inštitúcií, výskumníkov, výskumných tímov v rámcových programoch EÚ pre výskum a inovácie,
- zvýšenie úspešnosti slovenských žiadostí, ako aj výšky získaného príspevku EK,
- zvýšenie účasti slovenských subjektov v Horizonte Europe oproti stavu účasti v Horizonte 2020.

1.2 Využívania výhod digitalizácie pre občanov, podniky a vlády

1.2.1 Podpora digitálneho hospodárstva založeného na údajoch a moderných technológiách pre digitálnu transformáciu

Slovensko potrebuje vytvoriť podmienky pre postupnú digitálnu transformáciu všetkých odvetví hospodárstva. To zahŕňa predovšetkým transformáciu súčasného priemyslu na priemysel 4.0, ktorým označujeme súčasný trend digitalizácie a s ňou súvisiacu automatizáciu výroby a výmeny dát vo výrobných procesoch. Preto bude potrebné, aby štát pomohol podnikom pripraviť sa na takúto transformáciu.

V hodnotení stavu digitálnej ekonomiky a spoločnosti Európskej komisie (DESI 2019) skončilo v oblasti integrácie digitálnych technológií podnikmi Slovensko na 21. mieste spomedzi krajín EÚ. Jeho postavenie a skóre sa v porovnaní s DESI 2018 znížilo, pričom je hlboko pod priemerom EÚ.

Kvantifikovateľná hodnota aplikácií, ktoré využívajú osobné údaje, sa v Európe odhaduje na 1 000 miliárd eur ročne do roku 2020. Pre občanov Slovenska to znamená približne 5,5 miliardy eur ročne, čo momentálne predstavuje okolo 7 % HDP. Údaje sa stanú základom pre nové inteligentné služby prispôbené potrebám ich používateľov. Vytváraním dopytu verejného sektora, priaznivým regulačným prostredím a investovaním prostriedkov podpory výskumu a inovácií na návrh nových algoritmov a služieb sa stimuluje rozvoj údajového hospodárstva.

Slovensko je jedným z posledných štyroch členských štátov EÚ (spolu s Bulharskom, Rumunskom a Maltou), ktoré nemá rozvinutú sieť centier podpory nazývaných centrá digitálnych inovácií (angl. DIH - Digital Innovation Hubs). Pritom práve tieto poskytujú jedinečnú príležitosť na zabezpečenie širokého využívania digitálnych technológií v hospodárstve a spoločnosti. Podniky, a predovšetkým malí a strední podnikatelia, ako aj subjekty verejného sektora, získavajú prístup k využívaniu inovatívnych a digitálnych technológií.

Proces digitálnej transformácie sa orientuje na viaceré technologické trendy, vďaka ktorým je možné dosiahnuť úspech v digitálnej transformácii sektorov ekonomiky. Jednou z technológií, ktoré už dnes majú prelomový charakter, je umelá inteligencia. Bezprecedentné zefektívňovanie ľudskej produktivity zavádzaním technológií s prvkami umelej inteligencie už dnes transformuje globálne hospodárstvo i spoločnosť. Rýchlo a efektívne preto musí reagovať aj Slovenská republika, ktorá patrí medzi najohrozenejšie vyspelé krajiny, kde v najbližšom desaťročí kvôli štruktúre priemyslu nahradí umelá inteligencia najviac pracovných miest. Podľa správy OECD „Job Creation and Local Economic Development 2018“ je Slovensko krajinou, kde je najviac pracovných miest spomedzi OECD krajín ohrozených automatizáciou. Využitie umelej inteligencie môže priniesť zvýšenie konkurencieschopnosti slovenského hospodárstva. Podľa odhadov spoločnosti PwC je možné predpokladať, že umelá inteligencia do roku 2030 prinesie globálnej ekonomike viac ako 16 biliónov dolárov a zvýši celosvetové HDP o 26 percent.

V decembri 2018 bol na európskej úrovni prijatý Koordinovaný plán o umelej inteligencii, ktorý zaväzuje členské štáty k zásadným povinnostiam pri rozvoji národných kapacít a medzinárodnej spolupráci v oblasti umelej inteligencie. Je potrebné na celonárodnej úrovni identifikovať príležitosti pre umelú inteligenciu na Slovensku. Zo strany štátu a pre potreby štátu je potrebné podporiť pilotné projekty v súkromnom sektore, a to podporou projektov aplikačného experimentovania s umelou inteligenciou vo verejnom sektore a zvýšením dostupnosti verejných služieb s využitím umelej inteligencie. Pre Slovensko je takisto nevyhnutné, aby sa zapájalo do európskych iniciatív v oblasti umelej inteligencie.

Očakávané výsledky:

- umožnenie nových príležitostí pre podnikanie a inovácie verejných služieb pomocou open API,
- rozvoj inovatívnych podnikov a budovanie lokálneho inovačného ekosystému,
- podpora nových podnikateľských modelov v digitálnom hospodárstve, identifikovanie segmentov pre ekonomiku platforiem,
- vytvorenie ekosystému slovenských Digitálnych inovačných hubov (DIHs) a vybudovanie unikátneho inovačného hubu v Bratislave,
- podpora výskumu a vývoja distribuovaných technológií (vrátane technológie blockchain) s cieľom podporiť ich aplikáciu vo VS a budovanie elektronických služieb štátu so zameraním sa na zvýšenie transparentnosti, kybernetickej bezpečnosti, automatizácie a zefektívnenia komunikácie, ako aj zapojenie sa do projektov na regionálnej a európskej úrovni,
- rozvoj národného superpočítačového kompetenčného centra, efektívne zapojenie do európskeho ekosystému a podpora európskej konkurencieschopnosti v oblasti vysokovýkonnej výpočtovej techniky,
- vytvorenie a rozvoj platformy pre výskum HPC a národného ekosystému formou verejno-súkromného partnerstva v oblasti HPC a technológie deep learning na aplikácie využívajúce

AI,

- podpora projektov zameraných na vývoj, rozvoj a testovanie kvantového šifrovania a kvantových informačných technológií, vrátane kybernetickej bezpečnosti,
- zapojenie SR do iniciatívy EÚ pri budovaní európskych centier excelentnosti pre umelú inteligenciu, podpora rozvoja ekosystému umelej inteligencie,
- podpora projektov zameraných na umelú inteligenciu (napr. aj rozvinutie nástroja na spracovanie prirodzeného jazyka),
- podpora vzdelávacích aktivít v oblasti umelej inteligencie, aj s ohľadom na kybernetickú bezpečnosť,
- projekty zamerané na podporu úpravy regulačného prostredia, aj s ohľadom na kybernetickú bezpečnosť a implementáciu základných princípov etického a transparentného využívania umelej inteligencie,
- podpora vzniku a aktivít platforiem pre výskum umelej inteligencie a rozvoja ekosystému umelej inteligencie a zvyšovanie investícií zahraničných a slovenských spoločností do výskumných aktivít.

1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov

Inteligentné alebo tiež „smart“ technológie vytvárajú pre samosprávu obrovské množstvo možností pre jej rozvoj a riešenie environmentálnych, ekonomických, ale aj sociálnych zmien. Rastúca urbanizácia na celosvetovej a európskej úrovni je čoraz viac prepojená s rozširovaním inteligentných miest, pretože do tohto prostredia bude väčšina občanov a výrobných subjektov sústreďovať svoje záujmy. Súčasný stav technologického pokroku ponúka rozsiahle možnosti pre rozvoj mestskej infraštruktúry a budovania inteligentných miest, mesto sa však stane inteligentným len ak zvyšuje životnú úroveň všetkých občanov. Inteligentné mesto využíva informačné a komunikačné technológie na zlepšenie svojej funkčnosti, dlhodobej udržateľnosti a zvýšenie životnej úrovne. Inteligentné mestá sa môžu stať hnacou silou rozvoja novej európskej priemyselnej politiky, ktorá bude schopná ovplyvniť vývoj špecifických výrobných odvetví a rozšíriť výhody digitálneho hospodárstva.

Realizované štúdie preukazujú, že v rámci SR existuje potenciál na realizáciu projektov v oblasti Smart Cities. Štúdia „Creation of an investment platform for smart cities and regions initiatives in Slovakia“ vypracovaná pre EIB identifikovala 767 projektov, z ktorých takmer polovica spadala pod agendu inteligentných miest a regiónov a predstavujú investičný potenciál v objeme 576,5 miliónov EUR. Európska komisia vyčlenila 6 % z prostriedkov EFRR na udržateľný mestský rozvoj, kam agenda inteligentných miest patrí, resp. je jej nosnou časťou. Predpokladá sa realizácia projektov v nasledovných základných oblastiach Smart Economy, Smart People, Smart Governance, Smart Mobility, Smart Environment, Smart Living.

Očakávané výsledky:

- implementácia a podpora digitálnych inovácií v samospráve,
- zapájanie občanov do verejného života a podpora nástrojov pre participáciu občanov na správe vecí verejných,
- podpora inteligentnej regulácie v meste,
- zefektívnenie využívania zdrojov v meste, vrátane monitorovania súvisiacej infraštruktúry a inteligentného odpadového hospodárstva,
- rozvoj inteligentnej mobility, budovanie infraštruktúry a presadzovanie inovácií v napr. v miestnej doprave,
- podpora demokracie a participácie a zapájania občanov do rozhodovacích procesov samosprávy s využívaním otvorených údajov na lokálnej úrovni,
- nasadenie platforiem a proaktívnych elektronických služieb pre vnútornú správu mesta, ako aj poskytovanie služieb občanom a podnikateľom,
- zavádzanie inteligentných technológií pre starších a odkázaných obyvateľov a občanov so

zdravotným postihnutím s dôrazom na prístupnosť týchto technológií zohľadňujúcu špecifické používateľské potreby tejto skupiny obyvateľov,

- podpora rozvoja inteligentných miest a regiónov formou novej expertnej platformy.

Aktivity v oblasti podpory budovania inteligentných miest a regiónov budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

1.2.3 Podpora rozvoja umelej inteligencie a kybernetickej bezpečnosti

Proces digitálnej transformácie sa orientuje na viaceré technologické trendy, vďaka ktorým je možné dosiahnuť úspech v digitálnej transformácii sektorov ekonomiky. Jednou z technológií, ktoré už dnes majú prelomový charakter, je umelá inteligencia. Bezprecedentné zefektívňovanie ľudskej produktivity zavádzaním technológií s prvkami umelej inteligencie už dnes transformuje globálne hospodárstvo i spoločnosť. Rýchlo a efektívne preto musí reagovať aj Slovenská republika, ktorá patrí medzi najohrozenejšie vyspelé krajiny, kde v najbližšom desaťročí kvôli štruktúre priemyslu nahradí umelá inteligencia najviac pracovných miest. Podľa správy OECD „Job Creation and Local Economic Development 2018“ je Slovensko krajinou, kde je najviac pracovných miest spomedzi OECD krajín ohrozených automatizáciou. Využitie umelej inteligencie môže priniesť zvýšenie konkurencieschopnosti slovenského hospodárstva. Podľa odhadov spoločnosti PwC je možné predpokladať, že umelá inteligencia do roku 2030 prinesie globálnej ekonomike viac ako 16 biliónov dolárov a zvýši celosvetové HDP o 26 percent.

V decembri 2018 bol na európskej úrovni prijatý Koordinovaný plán o umelej inteligencii, ktorý zaväzuje členské štáty k zásadným povinnostiam pri rozvoji národných kapacít a medzinárodnej spolupráci v oblasti umelej inteligencie. Je potrebné na celonárodnej úrovni identifikovať príležitosti pre umelú inteligenciu na Slovensku. Zo strany štátu a pre potreby štátu je potrebné podporiť pilotné projekty v súkromnom sektore, a to podporou projektov aplikačného experimentovania s umelou inteligenciou vo verejnom sektore a zvýšením dostupnosti verejných služieb s využitím umelej inteligencie. Pre Slovensko je takisto nevyhnutné, aby sa zapájalo do európskych iniciatív v oblasti umelej inteligencie.

Kybernetické útoky nepoznajú hranice, sú stále intenzívnejšie a sofistikovanejšie. Preto je táto téma jednou zo základných priorít na úrovni jednotlivých štátov, EÚ, ako aj medzinárodných organizácií. Kybernetická bezpečnosť sa dotýka stále väčšieho množstva subjektov (národná a vládna úroveň, podnikateľská sféra aj jednotlivci). Organizácie a fyzické osoby majú poznať riziká a vynaložiť námahu, finančné prostriedky a ochotu správať sa spôsobom, ktorý bezpečnostné riziká minimálne nezväčšuje a ideálne znižuje. Najohrozenejšie sú organizácie a inštitúcie prevádzkujúce prvky kritickej infraštruktúry alebo prevádzkovatelia služieb, ktoré sú esenciálne z pohľadu fungovania štátu a zabezpečenia základných služieb obyvateľstvu (napr. zdravotnícke služby, dodávky elektriny, vody, bankové služby). Keďže štát musí zabezpečiť spoľahlivé a bezpečné poskytovanie služieb, často pristupuje k nepriaznivo prijímanej regulácii a opatreniam, ktoré takéto služby chránia a zabezpečujú preventívne mechanizmy (na zabezpečenie základnej úrovne bezpečnosti u prevádzkovateľov takýchto služieb) a reaktívne mechanizmy (zabezpečujúce efektívne a spoľahlivé riešenie bezpečnostných problémov keď nastanú). Opatrenia je potrebné vykonávať tak na legislatívnej, operatívnej aj technickej úrovni.

Očakávané výsledky:

- zapojenie SR do iniciatívy EÚ pri budovaní európskych centier excelentnosti pre umelú inteligenciu, podpora rozvoja ekosystému umelej inteligencie,
- podpora projektov zameraných na umelú inteligenciu (napr. aj rozvinutie nástroja na spracovanie prirodzeného jazyka),

- podpora vzdelávacích aktivít v oblasti umelej inteligencie, aj s ohľadom na kybernetickú bezpečnosť,
- projekty zamerané na podporu úpravy regulačného prostredia, aj s ohľadom na kybernetickú bezpečnosť a implementáciu základných princípov etického a transparentného využívania umelej inteligencie,
- podpora vzniku a aktivít platforiem pre výskum umelej inteligencie a rozvoja ekosystému umelej inteligencie a zvyšovanie investícií zahraničných a slovenských spoločností do výskumných aktivít,
- podpora nástrojov a infraštruktúry pre zabezpečenie a rozvoj systémov bezpečnosti sietí a informačných systémov, boja proti kybernetickej kriminalite, kybernetickej diplomacie, kybernetickej hygieny, budovania kapacít a rozvoja ochrany a obrany kybernetického priestoru SR,
- podpora opatrení na budovanie dôvery a nástrojov na bezpečnú správu internetu, rozvoja bezpečnostných dohľadových centier (SOC), bezpečnostnej certifikácie tovarov a služieb, rozvoja a zabezpečenia funkčnosti centier riešenia incidentov kybernetickej bezpečnosti (CERTy/CSIRTy) a zabezpečenie príslušných školení a vzdelávania,
- podpora zabezpečenia kritickej informačnej infraštruktúry SR vrátane prevádzkovateľov základných služieb a poskytovateľov digitálnych služieb,
- podpora kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni a v rámci verejnej správy (dostupnosť, bezpečnosť, odolnosť), vrátane úzko špecializovaného vzdelávania v tejto oblasti a vytvorenia nástrojov na rozpoznanie, monitorovanie a riadenie bezpečnostných incidentov.

1.2.4 Modernizácia poskytovania verejných služieb

Európskou víziou je verejná správa v EÚ, ktorá bude otvorená, efektívna a inkluzívna a ktorá bude poskytovať cezhraničné, personalizované a používateľsky prívetivé elektronické verejné služby všetkým občanom a podnikateľom v EÚ. Pri dizajne a poskytovaní lepších služieb sa budú využívať inovatívne prístupy a moderné digitálne technológie v súlade s potrebami a požiadavkami občanov a podnikateľov. Taktiež bude zabezpečená interoperabilita a prístupnosť informačných systémov.

V oblasti digitálnych verejných služieb Slovensko nezachytilo trendy v EÚ. Najvýkonnejším ukazovateľom sú otvorené dáta, v ktorých Slovensko obsadilo 8. miesto a prekročilo priemer EÚ. Slovensko naďalej skvalitňuje digitálne verejné služby ponúkané podnikom a v snahe zlepšiť digitálne verejné služby sa riadi akčným plánom Národnej koncepcie informatizácie verejnej správy prijatým v roku 2017, ktorý je priebežne aktualizovaný. V roku 2018 vstúpilo do platnosti niekoľko nových opatrení elektronickej verejnej správy vrátane povinnosti pre všetky verejné orgány komunikovať s podnikmi registrovanými na Slovensku elektronicky. Zároveň platí zásada „jedenkrát a dost“, na základe ktorej nemusia podniky zasielať verejným orgánom tie isté údaje niekoľkokrát.

Vláda SR schválila v roku 2019 nadrezortnú Stratégiu digitálnej transformácie Slovenska 2030 a Akčný plán digitálnej transformácie Slovenska na roky 2019 - 2022, ktorých cieľom je dosiahnutie vízie modernej informačnej spoločnosti s inovačným a ekologickým priemyslom. Funkčná a moderná verejná správa poskytujúca kvalitné služby pre občanov a vytvárajúca dobre nastavené regulačné prostredie môže byť kľúčovým faktorom pre úspech digitálnej transformácie ekonomiky a spoločnosti. Súčasťou aktivít je aj zlepšenie rôznych typov služieb v oblasti vzdelávania, pričom je potrebné zabezpečiť, napr. poskytovanie relevantných informácií o možnostiach štúdia, ako aj potreba budovania elektronických služieb v oblasti vzdelávania na miestnej úrovni (vysoké školy), ako aj na centrálnej úrovni (MŠVVaŠ SR a organizácie v jeho pôsobnosti). Všetky kategórie vzdelávacích inštitúcií v oblasti digitalizácie a elektronizácie svojich výkonných kompetencií a informačných služieb pre verejnosť značne zaostávajú za priemerom EÚ.

K budovaniu týchto elektronických služieb zaväzuje MŠVVaŠ SR aj Nariadenie Európskeho

parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1724 z 2. októbra 2018 o zriadení jednotnej digitálnej brány na poskytovanie prístupu k informáciám, postupom a asistenčným službám a službám riešenia problémov a o zmene nariadenia (EÚ) č. 1024/2012.

Očakávané výsledky:

- zavádzanie government as a platform pomocou API za účelom zlepšovania verejných služieb,
- zlepšovanie elektronických a budovanie platformových služieb v rámci centrálnych informačných systémov verejnej správy (vrátane samosprávy),
- zavádzanie plne automatizovaného vybavenia potrieb občanov a podnikateľov zohľadňujúceho aj ich špecifické potreby pri interakcii s daným systémom z hľadiska prístupnosti a zavádzanie behaviorálnych intervencií,
- rozvoj interoperability verejných služieb v súlade s Európskym rámcom pre interoperabilitu (EIF),
- zavádzanie one stop government centier a centralizovaných back office centier, vrátane zdieľaných služieb,
- implementácia dátového manažmentu, predikcia a manažment rizík pri riešení verejných problémov, lepšie riadenie a plánovanie zdrojov, prostredníctvom analytického spracovania údajov vo verejnej správe,
- podpora kybernetickej bezpečnosti v rámci verejnej správy (dostupnosť, bezpečnosť, odolnosť), vrátane úzko špecializovaného vzdelávania v tejto oblasti a vrátane vytvorenia nástrojov na rozpoznanie, monitorovanie a riadenie bezpečnostných incidentov, zabezpečenie kritickej infraštruktúry,
- digitalizácia kľúčových procesov zabezpečujúcich udržateľný rozvoj Slovenska - územného plánovania a stavebného konania.

1.3 Posilnenie rastu a konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov, vrátane produktívnych investícií

1.3.1 Podpora malého a stredného podnikania

Rozvoj mikro, malého a stredného podnikania (MSP) je jedným zo základných predpokladov zdravého ekonomického vývoja krajiny. Prostredie MSP sa na Slovensku vyznačuje vysokou dynamikou vývoja, čelí však mnohým prekážkam, vrátane častých zmien regulácie, výsledkom čoho je nízka konkurencieschopnosť a zahraničná výkonnosť. V SR je preto jeden z najvyšších podielov zaniknutých subjektov v rámci krajín EÚ (9,7 %) a podpriemerná miera prežitia subjektov do 2 rokov od vzniku (67,1 %, 2016).

Z prieskumu GEM vyplýva len nízke vnímanie podnikania ako vhodnej kariérnej voľby, ktoré sa naďalej znižuje (SR 47 %; Európa 61 %). Túto nepriaznivú situáciu môžu v budúcnosti ďalej ohrozovať rôzne faktory, vrátane demografického vývoja, ale aj nedostatočná integrácia prípravy na podnikanie do vzdelávacieho procesu na školách.

Významný dopad na podnikanie bude mať v budúcnosti aj zavádzanie digitalizácie a využívanie informačných a komunikačných technológií. Podľa údajov Eurostatu podiel slovenských MSP, ktorých aspoň 1 % tržieb pochádza z on-line predaja je na nižšej úrovni (13 %, 2018) ako v krajinách EÚ (17 %, 2018). Inovačné aktivity uskutočňuje len 31 % MSP (ŠÚ SR, 2016), tie v nedostatočnej miere využívajú najnovšie technológie a v porovnaní s krajinami EÚ dosahujú slovenské MSP nižšiu produktivitu práce (17,8 tisíc Eur na zamestnanú osobu, 2016) v porovnaní s krajinami EÚ (42,3 tisíc Eur, 2016). Na bariéry v rozvoji podnikania narážajú aj rodinné podniky, z ktorých až dve tretiny (66 %) má už nad 10 rokov a bude potrebovať v blízkej dobe pomoc pri prechode procesov nástupníctva.

Očakávané výsledky:

- podpora zavádzania inovácií v MSP - zavádzanie technologických a procesných inovácií, výsledkom ktorých bude inovácia produktu, služby alebo procesu a zvýšenie konkurencieschopnosti MSP,
- podpora zvyšovania konkurencieschopnosti MSP prostredníctvom využívania IKT a zvyšovania digitálnych zručností,
- poskytovanie skupinového a individuálneho poradenstva a podpory určenej pre záujemcov o podnikanie a MSP,
- podpora členstiev v domácich a/alebo zahraničných Inkubátoroch /Akcelerátoroch/ Coworkingoch a vzdelávaco-podnikateľských centrách,
- poskytovanie podpory prostredníctvom na mieru šitých finančných nástrojov,
- pokračovanie podpory vyplývajúcej z iniciatív EK, týkajúcej sa transformácie regiónu Hornej Nitry a catching-up regions.

1.3.2 Internacionalizácia malého a stredného podnikania

Slovenská ekonomika patrí medzi najtvorenejšie ekonomiky vo svete. V zahranično-obchodnej výmene však naďalej pretrvávajú dominantné postavenie veľkých podnikov. Podiel MSP na celkovom vývoze krajiny predstavoval v r. 2018 len 27 % a každoročne klesá. Na trhy krajín mimo EÚ smeruje len 9 % (2017) z celkového vývozu MSP.

V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ sa slovenské MSP v prenikaní na zahraničné trhy zaraďujú medzi najmenej úspešné. Nedostatočná konkurencieschopnosť MSP z medzinárodného hľadiska vyplýva z vyššej zraniteľnosti MSP vo vzťahu k obchodným bariéram a rizikám z nich vyplývajúcich. Súvisí s náročnosťou zavádzania prvkov automatizácie, robotizácie, digitalizácie a diverzifikácie výroby. Cieľom opatrenia je podporiť konkurencieschopnosť a produktivitu MSP, zvýšiť ich úspešnosť na svetovom trhu a podiel na celkovom vývoze Slovenska (v súčasnosti vykonáva export na Slovensku len približne 30 000 MSP).

Očakávané výsledky:

- zabezpečenie účasti slovenských MSP na prezentačných podujatiach (veľtrhy a výstavy) s nadväznosťou na podporu účasti MSP na obchodných misiách a partnerských kooperačných podujatiach,
- individuálne odborné poradenstvá pre MSP (odborné konzultácie, mentoring, koučing) na podporu prieniku MSP na zahraničné trhy,
- podpora využívania elektronického podnikania pre MSP,
- sprístupnenie jednotnej elektronickej databázy MSP ako jednoduchého multilaterálneho systému určeného na propagáciu MSP na zahraničnom trhu – Business Co-operation Database,
- odborné poradenstvo pri zapájaní MSP do komunitárnych programov,
- sieťovanie MSP s veľkými podnikmi,
- zavádzanie inovatívnych prvkov do Interaktívneho systému dodávateľských reťazcov.

1.3.3 Podpora sieťovania podnikateľských subjektov

Na Slovensku je registrovaných 47 klastrových organizácií s viac ako 700 členmi, pričom iba tretina z nich je v súčasnosti aktívna. Klastrové organizácie vznikli a fungujú v podstate bez podpory štátu, resp. regiónov. Napriek tomu plnia významnú úlohu v rámci jednotlivých odvetví, najmä podporou inovácií prostredníctvom prepájania podnikov s výskumnými organizáciami a aktívnym zapájaním sa do podpory odborného vzdelávania, patria k dôležitým článkom pri prenose poznatkov z výskumu do

praxe a pri zavádzaní a presadzovaní tzv. „otvorených inovácií“ (Open Innovation). Významnou úlohou klastrových organizácií je tiež aktívne zapájanie sa do tvorby stratégií pre inteligentnú špecializáciu na Slovensku.

Medzi problematické oblasti patrí tiež slabá účasť slovenských klastrov v rámci medzinárodnej spolupráce v porovnaní s ostatnými krajinami. Európska platforma pre spoluprácu klastrov (ECCP) registruje 1038 klastrových organizácií v EÚ i mimo nej, pričom zo Slovenska sú registrované len 4 klastrové organizácie a Únia klastrov Slovenska. V Českej republike a v Slovinsku je registrovaných 16 klastrových organizácií, v Maďarsku 23.

Ucelený komplex podporných mechanizmov stimulujúcich spoluprácu výrobných podnikov s akademickou obcou, s technologickými start-upmi a ostatnými relevantnými partnermi na báze klastrových organizácií, multisektorových platforiem, alebo iných nástrojov zabezpečujúcich účinný poznatkový transfer vytvorí priaznivý ekosystém pre riešenie rôznorodých spoločenských problémov a pre zvyšovanie inovačného potenciálu a produktivity podnikateľského sektora založeného na lokálnych inováciách a nie na nízkej pracovnej sile, čím sa posilní ekonomický rast a konkurencieschopnosť regiónov.

Očakávané výsledky:

- podpora klastrových organizácií a ich činností,
- podpora multisektorových platforiem a transferu technológií z akademického prostredia do podnikateľskej praxe,
- vznik a podpora fungovania rôznorodých národných platforiem (napr. pre oblasť inteligentného priemyslu),
- podpora internacionalizácie klastrov a ich členov, účasť v medzinárodných sieťach, platformách, partnerstvách a projektoch.

1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie – ľudské zdroje pre inovatívne Slovensko a EÚ

1.4.1 Podpora kvality terciárneho vzdelávania orientovaného na pracovný trh

Vysokoškolské vzdelávanie predstavuje segment vzdelávacieho systému, ktorý pre trh práce pripravuje vysokokvalifikovaný ľudský kapitál a poskytuje znalosti determinujúce ekonomický rast. Kvalita terciárneho vzdelávania v SR je však obmedzená. Časť vysokoškolsky vzdelaných ľudí trpí kvalifikačným nesúlodom. Viac ako 1/5 absolventov vysokých škôl pracuje na pozíciách nevyžadujúcich vysokoškolskú kvalifikáciu. Rozdielna je situácia z pohľadu jednotlivých stupňov vzdelania. V roku 2016 až 60 % absolventov stredných a vysokých škôl päť rokov od ukončenia vzdelania pracovalo v zamestnaniach, ktoré neboli plne v súlade s ich vyštudovaným odborom. Naproti tomu len 20 % absolventov stredných škôl a 25 % absolventov vysokých škôl pracovalo v zamestnaniach, ktoré úplne zodpovedali ich vyštudovaným odborom. Nesúlad vysokoškolského vzdelávania s potrebami trhu práce vedie k tomu, že zamestnávateľia majú čoraz väčšie ťažkosti nájsť zamestnancov s potrebným odborovým zameraním a kvalitou kvalifikácie. Nepriamym indikátorom kvality vysokých škôl je aj voľba štúdia v zahraničí. Vysoká je miera vystaňovania študentov a absolventov vysokých škôl, najmä v zdravotníckych a technických odboroch, v prípade ktorých 22 % absolventov opustí krajinu.

Neustále sa vyvíjajúce potreby trhu práce na národnej a medzinárodnej úrovni vyžadujú kvalifikovaných odborníkov s medzinárodným presahom, ktorých by súčasné vzdelávacie inštitúcie mali produkovať. Jedným z prostriedkov na zvýšenie kvality vzdelávacej činnosti, ako i zlepšenia konkurencieschopnosti a pripravenosti vzdelávacích inštitúcií na pôsobenie v rámci domáceho i európskeho priestoru je internacionalizácia vysokých škôl. Medzinárodný charakter slovenských

vysokých škôl je ale obmedzený. Len tri slovenské vysoké školy sa nachádzali v rebríčku najlepších univerzít sveta za rok 2018, z nich UK v Bratislave obsadila 533. miesto. Z hľadiska mobility vysokoškolských študentov patrí SR medzi exportérov než importérov, pomer prichádzajúcich a odchádzajúcich študentov bol za roky 2014/2015 na úrovni 0,33 % a 0,35 % (v rámci a mimo krajín EHEA) pod priemerom krajín EHEA (1,09 % a 2,18 %). Využívanie programov zahraničnej mobility je nízke, v rokoch 2017/2018 do zahraničia vycestovalo len okolo 2,8 % študentov všetkých stupňov štúdia, pričom cieľom krajín zapojených do Bolonského procesu je dosiahnuť až 20 % mobility študentov do roku 2020. Záujem cudzincov o štúdium na slovenských vysokých školách taktiež nie je vysoký. V roku 2017 ich podiel tvoril 8,22 % na celkovom počte študentov.

Hoci legislatívne prostredie SR umožňuje poskytovanie spoločných študijných programov (§ 54a zákona č. 131/2002 Z. z.), len viac ako 26 % slovenských vysokých škôl sa podieľalo na zabezpečovaní študijných programov (*joint programmes*) v spolupráci s inou, domácou či zahraničnou, vysokou školou. Spoločné tituly (*joint degrees*) však udelilo len vyše 10 % slovenských vysokých škôl. Výzvou je tak zvyšovanie kvality poskytovaného vysokoškolského vzdelávania uplatňovaním štandardov a odporúčaní akceptovaných v európskom priestore vysokoškolského vzdelávania (EHEA), a to v prepojení na zamestnávateľov.

Očakávané výsledky:

- vytváranie a implementácia programov spolupráce vysokých škôl s jednotlivými sektormi pre podporu inteligentnej špecializácie,
- modernizácia vzdelávacej infraštruktúry vysokých škôl (zatraktívnenie podmienok štúdia najmä v študijných odboroch s nízkym počtom absolventov z pohľadu potrieb pracovného trhu pre potreby RIS-3),
- posilnenie internacionalizácie vysokých škôl a medzinárodnej spolupráce,
- pilotná príprava a implementácia krátkych vysokoškolských programov ako programov pre posilnenie adaptability v produktívnom veku,
- zavádzanie a využívanie inovatívnych (digitálne a iné technológie) metód v spôsobe vzdelávania (orientácia vzdelávania na študenta, rozvoj kompetencií v súlade s potrebami študenta),
- programy na získavanie výskumníkov a vysokoškolských učiteľov,
- tvorba a využívanie spoločných študijných programov medzi slovenskými univerzitami a zahraničnými univerzitami iných krajín EÚ, vrátane krajín v prístupovom procese a tretích krajín,
- podpora programov mobility na podporu vysokých škôl zapojených do Európskej univerzity,
- posilnenie financovania študijných odborov oblastí špecializácie RIS3 SK a oblastí, ktoré majú potenciál priniesť diverzifikáciu pre slovenské hospodárstvo, napr. IT oblasť, biotechnológie,
- zvýšiť atraktivnosť sociálneho zabezpečenia študentov a materiálno-technického vybavenia univerzít so zameraním na študijné odbory pre oblasti špecializácie RIS3 v záujme prevencie eliminácie ich odchodu,
- zvýšiť atraktivnosť doktorandského štúdia,
- podpora prevencie odchodu prostredníctvom zavedenia motivačných nástrojov pre študentov napr. podnikových štipendií,
- zavedenie jasných, transparentných a merateľných ukazovateľov kvality vzdelávacieho systému a jeho naviazanie na financovanie najmä z pohľadu uplatniteľnosti absolventov vo vyšštvudovanom odbore.

1.4.2 Podpora ďalšieho vzdelávania v kontexte priemyselnej revolúcie 4.0 a inteligentnej špecializácie

Nízke prepojenie medzi vzdelávacími inštitúciami a potrebami trhu práce vrátane nedostatočného

prístupu k celoživotnému vzdelávaniu prispieva k nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily. Týka sa to najmä odvetví, ktoré by mohli zvýšiť celkovú produktivitu, napríklad informačných a komunikačných technológií, a vo všeobecnosti inovatívnych regiónov s vysokým rastom.

Demografické trendy a meniace sa výrobné metódy si budú vyžadovať, aby sa pracovníci prispôbovali a investovali do nových zručností. Počet neobsadených voľných pracovných miest stúpa a vyžaduje účinnú realizáciu aktívnych politík trhu práce a zvyšovanie mobility pracovníkov v rámci krajiny. Štvrtá priemyselná revolúcia a s ňou súvisiaci technologický pokrok vo všetkých odvetviach hospodárstva a motivácie priemyslu si vyžaduje aplikovanie nových technológií a procesov s potrebou vzdelávania pracovnej sily, nové a pokročilejšie typy zručností a kvalifikácií. Vyššími, ako základnými digitálnymi zručnosťami v súčasnosti disponuje len 33 % Slovákov (2019). Zamestnávateľia uvádzajú, že majú čoraz väčšie ťažkosti nájsť zamestnancov s požadovanou kvalifikáciou. Na trhu práce existujú medzi regiónmi stále značné rozdiely, pričom vyššiu nezamestnanosť možno pozorovať v troch regiónoch východného Slovenska a nedostatok pracovnej sily na západnom Slovensku.

Participácia dospelých na celoživotnom vzdelávaní (CŽV) je nízka. Slovensko v roku 2017 dosahovalo 4 % mieru účasti dospelých na celoživotnom vzdelávaní. Priemer EÚ bol takmer 11,1 % a cieľ Európa 2020 je 15%. Jedným z dôvodov tohto stavu je aj doteraz chýbajúci systém validácie predchádzajúceho učenia sa (systém overovania kvalifikácií)⁷, ktorý by podporil snahu jednotlivca o potvrdenie jeho/jej vedomostí či zručností získaných mimo formálneho školského systému vzdelávania, ale aj všeobecná nedôvera zamestnávateľov ku kvalite CŽV, nízke povedomie a motivácia k CŽV, ako aj nedostatočné materiálne a technické vybavenie inštitúcií poskytujúcich celoživotné vzdelávanie, neadekvátne súčasným trendom technologického vývoja.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie úrovne potrebných zručností pre inovatívnu a inteligentnú transformáciu hospodárstva SR, a to aj prostredníctvom vzdelávania na pracovisku,
- príprava základných prvkov systému overenia potrebných zručností pre inovatívnu a inteligentnú transformáciu hospodárstva SR,
- modernizácia materiálneho a technického vybavenia oprávnených vzdelávacích inštitúcií poskytujúcich overovanie kvalifikácií.

1.4.3 Podpora odborného vzdelávania a prípravy v kontexte priemyselnej revolúcie 4.0. a inteligentnej špecializácie

Odborné vzdelávanie a príprava predstavuje jediný segment stredoškolského vzdelávania, ktorý pripravuje svojich absolventov priamo pre prax. V dôsledku minulých spoločensko-ekonomických zmien došlo k postupnému úpadku záujmu o odborné vzdelávanie a prípravu. Systém odborného vzdelávania a prípravy je dlhodobo vystavený riziku nesúladu nadobudnutých kompetencií, zručností a vedomostí s potrebami trhu práce. Z tohto dôvodu je potrebné zvýšiť kvalitu a atraktivitu poskytovaného odborného vzdelávania a prípravy tak, aby jeho absolventi boli pripravení na vstup na trh práce a občianskej spoločnosti.

Slovensko dlhodobo zaznamenáva vysoký podiel stredoškolsky vzdelanej mládeže, avšak 75 % absolventov stredných škôl nenachádza uplatnenie v odbore, ktorý študovali. Podpora duálneho vzdelávania prispieva k pripravenosti žiaka v odbornom vzdelávaní a príprave na pôsobenie na trhu práce s dôrazom na uplatňovanie reálneho výkonu praxe u zamestnávateľa.

⁷ <https://www.minedu.sk/15032019-vyzvanie-oplz-po12019np141-01-pre-narodny-projekt-system-overovania-kvalifikacii-v-sr/>

Okrem toho, od roku 2002 neustále klesá záujem žiakov základných škôl o štúdium na strednej odbornej škole a táto skutočnosť má dlhodobý dopad na trh práce, kde zamestnávateľia neustále uvádzajú nedostatok ľudských zdrojov, a to hlavne v oblasti priemyslu a služieb. Dve početne najdôležitejšie odvetvia v SR, priemysel a služby, budú dominovať potrebám trhu práce v SR aj v budúcnosti. Približne tretina pracovných príležitostí vytváraných v budúcnosti bude práve v týchto dvoch odvetviach. V priemysle bude celková dodatočná potreba pracovných síl v období rokov 2018 – 2023 na úrovni 120 tisíc osôb, v obchode na úrovni približne 59 tisíc osôb.

Nízka atraktivita odborného vzdelávania a prípravy je spôsobená viacerými faktormi ako je nedostatočné materiálne, technické, priestorové a didaktické vybavenie škôl, nevyužívanie moderných technológií vo vyučovaní či nedostatočná realizácia praktického vyučovania u zamestnávateľa, ktoré sú predpokladom toho, že žiak nadobudne súbor vedomostí, kompetencií a zručností požadovaných trhom práce. Nevyhnutnou súčasťou podpory odborného vzdelávania a prípravy v kontexte digitalizácie a inteligentnej špecializácie je rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov.

Očakávané výsledky:

- prepojenie vzdelávania s potrebami trhu práce,
- vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti práce s novými a modernými technológiami a zariadeniami,
- podpora rozvoja vyššieho odborného vzdelávania na základe využitia skúseností dobrej praxe z duálneho vzdelávania,
- podpora realizácie praktického vyučovania u zamestnávateľa, workshopov, stáží a pod.,
- pilotné overovanie prepojenia vyššieho odborného vzdelávania s I. stupňom vysokoškolského vzdelávania,
- pilotné overovanie podpory vstupu zamestnávateľov do počiatočného a ďalšieho profesijného vzdelávania učiteľov odborných predmetov a majstrov odbornej výchovy,
- pilotné overovanie umiestňovania učiteľov odborných predmetov a majstrov odbornej výchovy na stáže do podnikov a firiem,
- modernizácie materiálneho a technického vybavenia stredných odborných škôl.

Aktivity v oblasti podpory odborného vzdelávania a prípravy budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

1.4.4 Digitálne a podnikateľské zručnosti

Podľa Svetového ekonomického fóra až 52 % všetkých pracovných úkonov budú do roku 2025 vykonávať stroje. V porovnaní so súčasnosťou je to takmer dvojnásobok. V dôsledku týchto zmien do roku 2022 zanikne približne 75 miliónov pracovných miest. Na druhej strane má v nasledujúcich rokoch vzniknúť 133 miliónov nových pracovných miest. Štúdia The Growth Promise Indicators 2018, ktorá v 181 krajinách sleduje vyhliadky ekonomickej výkonnosti konštatuje, že najslabšou stránkou slovenskej ekonomiky je ľudský kapitál, ktorý berie do úvahy najmä úroveň a systém vzdelávania. Slovensko z možných 10 bodov dosiahlo 3,66 bodu, pričom krajiny V4 dosiahli úroveň 6,6 bodu a viac. Problematickou sa ukazuje skutočnosť, že podnikanie nie je preferenčnou voľbou.

Podľa indexu DESI z roku 2018 až 43 % obyvateľov Európskej únie a 35 % zamestnancov má nedostatočné digitálne zručnosti, ešte dôležitejším je ale fakt, že až 40% všetkých zamestnancov má strach, že ich nízke digitálne zručnosti budú v budúcnosti pre ich prácu nedostatočnými. Neplatí to však iba pre Európu ako takú. Slovenské spoločnosti, ako aj verejnú správu dlhodobo trápí nedostatok pracovnej sily so základnými ale i pokročilými digitálnymi zručnosťami, s dostatkom skúseností pri využívaní technológií alebo nedostatočné technické zázemie a vzdelanie. Na základe výsledku indexu DESI za rok 2018 môžeme zhodnotiť, že aspoň základnú úroveň digitálnych zručností má 59 % Slovákov, čo je mierne nad priemerom EÚ (57 %). Sú to práve digitálne zručnosti obyvateľstva, ktoré

sú zárukou konkurencieschopnosti a rozvoja inovácií.

Podľa zistení OECD vykazuje slovenský vzdelávací systém potrebu posilniť kľúčové zručnosti pre budúci hospodársky rast, schopnosť riešiť problémy a počítačovú gramotnosť na všetkých stupňoch škôl čo zároveň potvrdzujú aj komparatívne výsledky medzinárodného testovania PISA.

Determinantom rozvoja ekonomiky je aj záujem o podnikanie ako kariérnu voľbu, ktorá je dlhodobou nízkou. Preto je potrebné posilňovať a rozvíjať podnikateľské postoje a zručnosti, pričom rozvoj podnikateľských zručností občanov je jedným z kľúčových cieľov politiky Európskej únie a jej členských štátov. Európska komisia prostredníctvom Akčného plánu pre podnikanie 2020 a oznámenia o prehodnotení vzdelávania zdôraznila potrebu zakoreniť podnikateľské vzdelávanie do všetkých oblastí vzdelávania, vrátane neformálneho vzdelávania, keďže viac ako 20 % študentov, ktorí absolvovali podnikateľské vzdelávanie alebo sa v rámci štúdia zúčastnili na programe mini podnikov, neskôr založia vlastnú spoločnosť. Firmy a start-upy, ktoré následne zakladajú, majú tendenciu byť inovatívnejšie, mať väčší obrat a majú potenciál vytvoriť viac pracovných miest.

Potrebu zavedenia komplexnej a systematickej podpory rozvoja podnikateľských zručností, a to už od materských škôl až po vysoké školy, či univerzity, ako aj aktívne prepojenie vzdelávania s praxou, dokazujú aj výsledky medzinárodného prieskumu študentov z roku 2015 (PISA 2015), kde slovenskí študenti zaostávajú za priemerom krajín OECD, pričom zručnosti mladých sa neustále zhoršujú.

Očakávané výsledky:

- zdefinovanie a zapracovanie digitálnych kompetencií a zručností do všetkých štátnych a školských vzdelávacích programov,
- zavedenie inovovaného systému vzdelávania v oblasti kybernetickej bezpečnosti,
- vznik a podpora školení a praxe pre študentov, mladých podnikateľov a absolventov. S tým súvisiaca podpora kompetencií a digitálnych zručností mladých ľudí, ktoré vedú k vyššej bezpečnosti na internete a pri používaní digitálnych technológií,
- podpora vzniku systémov pre zavedenie a šírenie mediálnej gramotnosti na školách,
- podpora systémov pre reformy výchovy a vzdelávania žiakov a študentov v zmysle kontinuálneho zvyšovania digitálnych kompetencií a zručností a personalizácie vzdelávania s využitím moderných digitálnych technológií,
- vznik a podpora pilotných projektov pre šírenie dobrej praxe vo vzdelávaní ako napr. koncept podnikateľskej univerzity,
- vznik a podpora projektov digitálnej transformácie vzdelávania a škôl na všetkých stupňoch vzdelávania,
- projekty so zameraním na vnímanie dôležitosti digitálnej transformácie vzdelávania u rodičov, verejnosti, vo verejnej správe a prepojenie vzdelávania s podnikovou praxou,
- podpora rozvoja digitálnych kompetencií a zručností v rámci celoživotného vzdelávania a s tým súvisiace vytvorenie podmienok pre priebežné flexibilné vytváranie vhodných interdisciplinárnych vzdelávacích programov na všetkých úrovniach vzdelávania,
- Zefektívnenie činnosti existujúcej platformy Digitálnej koalície za účelom popularizácie a podpory rozvoja digitálnych zručností,
- podpora zvyšovania vyšších a špecializovaných zručností pre internet vecí (IoT), dátovú vedu, umelú inteligenciu, programovanie, pre potreby štúdií STEM atď.,
- podpora škôl v oblasti personálnych odborných kapacít (napr. „digitálny koordinátor“ po vzore iných krajín v EÚ),
- projekty zamerané na rozvíjanie podnikateľského vzdelávania, vrátane cvičných firiem,
- poskytovanie podpory vo forme domácich a/alebo zahraničných podnikových stáží,
- inovačné workshopy na stredných a vysokých školách s cieľom prepojenia s podnikateľským sektorom,
- hackathony a obdobné formy súťaží na stredných a vysokých školách za účasti odborníkov z praxe s cieľom riešenia regionálnych, ale aj celospoločenských výziev.

Synergické efekty budú podporené využitím nástroja Digitálna Európa, ktorého cieľom je posilňovanie kapacít Európy v oblasti vysokovýkonnej výpočtovej techniky, umelej inteligencie, kybernetickej bezpečnosti a pokročilých digitálnych zručností a na zabezpečenie ich plošného využitia v celom hospodárstve a v spoločnosti. V prípade, ak sa tieto oblasti programu budú podporovať spoločne aj za účasti fondov politiky súdržnosti, napomôže to k vytvoreniu prosperujúceho dátového hospodárstva, zvýši sa inkluzívnosť a pridaná hodnota pre občanov SR prostredníctvom tvorby nových pracovných miest a hospodárskeho rastu SR. Komplementárna podpora financovania programu Digitálna Európa z fondov politiky súdržnosti určených pre SR tak zvýši multiplikačný efekt, čo na úrovni SR napomôže riešiť digitálne výzvy cielenejšie a efektívnejšie.

Synergie a komplementarita budú zabezpečené prostredníctvom dvoch mechanizmov financovania:

- 1) presunom prostriedkov z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) z finančnej obálky SR pre oblasť digitalizácie v rámci cieľa Inteligentnejšia Európa politiky súdržnosti do programu Digitálna Európa za účelom dofinancovania oprávnených aktivít realizovaných v Slovenskej republike nad rámec finančného transferu zdrojov podľa článku 21 návrhu všeobecného nariadenia EÚ. Na presunuté zdroje v zmysle návrhu nariadenia, ktorým sa ustanovuje program Digitálna Európa^[1] sa budú vzťahovať pravidlá tohto programu.
- 2) komplementárnym spolufinancovaním operácií v rámci programu Digitálna Európa prostredníctvom EFRR, ktoré by sa riadilo pravidlami pre fondy politiky súdržnosti pod spoločným riadením.

Na uvedené mechanizmy budú vyčlenené prostriedky z EFRR vo výške 10 - 15% z finančnej obálky SR pre oblasť digitalizácie v rámci cieľa Inteligentnejšia Európa politiky súdržnosti EÚ.

Výsledky AHP

Opatrenia	Závažnosť	Naliehavosť	Uskutočniteľnosť	Spolu
1.1.1 Podpora spolupráce akademického sektora a podnikov	0.26	0.27	0.22	0.26
1.1.2 Podpora budovania ľudských zdrojov vo VaV	0.31	0.35	0.26	0.30
1.1.3 Podpora budovania a modernizácie centrálnej infraštruktúry pre VaV	0.20	0.17	0.25	0.21
1.1.3 Podpora účasti slovenských subjektov v ERA	0.22	0.21	0.35	0.23
1.2.1 Podpora digitálneho hospodárstva založeného na údajoch a moderných technológiách pre digitálnu transformáciu	0.28	0.31	0.29	0.29
1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov	0.20	0.20	0.10	0.21
1.2.3 Podpora rozvoja umelej inteligencie a kybernetickej bezpečnosti	0.21	0.19	0.16	0.18
1.2.4 Modernizácia verejných služieb	0.30	0.30	0.35	0.32
1.3.1 Podpora malého a stredného podnikania	0.40	0.39	0.42	0.41

^[1] Návrh nariadenia, ktorým sa ustanovuje program Digitálna Európa /COM(2018)434/ v článku 9.5 umožňuje na základe žiadosti ČS využiť tento transfer zdrojov zo spoločného riadenia do programu na dofinancovanie grantu až do výšky 100 % oprávnených nákladov.

1.3.2 Internacionalizácia malého a stredného podnikania	0.30	0.29	0.24	0.27
1.3.3 Podpora sieťovania podnikateľských subjektov	0.30	0.32	0.34	0.32
1.4.1 Podpora kvality terciárneho vzdelávania orientovaného na pracovný trh	0.32	0.29	0.27	0.29
1.4.2 Podpora ďalšieho vzdelávania v kontexte priemyselnej revolúcie 4.0 a inteligentnej špecializácie	0.17	0.19	0.20	0.19
1.4.3 Podpora odborného vzdelávania a prípravy v kontexte priemyselnej revolúcie 4.0. a inteligentnej špecializ.	0.22	0.23	0.24	0.23
1.4.1 Digitálne a podnikateľské zručnosti	0.29	0.30	0.29	0.29

V ciele 1.1 ako jednoznačne dominantné vyšlo opatrenie 1.1.2, podpora budovania ľudských zdrojov vo výskume a vývoji (VaV). Hodnotitelia mu udelili najvyššie skóre vo všetkých kritériách (závažnosť, naliehavosť a realizovateľnosť). Výsledok reflektuje prudký pokles ľudských zdrojov v sektore VaV na jednu polovicu za posledných 10 rokov. Ako druhé najvýznamnejšie opatrenie bolo identifikované opatrenie 1.1.1 podpora spolupráce akademického sektora a podnikov. Opatrenie však dostalo nízke skóre v kritériu uskutočniteľnosť. Nízke skóre v tomto kritériu môže odrážať problémy s implementáciou schém priemyselných výskumno-vývojových centier a dlhodobého strategického výskumu v súčasnom programovom období. Najnižšie skóre dostalo opatrenie 1.1.3 venované podpore budovania a modernizácie centrálnej infraštruktúry pre výskum a vývoj. Toto hodnotenie môže odrážať pomerne vysoký počet univerzitných vedeckých parkov, výskumných centier a centier excelentnosti podporených z európskych zdrojov v rokoch 2007-2013 a 2014-2020.

V ciele 1.2 bolo hodnotiteľmi určené za prioritné opatrenie 1.2.4 Modernizácia verejných služieb, ktoré získalo najvyššie skóre v dvoch hodnotiacich kritériách (závažnosť, realizovateľnosť). Hodnotenie reflektuje potrebu zlepšenia poskytovania verejných služieb širokou škálou verejných organizácií. Opatrenie 1.2.1 získalo druhé najvyššie celkové hodnotenie a najvyššie hodnotenie z hľadiska naliehavosti z dôvodu nastupujúcej celoeurópskej digitálnej transformácie. Hodnotenie poukazuje na potrebu kontinuálneho zlepšovania poskytovaných služieb verejným sektorom, ale aj vytvorenie podmienok verejného sektora pre digitálnu transformáciu.

V ciele 1.3 bolo identifikované kľúčové opatrenie 1.3.1 Podpora malého a stredného podnikania, ktoré získalo najvyššie celkové hodnotenie vo všetkých troch hodnotiacich kritériách. Cieľom opatrenia je zlepšiť podmienky pre rozvoj širokého spektra malých a stredných podnikov, ktoré tvoria majoritu podnikateľských subjektov a je potrebné im venovať dostatočnú pozornosť vzhľadom na pretrvávajúce problémy rozvoja MSP. Podporu je nevyhnutné smerovať prioritne k rozvoju inovatívnych podnikov (start-up, spin-off). Najnižšie celkové skóre získalo opatrenie 1.3.2 Internacionalizácia malého a stredného podnikania, pričom najnižšie hodnotenie získalo v kritériu realizovateľnosť. To poukazuje na komplikovanosť etablovania MSP na spoločnom, ale aj tretích trhoch. Relatívne vyššie hodnotenie získalo opatrenie 1.3.3 Podpora sieťovania podnikateľských subjektov čo poukazuje na rastúcu dôležitosť spolupráce, ktorá umožňuje generovať široké spektrum pozitívnych efektov.

V ciele 1.4 získali dve opatrenia rovnaké celkové skóre a to 1.4.1 Podpora kvality terciárneho vzdelávania orientovaného na pracovný trh a 1.4.4 Digitálne a podnikateľské zručnosti. Hodnotenie poukazuje na dlhodobo nedostatočnú kvalitu terciárneho vzdelávania v porovnaní so západnými štandardmi. Výzvou v oblasti vzdelávania je aj nastupujúca digitálna transformácia, aj v spojení s rozvojom podnikateľských zručností. Opatrenie 1.4.4 získalo vyššie hodnotenie v dvoch kritériách a to naliehavosť a realizovateľnosť z dôvodu zvyšujúceho dopytu podnikateľských subjektov po pracovníkoch s dostatočnými digitálnymi zručnosťami. Hodnotenie identifikovalo relatívne významnejšiu potrebu realizácie aktivít v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v porovnaní s ďalším vzdelávaním.

Cieľ 2: EKOLOGICKEJŠIA nízkouhlíková EURÓPA vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obhového hospodárstva, adaptácie na zmenu klímy a prevencie a riadenia rizika - environmentálne udržateľné a nízkouhlíkové Slovensko

2.1 Zvýšenie energetickej efektívnosti, podpora OZE a zníženie emisií skleníkových plynov

2.1.1 Zvýšenie energetickej efektívnosti a využívania OZE v podnikoch a zníženie energetickej náročnosti budov

Domáce analýzy a hodnotenia Európskej komisie dlhodobo poukazujú na to, že Slovensko má jedno z energeticky najnáročnejších hospodárstiev v EÚ. Cieľom opatrenia je podpora energetickej efektívnosti a využívania OZE v podnikoch, ako aj zlepšenie energetickej hospodárnosti budov za účelom zníženia konečnej energetickej spotreby, čím sa prispeje k plneniu cieľov smernice EÚ 2018/2002 o energetickej efektívnosti, ako aj k plneniu cieľov smernice EÚ 2018/2001 o podpore využívania obnoviteľných zdrojov energie. Tieto ciele a opatrenia budú zahrnuté aj v Integrovanom národnom energeticko-klimatickom pláne SR.

Slovensko patrí medzi krajiny s najvyšším podielom priemyslu na celkovom hrubom domácom produkte v EÚ, zároveň však patrí medzi krajiny s najvyššou energetickou náročnosťou. Tento fakt je daný najmä štruktúrou priemyslu SR, kde má veľký podiel priemysel s vysokou energetickou náročnosťou. Prioritou SR v oblasti energetickej efektívnosti je ďalšie znižovanie energetickej náročnosti ekonomiky SR so zámerom dosiahnuť úroveň európskeho priemeru. Z analýzy dostupných údajov z energetických auditov v podnikoch vyplýva, že až takmer 3/4 z celkového identifikovaného potenciálu úspor energie pripadá na opatrenia, ktorých realizácia je vzhľadom na dobu návratnosti pre podniky ekonomicky nevýhodná. Práve podpora týchto opatrení, ako napr. rekonštrukcia a modernizácia existujúcich energetických zdrojov, energeticky náročných technologických zariadení alebo zavádzanie systémov merania a riadenia v oblasti výroby a spotreby energie za účelom zníženia spotreby v kombinácii s podporou využívania OZE má potenciál významne prispieť k plneniu cieľov v oblasti energetickej efektívnosti a OZE. Okrem toho sa očakáva tiež významný prínos v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov. Využitím potenciálu úspor energie v priemysle sa zároveň posilní konkurencieschopnosť slovenských podnikov.

Pre zvýšenie energetickej efektívnosti sa intervencie ďalej zamerajú na zlepšenie energetickej hospodárnosti budov. Cieľom je tvorba vysoko energeticky efektívneho a dekarbonizovaného fondu budov, ktorý bude mať efekt na znižovanie nákladov, zlepšenie konkurencieschopnosti podnikov a riešenie energetickej chudoby. Podpora obnovy existujúcich budov s cieľom znižovať ich energetickú náročnosť vrátane inštalácie inteligentných systémov merania a riadenia pre optimalizáciu spotreby energie pri prevádzke budov bude popri úsporách tepla v zimných mesiacoch, zameraná aj na znižovanie energetickej náročnosti budov v letných mesiacoch (podpora cieľa adaptácie na zmenu klímy). Štrukturálne fondy EÚ boli zatiaľ v tejto oblasti kľúčovým zdrojom, pričom sa dosiahli významné výsledky v znižovaní spotreby energie vo verejných budovách, domácnostiach a v priemysle. Pre ciele v oblasti zmeny klímy a úspor energie bude ale potrebné udržať tempo obnovy a zintenzívniť vykonávanie hĺbkových obnov. Projekty v oblasti zateplovania budov sú ihneď realizovateľné. Praktické skúsenosti z doterajšej aplikácie obdobných programov poukazujú na veľký záujem a úspešnosť projektov.

Očakávané výsledky:

- podpora plnenia cieľov Európskej únie do roku 2030 a strategických cieľov prechodu únie na uhlíkovú neutralitu do roku 2050,

- podpora implementácie opatrení energetickej efektívnosti s cieľom zníženia konečnej energetickej spotreby a plnenia záväzkov podľa čl. 3, 5 a 7 smernice EÚ 2018/2002 o energetickej efektívnosti, cieľov vyplývajúcich zo smernice EÚ 2018/2001 o podpore využívania obnoviteľných zdrojov energie a záväzkov a cieľov vyplývajúcich z Integrovaného národného energeticko-klimatického plánu SR,
- intervencie povedú k posilneniu dlhodobej konkurencieschopnosti firiem,
- rozšírenie vysoko energetickeho a dekarbonizovaného fondu budov a zintenzívnenie nákladovo-efektívnych hĺbkových obnov bytových budov povedie k zníženiu spotreby energií z fosílnych palív,
- zlepšenie sociálnej situácie domácností a riešenie problému energetickej chudoby.

2.1.2 Podpora obnoviteľných zdrojov energie a účinných systémov centrálneho zásobovania teplom (CZT) v oblasti zásobovania teplom a chladom a inteligentných energetických systémov, uskladňovania energie

Podiel obnoviteľných zdrojov na konečnej spotrebe energie sa síce na Slovensku za posledné desaťročie takmer zdvojnásobil, zároveň ale stúpa spotreba energie a podiel OZE zaznamenáva pokles (v roku 2017 na 11,5 %). Klimaticko-energetické ciele EÚ budú v programovom období 2021 - 2027 ambiciózne a budú si vyžadovať cieľnú a efektívnu podporu OZE ako kľúčového segmentu v riešení problematiky mitigácie zmeny klímy. Zároveň ale bude potrebné, aby sa ich rozvoj riadil princípmi udržateľnosti (zvlášť v prípade biomasy). SR má dobrý potenciál v oblasti veternej a solárnej energie. Málo využívaný je potenciál geotermálnej energie, kde podpora hydrogeologického prieskumu zameraného na geotermálnu energiu (vrátane hĺbenia geotermálnych vrtov) prispeje k vytvoreniu podmienok na reálne využívanie týchto obnoviteľných zdrojov energie pre zásobovanie teplom.

Dôležité bude zvyšovanie účinnosti výroby a distribúcie tepla, ako aj podielu OZE v systémoch zásobovania teplom/chladom a o min. 1,1 % ročne z tepla/chladu dodávaného do týchto systémov. Po splnení súčasného cieľa v roku 2020 by mala výroba tepla/chladu dosiahnuť hodnotu cca 4,2 TWh, čo predstavuje asi 36 % tepla dodávaného do systémov centralizovaného zásobovania teplom. Ročne je potrebné zabezpečiť zvýšenie výroby tepla/chladu z OZE o minimálne o 125 GWh, čím sa v roku 2025 dosiahne hodnota podielu tepla z OZE zhruba 41,5 % (v porovnaní so spotrebou v roku 2016). SR má skúsenosti s implementáciou projektov modernizácie a rekonštrukcie rozvodov energie financovaných z EŠIF 2014 – 2020, vrátane implementácie projektov lokálneho využitia OZE a tieto predstavujú aj v novom programovom období silný potenciál. Zvyšovanie podielu OZE je nevyhnutné realizovať v kontexte budovania kapacít pre kvalitné energetické plánovanie na úrovni vidieckych aj mestských regiónov. Zároveň si nové technológie a možnosti budú vyžadovať zavádzanie inteligentných energetických systémov vrátane uskladňovania energie a decentralizovanej výroby elektriny z OZE.

Očakávané výsledky:

- podpora plnenia cieľov vyplývajúcich z kľúčových smerníc EÚ o podpore využívania obnoviteľných zdrojov energie a zvyšovania podielu OZE v systémoch diaľkového vykurovania a chladenia, vrátane zvyšovania účinnosti výroby a distribúcie tepla a využívania OZE v energonosičoch pre zabezpečenie vykurovania a chladenia,
- poskytnutím podpory pre zariadenia na výrobu, distribúciu a skladovanie energie (vrátane inteligentných systémov riadenia) sa zvýši efektívnosť existujúcich zariadení a vytvoria sa možnosti pre inštaláciu nových zariadení na využívanie OZE,
- vytvorenie štrukturálnych podmienok pre využívanie geotermálnej energie a podpora rozvoja lokálnych systémov zásobovania teplom,
- urýchlenie prechodu na nákladovo efektívny, udržateľný a bezpečný energetický systém na Slovensku a zlepšenie kvality ovzdušia.

2.1.3 Podpora udržateľnej mobility zvýšením podielu alternatívnych ekologickejších pohonov v doprave

Cieľom je podpora zvyšovania podielu alternatívnych ekologickejších palív a pohonov v doprave, zníženie emisií skleníkových plynov za súčasného zlepšenia kvality ovzdušia. Európska únia a Slovenská republika podporujú prechod na alternatívne palivá a pohony v rámci cieľov pre programové obdobie 2021-2027. Zavádzanie alternatívnych palív sleduje mnohé aktuálne trendy a reflektuje na strategické ciele EÚ v oblasti klimaticko-energetických plánov, Parížsku dohodu o zmene klímy z roku 2016, strategický dokument EK Clean planet for all v oblasti prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo, či prijaté nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú emisné normy pre nové osobné automobily a nové ľahké úžitkové vozidlá. Podľa odporúčaní Komisie C(2019)4425_final k návrhu integrovaného národného energetického a klimatického plánu Slovenska na obdobie 2021-2030 potrebuje SR výrazne zvýšiť úroveň ambícií na rok 2030 a zaviesť do praxe vhodné opatrenia na splnenie cieľa v oblasti dopravy, s hlavným zameraním na oblasť verejnej osobnej dopravy. Podpora bude smerovať na zvýšené využívanie hybridných motorových vozidiel, hybridné elektrické vozidlá, elektromobily, motorové vozidlá s pohonom na stlačený zemný plyn, motorové vozidlá na skvapalnený zemný plyn, motorové vozidlá na skvapalnený plynný uhl'ovodík, motorové vozidlá na vodíkový pohon a vyššie využívanie biopalív.

Alternatívne a ekologickejšie palivá a pohony majú pozitívny vplyv na mitigačné opatrenia v rámci zmeny klímy a zlepšujú hlavne lokálnu kvalitu ovzdušia v mestách a sídlach. Zároveň podpora ekologických alternatív povedie k rozvoju potrebnej infraštruktúry, IT riešení a podporných služieb. Problematika alternatívnych palív je nadrezortná (MH SR, MŽP SR, MDV SR) a táto téma je z pohľadu SR strategická.

Očakávané výsledky:

- podpora plnenia strategických cieľov Európskej únie a Slovenska a rozvoj optimálneho, vyváženého a účinného systému na podporu transformácie hospodárstva a sektora dopravy v tých oblastiach, kde ich využitie prinesie najvyššiu pridanú hodnotu pre Slovenskú republiku,
- vytvorenie užívateľských výhod pre širokú verejnosť. Zvýšeným využívaním alternatívnych pohonov v doprave možno očakávať rozvoj infraštruktúry nabíjajúcich/čerpacích/ plniacich staníc, technologický rozvoj),
- podpora infraštruktúry a jej technologický rozvoj v oblastiach prenosu, dopravy, distribúcie, akumulácie a uskladňovania energie pre alternatívne palivá,
- podpora rozvoja domáceho priemyslu a služieb, ktorý sa vytvára v oblasti alternatívnych pohonov.

2.2 Adaptácia na zmenu klímy, prevencia rizík a odolnosti voči katastrofám

2.2.1 Vodné hospodárstvo a retenčná schopnosť krajiny a sídelného prostredia

Podľa aktuálnych údajov a scenárov IPPC⁸ je vysoká pravdepodobnosť, že prekročíme prah zvýšenia globálnej teploty o^o1,5°C už okolo roku 2040, pričom lokálne zmeny na Slovensku majú už dnes vplyv na biodiverzitu, lesy a poľnohospodárstvo. Medzi prejavmi zmeny klímy v sídelnom prostredí bude patriť zvýšenie počtu vln horúčav v letnom období, nerovnomerné časové a priestorové rozloženie zrážok, častejší výskyt extrémnych úhrnov zrážok a výskyt extrémnych poveternostných situácií (víchrice, veterné smršte, búrky, tornáda). Dôležitým prejavom zmeny klímy je nerovnomerné rozloženie ročných resp. mesačných úhrnov zrážok, čo sa odzrkadlí vo forme dlhotrvajúceho sucha a častejších silných lokálnych privalových zrážok. Tieto dopady zmeny klímy je možné riešiť

⁸ Medzivládny panel pre zmenu klímy (Intergovernmental Panel for Climate Change – IPPC)

prostredníctvom udržateľného hospodárenia s vodou v krajine realizáciou technických, zelených a kombinovaných opatrení.

Zadržiavanie vody v sídlach bude podporované prostredníctvom prvkov zelenej infraštruktúry, alebo prvkov technického charakteru (poprípade ich kombináciou). Pri komplexných vodohospodárskych opatreniach budú podporené projekty, ktoré budú v súlade so strategickým dokumentom vodného plánovania pre III. cyklus - Vodným plánom Slovenska. Realizáciou vyhľadávacieho a podrobného hydrogeologického prieskumu sa vyhľadajú nové zdroje pitných vôd v nedostatkových oblastiach, čo prispeje k zlepšeniu prístupu obyvateľstva k dodávkam pitnej vody a odstráneniu rizík v zásobovaní pitnou vodou. Významným spôsobom, ktorým je možné dosiahnuť zadržiavanie vody v krajine je ochrana, obnova a udržateľný manažment mokradí (vrátane rašelinísk) a inundačných území, alebo vytvorením podmienok pre meandrovanie a revitalizovanie vybraných vodných tokov. Pridanou hodnotou takýchto opatrení je ochrana a obnova vodných a mokradných ekosystémov, obnova vodných tokov, znižovanie fragmentácie ekosystémov, zachovanie biodiverzity⁹.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie odolnosti krajiny proti dôsledkom zmeny klímy v súlade so Stratégiou adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy – aktualizácia a Akčným plánom adaptácie SR na zmenu klímy,
- zlepšenie dostupnosti nových zdrojov pitných vôd v nedostatkových oblastiach a zníženie rizík v zásobovaní pitnou vodou,
- zlepšenie manažmentu z vody v krajine spojené s lepšou ochranou, obnovou a udržateľným manažmentom mokradí (vrátane rašelinísk) a inundačných území pre udržiavanie prietokov a kvality vody,
- zlepšenie manažmentu vody v sídelnom prostredí spojené so zlepšením kvality života a znížením dlhodobých nákladov územných samospráv.

2.2.2 Preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnym udalosťami spojenými so zmenou klímy

Medzi hlavné vplyvy zmeny klímy v Slovenskej republike patria dôsledky sucha a povodní. Spôsobujú škody v hospodárstve a ohrozujú kritickú infraštruktúru. Nedostatok vody vplyva na zvýšené riziká požiarov. Adaptáciu na zmenu klímy si preto vyžaduje investície do prevencie rizík a zvyšovania odolnosti voči katastrofám.

Dôraz sa v novom programovom období sústreďuje na preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami, opatrenia na zadržiavanie vody v krajine, obnovu a podporu budovania zelenej a modrej infraštruktúry na adaptáciu na zmenu klímy. Investície do agro-environmentálnych opatrení a investície do adaptácie sídelného prostredia by mali pomáhať predchádzať rizikám. Na podporu týchto opatrení budú potrebné investície do geologického prieskumu zamerané na vymedzenie deficitných oblastí z hľadiska zdrojov pitnej vody a overenie výdatnosti týchto zdrojov, ako aj na opatrenia zamerané na prevenciu a manažment zosuvných rizík.

Opatrenia budú zamerané na implementáciu plánov manažmentu povodňového rizika (ktoré sú vypracúvané pre čiastkové povodia Dunajec a Poprad, Morava, Dunaj, Váh, Hron, Ipel', Bodrog, Slaná, Hornád a Bodva) a smeruje ku komplexnej ochrane územia pred povodňami. Podporované budú technické opatrenia ako je napr. výstavba vodných stavieb, alebo opatrenia na úpravu a revitalizáciu tokov, ďalej zelené opatrenia (ako napr. suchý polder, zaústenie potoka do močiara, vytváranie a obnova remízok), ako aj ich kombinácia. Identifikácia zdrojov pitnej vody v deficitných oblastiach pomôže s riešením problematiky sucha a predchádzaniu rizikám požiarov.

⁹ Aktualizovaný Program starostlivosti o mokrade Slovenska do roku 2024

Pre implementáciu cielených opatrení je dôležité rozvíjať analytické a koncepčné činnosti pre poznatkovú základňu, vrátane modelovania vývoja a monitorovaní rizík viazaných na zmenu klímy a jej dôsledkov. Výstupy by následne mali podporiť informovanosť verejnosti.

Očakávané výsledky:

- podpora implementácie komplexného strategického rámca EÚ v oblasti prevencie a zvládania vplyvov zmeny klímy, vrátane súladu so smernicami Európskeho parlamentu a Rady 2007/60/ES z 23. októbra 2007 o hodnotení a manažmente povodňového rizika transponovanej do zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení zákona č. 180/2013 Z. z. v znení neskorších predpisov,
- podpora analytických a koncepčných činností, ktorá povedie ku zlepšeniu spracovania údajov a informácií, modelovaniu vývoja a monitorovania rizík viazaných na zmenu klímy,
- zabezpečenie eliminácie rizík spojených so svahovými deformáciami a zlepšenie prevencie a manažmentu zosuvných rizík,
- zlepšenie vymedzenia deficitných oblastí a identifikácia zdrojov pitnej vody v deficitných oblastiach.

2.2.3 Znižovanie rizika katastrof cestou zvyšovania kapacít, pripravenosti a reakcie

Včasné a účinné zásahy intervenčných kapacít majú dopad na celú spoločnosť ohrozovanú katastrofami súvisiacimi so zmenou klímy, ako aj dopad na obyvateľstvo, hospodárstvo, infraštruktúru, či prírodné prostredie. Napriek investíciám do preventívnych opatrení bude potrebné ďalej zvyšovať úroveň zvládania potenciálnych katastrof spojených s rizikami súvisiacimi so zmenou klímy (napr. povodne, požiare, búrky a sucha), ale aj v rámci celkovej pripravenosti na extrémne udalosti nesúvisiacimi priamo so zmenou klímy (napr. zemetrasenia), či zvládania rizík súvisiacimi s ľudskou činnosťou (napr. technologické havárie s potenciálne silnými environmentálnymi vplyvmi).

Zvýšenie úrovne pripravenosti na zvládanie mimoriadnych udalostí ovplyvnených zmenou klímy sa bude diať prostredníctvom opatrení zameraných na budovanie a modernizáciu systémov vyhodnocovania rizík; budovanie a modernizáciu systémov včasného varovania a vyrozumievania, zvýšením efektívnosti manažmentu mimoriadnych udalostí prostredníctvom posilnenia intervenčných kapacít záchranných zložiek a podpory opatrení nevyhnutných pre včasnú a efektívnu intervenciu v závislosti od typu mimoriadnych udalostí. Pre tieto intervencie je dôležité rozvíjať spoluprácu zainteresovaných subjektov na vnútroštátnej aj medzinárodnej úrovni prostredníctvom zvyšovania kvality ich vybavenia (technického aj technologického) a pripravenosti (možností pre výcvik).

Pre zníženie rizika katastrof a ich dopadov bude v rámci civilnej ochrany potrebné rozširovať znalosti riadiacich zložiek na všetkých úrovniach, záchranných zložiek vrátane dobrovoľníkov, ako aj samotného obyvateľstva. Dôležitá je podpora vzdelávania a výcviku s využitím simulačných technológií a zdieľania vedomostí.

Pripravenosť územných samospráv na riešenie krízových situácií nie je zatiaľ na dostatočnej úrovni a bude potrebné vykonávať opatrenia zamerané na budovanie a modernizáciu systémov vyhodnocovania rizík, budovanie a modernizáciu systémov včasného varovania a vyrozumievania na národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Očakávané výsledky:

- rozvoj, obnova a posilnenie technických a logistických kapacít vrátane riadiacich, záchranných zložiek a samosprávy ako aj materiálnej podpory dobrovoľníkov a zaistenia miestnych zdrojov,
- zvýšenie efektívnosti manažmentu mimoriadnych udalostí prostredníctvom posilnenia intervenčných kapacít záchranných zložiek a podpory opatrení nevyhnutných pre včasnú a efektívnu intervenciu,

- zvýšenie kľúčových kapacít v oblasti prevencie, pripravenosti a reakcie na rizika spojené so zmenou klímy a modernizácia systémov včasného varovania a vyzrozumievania.

2.2.4 Podpora adaptačného procesu cestou zlepšenia dostupnosti údajov, podpory tvorby strategických dokumentov a zvyšovania povedomia verejnosti

Potreba zlepšenia zberu, spracovania a poskytovania klimatických informácií vo vhodnej forme a s využitím znázornenia prostredníctvom on-line platformy/webovej stránky je dlhodobá strategická priorita krajiny. Na základe spolupráce a využitia údajov a informácií z európskej úrovne by sa zameriavala na slovenské prostredie. Národná adaptačná informačná platforma by mala obsahovať výstupy spracované vo forme mapových podkladov, podporiť tvorbu scenárov zmeny klímy pre územie Slovenska, mapy zraniteľnosti regiónov a sektorov na rôzne formy a aspekty zmeny klímy, databázu realizovaných adaptačných opatrení (z európskych aj národných zdrojov) a vhodných adaptačných opatrení, ako aj zhromažďovať a šíriť informácie o dobrých príkladoch z praxe. Vytvorenie zdrojovej bázy bude následne stimulovať a podporovať tvorbu strategických dokumentov na regionálnej a miestnej úrovni, ako aj prípravu a implementáciu miestnych akčných plánov adaptácie na zmenu klímy.

Zvláštnu pozornosť bude potrebné zamerať na sídla. Zmena klímy, ako faktor meniaci podmienky fungovania všetkých systémov v sídelnom území nie je zatiaľ integrovanou súčasťou manažmentu rozvoja na úrovni regionálnych a miestnych samospráv. Adaptačný proces nie je zatiaľ na regiónov/subregiónov/v obciach systematicky analyzovaný a riešený.

Prostredníctvom vzdelávacích programov a informačných aktivít sa zabezpečí lepšia pripravenosť a informovanosť laickej i odbornej verejnosti, zvýši sa povedomie o adaptačných riešeniach založených na rôznych prístupoch (technické, zelené, kombinované a mäkké), doplní a zlepší sa systém vzdelávania pre verejnú správu, školy a ostatné subjekty (prevádzkovatelia/vlastníci/správcovia lesov, pôdy a vodných tokov a pod.).

Očakávané výsledky:

- vytvorenie Národnej adaptačnej informačnej platformy a na ňu nadväzujúce aktivity s využitím spracovaných a dostupných údajov a informácií,
- podpora prípravy a implementácie strategických prístupov ku zmene klímy na všetkých úrovniach riadenia a so zameraním na sídelné prostredie,
- zlepšenie celkovej informovanosti obyvateľstva a hlavne identifikovaných cieľových skupín, ktoré povedie ku vyššej podpore verejnosti pre tvorbu a implementáciu politik a rôznych opatrení na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.

2.3 Prechod na obehové hospodárstvo, efektívne využívanie zdrojov a zlepšenie kvality ovzdušia

2.3.1 Komplexný prístup k prevencii tvorby, opätovného použitia a zhodnocovania odpadov

V rámci transformácie ekonomiky a prechodu na obehové hospodárstvo je kľúčové implementovať aktivity zamerané na prevenciu vzniku odpadov, podporu prípravy na ich opätovné použitie a podporu zhodnocovania odpadov so zameraním na ich efektívnu a vysokokvalitnú recykláciu. Akom prvý krok sa musí znížiť množstvo odpadu zneškodňovaného skládkovaním. Pre SR má strategickú dôležitosť dosiahnutie cieľov týkajúcich sa prípravy na opätovné použitie a recyklácie, ako aj cieľov týkajúcich sa znižovania skládkovania komunálnych odpadov stanovených na roky 2025, 2030 a 2035 (vyplývajúcich z rámcovej smernice o odpadoch, obalovej smernice ako aj skládkovej smernice). Do roku 2030 je potrebné zvýšiť mieru recyklácie komunálneho odpadu, vrátane jeho prípravy na opätovné použitie na 65 % a do roku 2035 znížiť mieru jeho skládkovania na menej ako 10 %. Tieto

ciele sú premietnuté do strategických dokumentov SR, ako napr. dokument „Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030“ (Envirostratégia 2030).

Okrem preventívnych a inovatívnych riešení v rámci smerovania k obehovému hospodárstvu bude potrebné vzhľadom na požiadavky a potreby nielen obcí, ale najmä podnikateľských subjektov v priemysle zabezpečiť aj zhodnocovanie nebezpečných odpadov, ktoré predstavujú pre životné prostredie potenciálne riziká. Slovenská republika má dlhodobý problém s odstraňovaním dedičstva starých environmentálnych záťaží v postihnutých oblastiach. Tie predstavujú riziká aj v rámci zmeny klímy a možných mimoriadnych udalostí (napr. Chemko Strážske, skládka vo Vrakuni ohrozujúca Žitný ostrov a ďalšie identifikované rizikové environmentálne záťaže).

Aktivity by mali zahŕňať podporu investičných stratégií a projektov zameraných na moderné a ekologické nakladanie s komunálnym odpadom (ktoré nahradia terajší systém ukladania tohto odpadu na skládkach), zvýšenie triedenia odpadov, zhodnocovanie odpadov so zameraním na recykláciu a predchádzanie vzniku komunálneho odpadu. Podporným prístupom je zvýšenie miery využívania elektronických služieb v oblasti odpadového hospodárstva. Ďalej ide o opatrenia na zvýšenie efektívnosti nakladania s odpadmi, podporu moderných technológií prospievajúcich k vybudovaniu obehového hospodárstva a zvyšujúce mieru zužitkovania dostupnej domácej surovínovej základne a podporu informovanosti a tvorby strategických dokumentov a koncepcií.

Očakávané výsledky:

- podpora dosiahnutia strategických cieľov v oblasti opätovného použitia recyklácia a znižovania skládkovania komunálnych odpadov (stanovené na roky 2025, 2030 a 2035),
- zlepšenie stavu zhodnocovania nebezpečných odpadov,
- zvýšenie počtu vyriešených starých environmentálnych záťaží a eliminácia s tým spojených rizík,
- podpora zabezpečenia komplexných riešení zabezpečujúcich minimalizáciu odpadu a inovatívnych procesov a inovatívnych technológií zabezpečujúcich recykláciu odpadov,
- zvýšenie informovanosti verejnosti a kľúčových cieľových skupín, podpora prípravy a implementácie koncepčných činností a stratégií miestnych a regionálnych prístupov.

Aktivity v oblasti komplexného prístupu k prevencii tvorby, opätovného použitia a zhodnocovania odpadov budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

2.3.2 Investície do zlepšenia kvality ovzdušia

Dve kľúčové výzvy pre zlepšenie kvality ovzdušia je riešenie problému veľkých a stredných stacionárnych zdrojov a zníženie emisií vykurovania domácností.

Znečistenie ovzdušia a tvorba emisií z veľkých a stredných stacionárnych zdrojov je v Európskej únii a v SR identifikované ako dôležitý problém vyžadujúci si riešenia. Týka sa to miestnej, ako aj národnej úrovne a pre Slovensko predstavuje táto oblasť výzvu. Hlavne v dôsledku vysokých nákladov, pretože potrebné zmeny si vyžadujú investície do modernejších technických zariadení. Tie sú zvyčajne spojené s vysokými vstupnými nákladmi. Efekt investícií pri použití najlepších dostupných techník je ale zároveň rýchly a významný. Pre zdroje pod integrovaným povolením sa vyžadujú požiadavky zodpovedajúce nižším emisiám ako BAT.¹⁰ Na Slovensku bolo v programovom období 2007 – 2013 realizovaných viacero projektov v danej oblasti, a to v rámci Operačného programu Životné prostredie rovnako, ako aj v programovom období 2014 - 2020 prostredníctvom Operačného programu Kvalita životného prostredia. Napriek tomu, že tento typ aktivity si vyžiadal prípravu schémy štátnej pomoci, implementácia sa neoneskorila a bola bezproblémová. Realizácia a úspešné implementovanie doterajších projektov nebude dostatočné pre

¹⁰ Najlepšie dostupné technológie (Best Available Technologies – BAT)

dosiahnutie stanovených cieľov a preto bude potrebné pokračovať v príprave a implementácii ďalších aktivít.

Znečistenie ovzdušia prachovými časticami PM (PM10 a PM2,5) predstavuje na Slovensku závažný problém, pričom podľa údajov Slovenského hydrometeorologického ústavu sa na tomto znečistení najvýznamnejšie podieľa sektor vykurovania domácností. Z dôvodu nedodržovania limitných hodnôt pre prachové častice je voči Slovenskej republike od roku 2010 vedený infringement, ktorý v prípade nedostatočného riešenia situácie môže vyústiť až do súdneho konania. Bez riešenia a podpory výmeny kotlov v domácnostiach bude veľmi problematické zabezpečiť zlepšenie kvality ovzdušia v zmysle požiadaviek smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/50/ES o kvalite okolitého ovzdušia a čistejšom ovzduší v Európe. Aj z tohto dôvodu bol tento typ aktivity/ opatrenia doplnený do predmetu podpory Operačného programu Kvalita životného prostredia (verzia 9) v rámci špecifického cieľa 1.4.1 Zníženie znečisťovania ovzdušia a zlepšenia jeho kvality. Opatrenie tohto typu, tzv. kotlíková dotácia, sa osvedčila aj v Českej republike, kde je poskytovaná domácnostiam v značne vyššom celkovom objeme než je tomu v rámci OP KŽP, takže v budúcom programovom období je potrebné v SR v takto zameranej podpore pokračovať. Opatrenie sa zameria primárne na podporu domácností v súvislosti s výmenou zastaraných/ nevhodných kotlov na uhlie za nízkoemisné kotly. Špecificky bude potrebné zamerať opatrenia na nízko-príjmové domácnosti čeliace energetickej chudobe.

Očakávané výsledky:

- zníženie emisií z veľkých a stredných stacionárnych zdrojov, ktoré sa pozitívne prejaví na kvalite ovzdušia a s tým spojenými zdravotnými a inými rizikami,
- zníženie emisií látok znečisťujúcich ovzdušie nahradením kotlov na uhlie nízkoemisnými vykurovacími zariadeniami v domácnostiach,
- zlepšenie stavu ovzdušia v regiónoch Slovenska a redukcia energetickej chudoby na základe systémovej podpory produkcie OZE na báze špecifik územia SK a dostupných zdrojov a podpore ekologizácie malých zdrojov emisií.

2.3.3 Podpora prechodu k obehovému hospodárstvu a efektívne využitie zdrojov

Smerovanie k princípom obehového hospodárstva podporí konkurencieschopnosť Slovenska prostredníctvom ochrany podnikov pred nedostatkom zdrojov a nestálymi cenami, podporí vytváranie nových podnikateľských príležitostí a inovačných, účinnejších spôsobov výroby a spotreby. Slovensko so svojou rozvinutou priemyselnou produkciou potrebuje v rámci konkurencieschopnosti znižovať materiálovú a energetickú spotrebu. Doterajšie hodnotenia dokladujú slabý progres v efektívnejšom využívaní zdrojov. Nakladanie so zdrojmi a predchádzanie vzniku odpadu zostáva prioritou a zároveň je potrebné podporovať zavádzanie ďalších opatrení pre podporu obehového hospodárstva. V krátkodobom a strednodobom horizonte bude potrebné investovať do prevencie – predchádzaniu vzniku odpadu a do podpory opätovného využívania zdrojov a ich návratu do cyklu (podpora zálohovania obalov, recyklácie, upcyklácie, opráv, znovu-používania, zužitkovania) a do investícií v priemyselných procesoch zameraných na znižovanie spotreby zdrojov, do sieťovania firiem a vytvárania lokálnych a regionálnych prepojení systémov výroby a spotreby, do nových foriem podnikania (napr. zdieľaná ekonomika), či dematerializácie služieb s využitím IT technológií.

Dlhodobým cieľom je zavádzanie moderných technológií, ktoré prispievajú k vybudovaniu obehového hospodárstva, pričom dôraz sa kladie na maximálne zužitkovanie dostupnej domácej surovínovej základne. Moderné technológie by mali spĺňať prísne energetické a environmentálne požiadavky a ich transfer by mal posilniť MSP, lokálne ekonomiky a prispieť k zlepšeniu kvality životného prostredia.

Informovanosť, koncepcná činnosť a vzdelávanie je vo všeobecnosti v oblasti prechodu na obehové hospodárstvo kľúčové. Hlavnou výzvou je dôraz na zvyšovanie povedomia o zodpovednej spotrebe a výrobe, predchádzaniu vzniku odpadov, vzdelávanie laickej i odbornej verejnosti, podpora realizácie

informačných kampaní a podpora realizácie projektov poradenstva a vzdelávania zamestnancov štátnej správy a miestnej samosprávy. Ďalej je potrebné zlepšiť vykonávanie informačných kampaní pre verejnosť, najmä pokiaľ ide o zodpovednú spotrebu, predchádzanie vzniku odpadu, triedený zber a znižovanie znečisťovania odpadom a začlenenie týchto otázok do vzdelávania a odbornej prípravy.

Očakávané výsledky:

- zvýšené efektívne zužitkovanie dostupnej surovinovej základne a zníženie materiálovej a energetickej spotreby v priemysle a službách so zameraním na malé a stredné podnikanie a inovatívne riešenia,
- zvýšenie informovanosti verejnosti a kľúčových cieľových skupín, podpora prípravy a implementácie koncepčných činností a stratégií miestnych a regionálnych prístupov,
- zvýšená miera zodpovednej spotreby a zmena správania sa spotrebiteľov.

2.3.4 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility

Kvalita ovzdušia sa hlavne v mestských oblastiach vplyvom dopravy zhoršuje. Rastie intenzita dopravy, počet vozidiel aj spotreba pohonných látok. Dôležitou časťou riešenia lokálneho zhoršovania kvality ovzdušia je znižovanie emisií a podpora implementácie opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia v mestách, najmä v súvislosti s organizáciou sídiel. Súčasne so zmenou správania obyvateľov by zavádzanie udržateľných prístupov viedlo ku zlepšeniu kvality ovzdušia, s pozitívnymi vplyvmi na zdravie obyvateľstva a úspory v systéme zdravotníctva.

V oblasti podpory mestskej mobility by mali byť zo zdrojov EŠIF 2021 - 2027 implementované predovšetkým projekty s rozhodujúcim a systémovým vplyvom na fungovanie verejnej osobnej dopravy na Slovensku. Tieto projekty by mali byť komplementárne doplnené z iných programov. Prioritne ide o intervencie do výstavby prestupných terminálov a záchytných parkovísk vo veľkých sídelných aglomeráciách, výstavby a modernizácie električkových a trolejbusových tratí pre zlepšenie dopravnej obslužnosti a rozšírenie prepravných možností obyvateľstva ekologickou formou mestskej hromadnej dopravy, nákupu mobilných prostriedkov dráhovej dopravy a modernizácie infraštruktúry existujúcich údržbových základní (depá dopravných podnikov). Cieľom výstavby infraštruktúry pre integrované dopravné systémy je predovšetkým optimalizovať počet a umiestnenie prestupných bodov na sieti verejnej hromadnej osobnej dopravy, prispôsobiť infraštruktúru pre rýchlu a hromadnú prepravu cestujúcich a tým vytvárať podmienky pre efektívne zabezpečenie prepravných potrieb obyvateľstva, vrátane podpory zavádzania nízko emisných zón a zavádzanie smart prvkov ako sú inteligentná parkovacia politika a inteligentné riadenie dopravy.

Systémovou integráciou jednotlivých dopravných systémov, ich lepšou organizáciou a vybavením sa predpokladá vytvorenie podmienok pre udržateľnú mestskú, prímestskú a regionálnu mobilitu. Podpora by sa mala zameriavať najmä na zóny a aglomerácie s riadenou kvalitou ovzdušia.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie dopravnej infraštruktúry a zavedenie komplexných zmien v organizácii verejnej dopravy v sídlach,
- zvýšenie kvality a bezpečnosti v segmente municipálnych komunikácií,
- zvýšenie kvality ovzdušia, s pozitívnymi vplyvmi na zdravie obyvateľstva a úspory v systéme zdravotníctva.

Aktivita v oblasti podpory udržateľnej multimodálnej mestskej mobility budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

2.4 Zlepšenie kvality vôd a stavu ochrany prírody, biodiverzity a krajiny

2.4.1 Zlepšenie kvality vôd a stavu v zásobovaní vodou a čistení odpadových vôd

Základným environmentálnym cieľom v oblasti vodného hospodárstva je dosiahnutie dobrého stavu vôd v súlade so Smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/ES, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia Spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva (Rámcová smernica o vode - ďalej len „RSV“). Základným cieľom RSV je zrealizovať opatrenia na dosiahnutie dobrého stavu všetkých vôd najneskôr do r. 2027, prostredníctvom naplnenia environmentálnych cieľov.

V oblasti vodného hospodárstva SR čelí problémom s plnením záväzkov voči EÚ. Pri vstupe do Európskej únie sa SR zaviazala do roku 2015 odkanalizovať všetky aglomerácie nad 2 000 ekvivalentných obyvateľov podľa požiadaviek smernice Rady 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd. Zároveň je odkanalizovanie dôležitý faktor aj v prípade menších aglomerácií, s presahom na ochranu krajiny, biodiverzitu, ale aj kvalitu života a zdravie obyvateľstva.

Základným environmentálnym cieľom v oblasti vodného hospodárstva je dosiahnutie dobrého stavu vôd v súlade so smernicou Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/ES, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia Spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva. Medzi významné aktivity patrí aj monitorovanie a hodnotenie vôd, ktoré je dôležitým nástrojom umožňujúcim vyhodnocovanie efektívnosti uskutočnených opatrení na dosiahnutie tohto environmentálneho cieľa.

Ďalšou prioritou SR v oblasti zásobovania pitnou vodou je zvýšenie počtu zásobovaných obyvateľov z verejných vodovodov a zaistenie dodávky zdravotne bezpečnej pitnej vody bez negatívnych dopadov na zdravie obyvateľov a životné prostredie. Počet obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov v roku 2017 dosiahol 4 836,13 tis., čo predstavuje 88,94 % z celkového počtu obyvateľov SR. V roku 2017 bolo v SR 2 413 samostatných obcí, ktoré boli zásobované pitnou vodou z verejných vodovodov. Ich podiel z celkového počtu obcí tvorí 83,49 %. Napriek tomu, že v rokoch 2012 – 2017 pribudlo na Slovensku 66 obcí s verejným vodovodom, ešte stále je 477 obcí, t. j. 16,51 % z celkového počtu obcí, bez verejného vodovodu. Obyvatelia sú v nich zatiaľ zásobovaní pitnou vodou z individuálnych domových studní, v ktorých nie je zabezpečený pravidelný monitoring ako vo verejnom vodovode a veľakrát kvalita tejto vody v domových studniach nevyhovuje požiadavkám smernice Rady 98/83/ES o kvalite vody určenej na ľudskú spotrebu.

Ukazovatele indikujú obrovskú nerovnomernosť nielen na úrovni okresov, ale najmä medzi veľkostnými skupinami samospráv. S klesajúcou veľkosťou obcí prudko rastie počet aj podiel obyvateľov bez prístupu k sanitačnej infraštruktúre. Dobudovanie sanitačnej infraštruktúry v malých obciach je preto dôležitým verejným záujmom a malo by byť predmetom investičných opatrení financovaných z EŠIF v rokoch 2021 – 2027. Zároveň bude potrebné vychádzať z princípu hodnoty za peniaze a v prípadoch menších a vzdialených lokalít implementovať alternatívne spôsoby čistenia odpadových vôd. Dôležitým nástrojom umožňujúcim vyhodnocovanie efektívnosti uskutočnených opatrení a v prípade potreby aj prijatie nových opatrení je monitorovanie stavu povrchových vôd a podzemných vôd.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie počtu aglomerácií nad 2 000 ekvivalentných obyvateľov s pripojením na kanalizáciu a plnenie záväzkov SR v rámci EÚ,
- zlepšenie stavu s pripojením aglomerácií pod 2 000 ekvivalentných obyvateľov,
- zvýšenie počtu zásobovaných obyvateľov z verejných vodovodov a zaistenie dodávky zdravotne bezpečnej pitnej vody bez negatívnych dopadov na zdravie obyvateľov a životné prostredie,

- zvýšenie spoľahlivosti monitorovania a hodnotenia vôd pre navrhovanie opatrení na dosiahnutie dobrého stavu vôd do roku 2027,
- cielenie investícií na plnenie synergických cieľov ochrany prírody a v prepojení na chránené vodohospodárske oblasti a zlepšenie situácie v ochranných pásmach existujúcich vodárenských zdrojov, v pásmach ochrany prírodných liečivých zdrojov a zdrojov prírodných minerálnych vôd, ako aj na území národných parkov a chránených krajinných oblastí.

2.4.2 Investície do ochrany prírody, biodiverzity a kvality ekosystémov a ekosystémových služieb

Prioritou v oblasti investícií do biodiverzity a kvality ekosystémových služieb je ochrana biotopov a druhov v územiach sústavy Natura 2000, ako aj monitoring biotopov a druhov.¹¹ Z hľadiska biodiverzity sa SR na jednej strane vyznačuje vysokou rozmanitosťou druhov a ekosystémov a veľkou rozlohou chránených území (územia európskej sústavy Natura 2000 tvoria 29,8 % výmery SR, celková výmera všetkých chránených území tvorí 37,4 % výmery SR), avšak na druhej strane čelí riziku ich ohrozenia alebo poškodenia v prípade, ak nebudú realizované primerané opatrenia zabezpečujúce starostlivosť o chránené územia a druhy.

Na základe výstupov z kontinuálneho monitoringu biotopov a druhov, ktorý je SR povinná vykonávať, hodnotí Európska komisia stav viac ako polovice biotopov a druhov ako nepriaznivý a požaduje doplnenie ďalších lokalít na ich ochranu. Budú preto potrebné investície do obnove ekosystémov a ďalších prvkov revitalizácie krajiny, ktoré výrazne posilnia celospoločenské ekosystémové funkcie, ekologickú konektivitu významnú pre druhy a ekologickú stabilitu krajiny. Opatreniami sa zamerajú na dosiahnutie krajinnej rozmanitosti a zabráneniu ďalšej fragmentácii. Intervencie sa zamerajú na zachovanie a budovanie ekosystémov s prihliadaním na koridory prepájajúce ekologicky významné územia dôležité aj pre migráciu druhov, napr. veľkých šeliem, ale aj iných druhov, ktoré využívajú rozsiahlejšie a rozmanité biotopy. Špecifická pozornosť bude venovaná riešeniu nepôvodných invázných druhov, ktoré sú po ľudských a ekonomických aktivitách druhou najčastejšou príčinou straty biodiverzity.

Prioritné investičné potreby sú určené s cieľom posilniť chránené územia, predovšetkým územia Natura 2000 a územia medzinárodného významu a súvisiace činnosti, vrátane monitoringu biotopov a druhov a komunikácie s verejnosťou, ako aj zlepšiť biodiverzitu mimo chránených území, zelenú infraštruktúru aj v mestskom prostredí. Podporia manažmentové opatrenia v chránených územiach, vrátane výkupu pozemkov zo strany štátu (ktorý mu umožní v plnej miere uplatňovať jeho právomoci v oblasti ochrany prírody). Podpornou aktivitou je príprava dokumentácie ochrany prírody, ktorá je rámcom pre realizáciu ochranných opatrení.

Ďalším cieľom je znížiť znečistenie, najmä cez dekontamináciu znečistených území, vrátane priemyselných areálov, riešiť fragmentáciu krajiny a rozrastanie miest, ako aj podporiť opatrenia vedúce k zlepšeniu kvality ovzdušia a jeho monitorovaniu. V oblasti sídiel ide o riešenia zamerané na mestské parky, verejné priestranstvá a mestskú zeleň. Budovanie zelenej infraštruktúry v mestách (zelené strechy, zelené fasády, rozširovanie bodových, líniových a plošných prvkov mestskej zelene) a jej prepojenie na krajinu je podstatným prvkom z hľadiska zvýšenia ekologickej stability a v širšom kontexte aj významným príspevkom k adaptácii na zmenu klímy, zadržiavaniu vody v krajine, predchádzaniu suchu ako prevencii rizík spôsobených prírodnými katastrofami. Nezanedbateľným efektom je zvýšenie ďalších ekosystémových funkcií, vrátane podpory zdravia, rekreačného a športového využitia, ako aj zníženie znečistenia ovzdušia.

¹¹ Tieto prioritné záväzky SR vychádzajú predovšetkým zo smernice Rady 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín a zo smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochrane vtáctva a sú konkretizované v dokumente Prioritný akčný rámec financovania Natura 2000 v Slovenskej republike pre EÚ programové obdobie 2014 – 2020, vypracovanom v zmysle čl. 8 vyššie uvedenej smernice o biotopoch, ktorý je v súčasnosti aktualizovaný na nové programové obdobie 2021 – 2027.

Podpora sa ďalej zameria na zlepšenie mestského verejného priestoru, jeho estetizáciu a podporu nových verejných priestorov.¹² Intervencií povedú k obnove historickej kultúrnej krajiny s prepojeniami na rozvoj lokalít a ekológiu (napr. aleje, parkové úpravy, vetrolamy, tradičné odrody stromov a plodín, zaniknuté vodné plochy, chov včiel). Budovanie zelenej infraštruktúry formou verejných parkov, záhrad a zelených koridorov, hlavne v mestách bude mať pozitívny dopad na lokálnu mikroklimu. Prispieje k posilneniu stability urbánnej krajiny, k ochrane lokálnej biodiverzity v mestách a k eliminácii negatívnych vplyvov zmeny klímy.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie stavu biotopov a druhov, ako aj úrovne poznania a monitoringu, dobudovanie sústavy Natura 2000 v SR, vrátane stanovenia ochranných cieľov a ochranných opatrení a ich realizácie v súlade so smernicami EÚ na ochranu vtáctva a na ochranu biotopov a voľne žijúcich rastlín a živočíchov,
- riešenie problematiky nevyužívaných a zanedbaných/kontaminovaných plôch v zastavanom území (tzv. brownfields),
- posilnenie právomoci štátu v oblasti ochrany prírody a zlepšenia implementácie ochranných opatrení a implementácia inovatívnych a funkčných opatrení zlepšujúcich starostlivosť o chránené územia a druhy a spomalenie šírenia invázných druhov,
- budovanie zelenej infraštruktúry mimo chránených území a v sídlach (hlavne mestách) a zlepšenie prepojenia na krajinu,
- skvalitnenie systému monitorovania ovzdušia a monitorovania vplyvu znečistenia ovzdušia na ekosystémy,
- zvýšenie kvality života občanov a spríjemnenie pobytu na verejných priestranstvách,
- zlepšenie podmienok miestnej biodiverzity a zníženie negatívnych vplyvov zmeny klímy,
- sprístupnenie a propagácia prírodne, kultúrne a historicky zaujímavých lokalít.

Aktivity v oblasti biodiverzity a kvality ekosystémových služieb budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

Výsledky AHP

Opatrenia	Závažnosť	Naliehavosť	Uskutočniteľnosť	Spolu
2.1.1 Zvýšenie energetickej efektívnosti a využívania OZE v podnikoch a zníženie energetickej náročnosti budov	0.43	0.47	0.47	0.45
2.1.2 Podpora obnoviteľných zdrojov energie a účinných systémov CZT v oblasti zásobovania teplom ...	0.36	0.35	0.26	0.32
2.1.3 Podpora udržateľnej mobility zvýšením podielu alternatívnych ekologickejších pohonov v doprave	0.21	0.19	0.27	0.22
2.2.1 Vodné hospodárstvo a retenčná schopnosť krajiny a sídelného prostredia	0.43	0.45	0.21	0.36
2.2.2 Preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnym udalosťami spojenými so zmenou klímy	0.22	0.25	0.19	0.22
2.2.3 Znižovanie rizika katastrof cestou zvyšovania kapacít, pripravenosti a reakcie	0.19	0.17	0.30	0.22
2.2.4 Podpora adaptačného procesu cestou zlepšenia dostupnosti údajov, podpory tvorby	0.16	0.14	0.30	0.19
2.3.1 Komplexný prístup k prevencii tvorby, opätovného použitia a zhodnocovania odpadov	0.28	0.30	0.25	0.29
2.3.2 Investície do zlepšenia kvality ovzdušia	0.20	0.20	0.25	0.22
2.3.3 Podpora prechodu k obehovému hospodárstvu	0.24	0.19	0.19	0.22

¹² Slovenská komora architektov eviduje zanedbateľný počet verejných súťaží v rámci celého Slovenska (v roku 2018 bolo 9 ukončených súťaží, v roku 2017 to bolo 21 a v roku 2016 bolo 12 ukončených súťaží)

2.3.4 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility	0.27	0.31	0.31	0.28
2.4.1 Zlepšenie kvality vôd a stavu v zásobovaní vodou a čistení odpadových vôd	0.49	0.58	0.52	0.50
2.4.2 Investície do ochrany prírody, biodiverzity a kvality ekosystémov a ekosystémových služieb	0.51	0.42	0.48	0.50

V rámci AHP procesu v téme 2.1 Zvýšenie energetickej efektívnosti, podpora OZE a zníženie emisií skleníkových plynov dosiahlo najvyššie hodnotenie opatrenie 2.1.1. Zvýšenie energetickej efektívnosti a využívania OZE v podnikoch a zníženie energetickej náročnosti budov. Toto opatrenie malo zároveň najvyššie skóre v hodnotení uskutočniteľnosti. Opatrenie 2.1.2 Podpora obnoviteľných zdrojov energie a účinných systémov centrálného zásobovania teplom (CZT) v oblasti zásobovania teplom a chladom a inteligentných energetických systémov, uskladňovania energie skončilo v hodnotení ako druhé. Aj keď dosiahlo najvyššie skóre v kritériách závažnosti a naliehavosti, ako problematická sa javí jeho uskutočniteľnosť. Tento záver korešponduje so závermi rôznych evaluácií, ktoré poukazujú na problémy s využívaním EŠIF v oblasti podpory OZE. Najnižšiu mieru hodnotenia vo všetkých troch kategóriách dosiahlo opatrenie 2.1.3 Podpora udržateľnej mobility zvýšením podielu alternatívnych ekologickejších pohonov v doprave. Tento výsledok môže byť ovplyvnený nejasnosťami ohľadom budúcnosti jednotlivých alternatívnych pohonov a kontroverziou ohľadom ich priamej podpory cestou nákupu vozidiel, ktoré bude potrebné vziať do úvahy pri príprave OP.

V téme 2.2 Adaptácia na zmenu klímy, prevencia rizík a odolnosť voči katastrofám hodnotitelia ako najvýznamnejšie určili opatrenie 2.2.1 Vodné hospodárstvo a retenčná schopnosť krajiny a sídelného prostredia. Hodnotenie odráža závažnosť problematiky hospodárenia s vodou v SR, ktorá sa vplyvom zmeny klímy stáva čoraz dôležitejšou. Hodnotitelia však dali tomuto opatreniu nízke skóre za realizovateľnosť – čo môže reflektovať očakávané problémy pri výstavbe modrej infraštruktúry, kde realizácia projektov v praxi naráža na rôzne majetkové a administratívne bariéry. Tieto faktory bude potrebné zobrať do úvahy pri odhadoch absorpčnej kapacity. Ďalšie tri opatrenia skončili s pomerne vyrovnaným skóre, pričom ako najproblematickejšie v oblasti realizácie skončilo 2.2.2 Preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnym udalosťami spojenými so zmenou klímy. Podobne ako pri opatrení 2.2.1 tu zohráva problém implementácia a rôzne bariéry na lokálnej úrovni. Zároveň je toto opatrenie pokladané na závažné a naliehavé. S najmenšou váhou závažnosti a naliehavosti, ale relatívnu dobrou realizovateľnosťou, skončilo opatrenie 2.2.4 Podpora adaptačného procesu cestou zlepšenia dostupnosti údajov, podpory tvorby strategických dokumentov a zvyšovania povedomia verejnosti. Môže to indikovať celkové nižšie chápanú dôležitosť tzv. „mäkkých“ neinvestičných opatrení, ktoré ale majú dôležitú podpornú funkciu.

V téme 2.3 Prechod na obehové hospodárstvo, efektívne využívanie zdrojov a zlepšenie kvality ovzdušia dosiahli nevyššie skóre opatrenia 2.3.1 Komplexný prístup k prevencii tvorby, opätovného použitia a zhodnocovania odpadov a 2.3.4 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility. Druhé z nich je zároveň hodnotené ako najviac naliehavé a technicky najľahšie realizovateľné. Vysoké skóre v oblasti realizovateľnosti dosiahlo aj opatrenie 2.3.1. Ide o hodnotenie, ktoré je v súlade s výsledkami evaluácií, ktoré indikujú závažné problémy v plnení cieľov hlavne v sektore odpadov a s tým spojenú potrebu ďalších investícií. Pomerne horšie výsledky dosiahlo opatrenie 2.3.2 Investície do zlepšenia kvality ovzdušia, ktoré je ale pre Slovenskú republiku dôležité aj v perspektíve plnenia záväzkov voči EU a kde môže byť nižší výsledok spôsobený pomerne špecifickým zameraním opatrenia na dve oblasti zdrojov znečistenia. Opatrenie 2.3.3 Podpora prechodu k obehovému hospodárstvu a efektívne využitie zdrojov dosiahlo vo všetkých troch kategóriách závažnosti, naliehavosti a realizovateľnosti nízke skóre, čo u nás koreluje s celkovo problematickým zavádzaním princípov obehového hospodárstva do praxe.

V téme 2.4. 2.4 Zlepšenie kvality vôd a stavu ochrany prírody, biodiverzity a krajiny boli hodnotené dve opatrenia, ktoré dosiahli podobné celkové skóre aj hodnotenia v jednotlivých kategóriách. Išlo o opatrenie 2.4.1 Zlepšenie kvality vôd a stavu v zásobovaní vodou a čistení odpadových vôd

a opatrenie 2.4.2 Investície do ochrany prírody, biodiverzity a kvality ekosystémov a ekosystémových služieb. Mierne lepšie hodnotenie realizovateľnosti dosiahlo prvé z nich, čo môže súvisieť s dobrým čerpaním v prebiehajúcom programovom období a dostatkom odborných a technických kapacít pre ich realizáciu. Realizovateľnosť opatrenia 2.4.2. bola pomerne vysoká, hlavne ak vezmeme do úvahy, že tieto prístupy narážajú v praxi na podobné problémy ako opatrenia pre adaptáciu na zmenu klímy.

Cieľ 3: PREPOJENEJŠIA EURÓPA vďaka posilneniu mobility a regionálnej prepojenosti IKT

3.1 Rozvoj udržateľnej, inteligentnej, bezpečnej a intermodálnej siete TEN-T odolnej proti zmene klímy

3.1.1 Dobudovanie diaľničných spojení TEN-T

Budovanie dopravného systému je potrebné vnímať ako faktor prehlbovania ekonomickej integrácie, vytvárania jednotného trhu a konkurencieschopnosti národnej ekonomiky. Kvantitatívne a kvalitatívne parametre dopravného systému sú vnímané z pohľadu zabezpečenia obslužnosti územia a mobility, udržateľnosti, bezpečnosti, dopadov na životné prostredie a kvalitu života. Veľké dopravné infraštruktúry podporujú v metropolitných regiónoch vznik aglomeračných efektov. Viac firiem lokalizovaných v tesnej blízkosti môže využívať spoločné zdroje pracovnej sily, poznatky a kombinovať svoje produkčné kapacity.

Podľa údajov Eurostatu bola v roku 2017 hustota diaľničnej siete v SR 10 km na 1 tisíc km² rozlohy. Napriek tomu je výstavba diaľnic stále veľmi pomalá. V zmysle nariadení EP a Rady EÚ¹³ sa SR zaviazala dobudovať základnú európsku sieť TEN-T do konca roka 2030. Ak by sa pokračovalo v súčasnom priemernom tempe výstavby diaľnic a rýchlostných ciest, ktoré za posledných 20 rokov pre obe kategórie predstavuje cca 11 km za rok, bola by táto lehota prekročená o viac ako 10 rokov. Plný rozsah rýchlostných ciest v rámci súhrnnej siete TEN-T by bol súčasným tempom dobudovaný až okolo roku 2100. Preto je nevyhnutné nasmerovať opatrenia do tejto oblasti a dokončiť prepojenie metropolitných oblastí SR.¹⁴

Najvýznamnejšou a najdlhšou slovenskou diaľnicou je diaľnica D1. Po svojom ukončení spojí hlavné mesto SR Bratislavu s Ukrajinou a zároveň spája 8 z 10 najväčších miest Slovenska, zo západu na východ krajiny. D1 je súčasťou základnej TEN-T siete a súčasťou európskych ciest E50, E58, E75, E442 a E571. Predmetom opatrenia je výstavba posledného chýbajúceho úseku v trase Žilina – Liptovský Mikuláš.

Chýbajúci úsek diaľnice D1 Turany – Hubová¹⁵ je kľúčovým k dokončeniu súvislej diaľnice D1 medzi Bratislavou a Košicami. Cestná premávka na tejto hlavnej osi je v súčasnosti zabezpečená cestou I. triedy (I/18) v dĺžke 18 km, ktorá je využívaná na diaľkovú medzinárodnú a vnútroštátnu dopravu. Uvedená cesta však nespĺňa ani súčasné, nieto prognózované kapacity dopravného zaťaženia.

Z hľadiska severojužného prepojenia na Poľsko a ČR je dôležitá diaľnica D3. Celková plánovaná dĺžka výstavby D3 je 59,8 km; pre jej úplné dokončenie je potrebné dobudovanie 3 úsekov v celkovej dĺžke cca 26 km.¹⁶

Dobudovanie posledného úseku D1 medzi Bratislavou a Košicami a chýbajúcich úsekov diaľnice D3 je významným príspevkom k zabezpečeniu kvalitného národného diaľkového spojenia, napojenia na susedné štáty a k homogenizácii cestnej infraštruktúry zaradenej do základnej siete TEN-T.

¹³ č. 1315/2013 o usmerneniach Únie pre rozvoj transeurópskej dopravnej siete a o zrušení rozhodnutia č. 661/2010/EÚ

¹⁴ Odporúčanie Záverečnej správy Vyhodnotenia pokroku pri vykonávaní Partnerskej dohody SR k 31.12. 2018 hovorí o prepojení metropolitných oblastí sieťou diaľnic a rýchlostných ciest, a to najmä na severnom a južnom ťahu, prepojením Bratislavy a Košíc.

¹⁵ Po dokončení bude napojený na diaľnicu D1 Dubná Skala - Turany (v prevádzke) na západnej strane a úsek D1 Hubová - Ivachnová (vo výstavbe) na východnej strane.

¹⁶ Konkrétne ide o úseky: Žilina, Brodno - Kysucké Nové Mesto v dĺžke 11,20 km, Kysucké Nové Mesto – Oščadnica v dĺžke 10,79 km a Oščadnica - Čadca, Bukov v dĺžke 4 km v polovičnom profile.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie kapacity a kvality dopravného spojenia medzi regiónmi/okolitými štátmi,
- zlepšenie prepojenia významných aglomerácií Slovenska,
- podpora ekonomického rastu dotknutých aglomerácií,
- zlepšenie časovej dostupnosti,
- odstránenie najvýznamnejších kongescií,
- zvýšenie bezpečnosti cestnej dopravy.

3.1.2 Výstavba rýchlostných ciest

Cestná infraštruktúra je vnímaná ako základný bod, od ktorého sa môžu odvíjať ďalšie ekonomické a sociálne riešenia¹⁷. Intervencie zdrojov EÚ do budovania cestnej infraštruktúry postupne napomáhajú dobiehaniu v tejto oblasti.

Z hľadiska ďalšieho rozširovania siete rýchlostných ciest bude SR preferovať najmä prípravu projektovej dokumentácie a výstavbu nových úsekov na rýchlostných cestách R2 a R4. Prioritným záujmom je výstavba tých úsekov rýchlostných ciest, absencia ktorých sa negatívne premieta v oblastiach hospodárstva, životného prostredia a ktoré tvoria prekážku v mobilite obyvateľstva alebo významným spôsobom napomôžu zvýšiť bezpečnosť premávky. Vybudovaním nových úsekov rýchlostných ciest dôjde k odkloneniu významnej časti výkonov tranzitnej cestnej dopravy z intravilánov miest a obcí, čo prispeje k zlepšeniu životných podmienok v dotknutých oblastiach, predovšetkým k zníženiu hlukového zaťaženia obyvateľstva, emisií, vibrácií a prašnosti spôsobených cestnou dopravou. Výstavbe konkrétnych úsekov ciest bude predchádzať spracovanie štúdií realizovateľnosti, ktoré komplexným spôsobom posúdia možnosti trasovania, technické riešenie, optimálnosť objektivej skladby a pod. Nezanedbateľným faktom je, že konkrétne úseky oboch rýchlostných ciest hrajú podstatnú úlohu v základnom ekonomickom rozvoji dotknutých regiónov.

V prípade výstavby úsekov rýchlostnej cesty R2 ide o príspevok k transformácii regiónu hornej Nitry, postihnutého útlmom ťažby hnedého uhlia a s tým spojených ekonomických väzieb. Identifikované úseky rýchlostnej cesty R2 boli zaradené do Akčného plánu pre transformáciu uhoľného regiónu horná Nitra, schváleného vládou SR. Urýchlenie prípravy zo zdrojov programového obdobia 2014 – 2020 a následná výstavba umožní lepší prístup z regiónu na národnú a európsku cestnú sieť a podporí zlepšenie mobility pracovnej sily.

Rýchlostná cesta R4 je súčasťou koridoru Via Carpathia. V jej prípade ide o úseky lokalizované v Prešovskom kraji, ktorý je v rámci iniciatívy EK zaradený medzi tzv. dobiehajúce regióny (Catching-up regions), a ich podpora patrí, spolu s regiónom hornej Nitry, medzi priority nielen vlády SR, ale aj EK.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie mobility pracovnej sily,
- zlepšenie časovej dostupnosti,
- zvýšenie bezpečnosti premávky,
- zlepšenie životných podmienok v dotknutých oblastiach - zníženie hlukového zaťaženia obyvateľstva, emisií, vibrácií a prašnosti spôsobených cestnou dopravou.

¹⁷ Vyhodnotenie pokroku pri vykonávaní Partnerskej dohody SR k 31.12. 2018, Záverečná správa

3.1.3 Modernizácia železničnej infraštruktúry TEN-T, vrátane uzlov

Napriek tomu, že železničná doprava predstavovala druhú najvyššiu oblasť intervencií v oblasti rozvoja dopravných systémov Slovenska v programovom období 2014 – 2020, hodnotenie stavu jej kvality poukazuje na potrebu venovať zvýšené úsilie modernizácii jej infraštruktúry. Medzinárodné hodnotenie *The European Railway Performance Index*¹⁸ sa zameriava na intenzitu využívania (prepravné výkony), kvalitu služieb (dochvilnosť, podiel vysokorýchlostných tratí, cena) a bezpečnosť (nehodovosť) železničnej dopravy v európskych krajinách. V tomto hodnotení sa Slovensko opakovane umiestnilo¹⁹ na 21. mieste z 25 hodnotených krajín; horšie hodnotené krajiny ako Slovensko boli len Rumunsko, Poľsko, Portugalsko, Bulharsko.

Výkonnosť a efektívnosť železníc závisí od stavu železničnej infraštruktúry, ktorá v SR síce vykazuje vysokú hustotu siete, ale so zastaranou technológiou a nízkou využiteľnosťou jej kapacity. Technický stav väčšiny uvedených infraštruktúrnych zariadení je neuspokojivý, čo sa prejavuje významným počtom odchýlok od konštrukčných parametrov prevádzkovaných železničných tratí, najmä čo do rýchlosti a únosnosti, ale aj pomerne zanedbaným stavom železničných zariadení.²⁰ Vyššie traťové rýchlosti (140, 160 km) sú dnes povolené len na krátkych úsekoch vybraných koridorov. Na ostatných tratiach siete ŽSR sa najvyššia traťová rýchlosť nezvýšila a dosahuje max. rýchlosť 100 km/hod, v prípade elektrifikovaných tratí 120 km/hod. V mnohých prípadoch došlo dokonca k zníženiu najvyššej traťovej rýchlosti.²¹

Riešením je modernizácia tratí zaradených do paneurópskych koridorov č. IV., V. a VI., ktoré sú súčasťou transeurópskej dopravnej siete TEN-T. Táto modernizácia vychádza z potrieb ponuky kvalitnej železničnej infraštruktúry pre služby medzinárodnej a vnútroštátnej osobnej a nákladnej dopravy v smere sever - juh a východ - západ.

Projekty modernizácie železničnej dopravnej infraštruktúry a uzlov budú realizované na tratiach, ktoré majú rozhodujúci význam pre ekonomiku a mobilitu obyvateľov SR a EÚ a vyznačujú sa vysokým dopytom po železničnej osobnej a nákladnej doprave. Ide predovšetkým o modernizáciu železničného koridoru č. V. v trase Žilina – Košice a koridoru č. IV. v trase Bratislava - št. hr. SR/ČR. Prevádzkovaním zmodernizovaných úsekov rýchlosťou 160 km/h (realizovaných v úsekoch, kde je to vzhľadom na geomorfologické a geografické podmienky a investičnú efektívnosť možné) sa významne zníži cestovný čas v osobnej a čas jazdy v nákladnej doprave, čím sa z časového hľadiska zlepši aj prepojenie regiónov. Potenciál rastu železničnej dopravy a rozvoj služieb je najmä v diaľkovej osobnej doprave a prímestskej doprave s koncentrovanými prepravnými prúdmi na hlavných tratiach, ktoré budú prepojené prestupnými uzlami umožňujúcich dopravu do/z regionálnych centier. V rámci opatrení sú zaradené aj uzly v Bratislave, kde po spracovaní štúdie realizovateľnosti prebieha výber realizačného variantu a v Košiciach, kde je plánované zvýšenie kapacity a bezpečnosti stanice. V prípade potreby bude pokračovať aj modernizácia uzla Žilina. Okrem modernizácie uzlov sú plánované modernizácie konkrétnych úsekov tratí na uvedených koridoroch.²²

Očakávané výsledky:

- zlepšenie kvality železničnej infraštruktúry pre služby medzinárodnej a vnútroštátnej osobnej a nákladnej dopravy,

¹⁸ Dokument vypracovala The Boston Consulting Group

¹⁹ v rokoch 2015 a 2017.

²⁰ Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030

²¹ Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030

²² Kuzmice – Pribeník, modernizácia zabezpečovacieho zariadenia trate dĺžky 48 km, vrátane inštalácie systému ETCS, Poprad – Spišská Nová Ves, úplná modernizácia úseku v dĺžke cca 35 km, Strečno – Liptovský Mikuláš, úplná modernizácia úseku v dĺžke cca 71 km, Košice – Kysak, modernizáciu úseku v dĺžke 15 km, Malacky – Kúty, modernizácia úseku v dĺžke 26 km, ukončenie modernizácie trate Bratislava – Kúty št. hr. SR/ČR, zvýšenie kapacity trate Bratislava – Trnava, v dĺžke 48 km a úplná modernizácia trate Paludza – Liptovský Hrádok, v dĺžke cca 20 km.

- modernizácia tratí zaradených do paneurópskych koridorov, ktoré sú súčasťou transeurópskej dopravnej siete TEN-T,
- rozvoj služieb v diaľkovej osobnej doprave a prímestskej doprave umožňujúcej dopravu do/z regionálnych centier,
- úspora cestovného času v osobnej a času jazdy v nákladnej doprave.

3.1.4 Modernizácia vodnej dopravy

Vodná doprava je považovaná za ekologicky, ale aj energeticky najpriaznivejší variant zo všetkých dopravných módov. Infraštruktúra vodnej dopravy zohráva významnú úlohu intermodálnych dopravných sústav vnútroštátnych, hlavne však medzinárodných prepravných relácií na zjednotenej sieti európskych vnútrozemských vodných ciest.

Potenciál vodnej dopravy v SR je obmedzený; medzinárodná vodná doprava sa v SR realizuje iba na rieke Dunaj, ktorý je súčasťou trans-kontinentálnej vodnej cesty spájajúcej Severné more s Čiernym morom a v rámci dopravnej infraštruktúry SR patrí do základnej siete TEN-T.²³ Ako vodná cesta medzinárodného významu by mala, podľa medzinárodnej klasifikácie vnútrozemských vodných ciest, zabezpečiť určitú dopravnú výkonnosť minimálne 300 dní v roku. Preto je potrebné dosiahnuť požadované parametre plavebnej dráhy (hlbku a šírku plavebnej dráhy, polomer oblúkov, podjazdnú výšku pod mostmi pre príslušnú klasifikačnú triedu vodnej cesty) realizáciou technických opatrení, realizujúcich optimálne riešenia jednotlivých parametrov plavebnej dráhy.

Súčasťou dunajskej vodnej cesty sú medzinárodné prístavy v Bratislave, Komárne a Štúrove a ich rozvoj tak má smerodajný vplyv na rozvoj TEN-T, ale aj celkových výkonov vodnej dopravy na Slovensku. Realizované analýzy však považujú súčasný stav infraštruktúry a superštruktúry prístavov za nevyhovujúci, v niektorých prípadoch po technickej životnosti.²⁴

Preto sa navrhované opatrenia sústredia na dve uvedené základné oblasti:

- modernizáciu a rozvoj infraštruktúry verejných prístavov zahrnutých do siete TEN-T Bratislava a Komárno a
- zlepšenie splavnosti dunajskej vodnej cesty.

Od intervencií smerovaných do infraštruktúry verejných prístavov sa prioritne očakáva skvalitnenie služieb poskytovaných na nediskriminačnom princípe a rozšírenie ponuky dopravných služieb. Modernizácia dunajskej vodnej cesty má smerovať k dosiahnutiu požadovaných dopravných kritérií, odstráneniu úzkych miest /plavebných prekážok a k dosiahnutiu garantovaných podmienok plavby. Zámerom je lepšie využívanie existujúcich vodných ciest, skvalitnenie služieb prístavov a následné rozšírenie ponuky dopravných služieb, s potenciálom rastu prepravných výkonov a ďalšieho rozvoja vodnej dopravy.

Plánované intervencie budú nadväzovať na projektovú prípravu, výsledky štúdií uskutočniteľnosti a investičné projekty implementované v programovom období 2014 – 2020. Súčasne sú plne v súlade so strategickými plánmi rozvoja uvedených prístavov a pripravovanou Konceptiou rozvoja vodnej dopravy v Slovenskej republike do roku 2030 s výhľadom do roku 2050.

Očakávané výsledky:

- skvalitnenie a rozšírenie ponuky služieb vodnej dopravy,
- zlepšenie splavnosti dunajskej vodnej cesty / plnenie požadovaných dopravných kritérií,
- modernizácia a rozvoj infraštruktúry verejných prístavov zahrnutých do siete TEN-T,

²³ Dopravný koridor č. VII s označením E 80 podľa Európskej dohody o hlavných vnútrozemských vodných cestách medzinárodného významu (AGN)

²⁴ Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030

- skvalitnenie služieb prístavov,
- rast prepravných výkonov a ďalší rozvoj vodnej dopravy.

3.2 Rozvoj a podpora udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy, vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility

3.2.1 Modernizácia a výstavba ciest I. triedy

Cesty I. triedy tvoria v SR stále nosnú časť cestnej siete, znášajúcu najviac prepravnej záťaže v nákladnej aj osobnej doprave. Len veľmi malú časť z nich v blízkej dobe odľahčia nové úseky diaľnic a rýchlostných ciest. Tranzit prechádzajúci intravilánmi obcí dosahuje na mnohých miestach kritické hodnoty. Zaťaženie ťažkou dopravou sa za ostatné desaťročia znásobilo a aj v budúcnosti je možné predpokladať ďalší nárast. Mnohé úseky sú považované za preťažené a tým dochádza aj k ich zvýšenej degradácii, pretože neboli budované pre tak vysoké intenzity ťažkých nákladných vozidiel.

Z celkom 3253 km štátnych ciest I. triedy, ktoré sú v správe Slovenskej správy ciest, je až vyše 40 % v nevyhovujúcom a havarijnom stave (4. a 5. stupeň v päťstupňovej škále). To obmedzuje rýchlosť na daných úsekoch a znižuje kapacitu, s negatívnym vplyvom na bezpečnosť cestnej premávky aj tam, kde by postačovalo obnoviť pôvodné stavebno-technické parametre. Na viacerých úsekoch pritom obnova nebude postačovať, keďže úzke či neprehľadné úseky, dlhé prietahy obcí či nedostatočná konštrukčná únosnosť vozoviek nezodpovedajú aktuálnym intenzitám dopravy ani výrazne zvýšenému zaťaženiu ciest ťažkými vozidlami.

To sa premieta aj do stavu mostných objektov, z ktorých už viac ako 300 je v zlom, veľmi zlom alebo havarijnom stave. Rozsah intervencií potrebných v tejto oblasti je preto nutné zásadne zvýšiť a modernizovať tam, kde obnova pôvodných konštrukčných parametrov nepostačuje a je potrebné zvýšenie únosnosti či šírky mostných objektov.

V kontexte celej cestnej siete štatistické dáta poukazujú na potrebu zníženia rizikových faktorov a zlepšenia parametrov najmä na cestách I. triedy, ktoré vykazujú v porovnaní s diaľnicami a rýchlostnými cestami rádovo vyšší počet usmrtených osôb.

Okrem plánovaného rozvoja siete diaľnic a rýchlostných ciest bude preto SR kontinuálne pokračovať v rozvoji a modernizácii ciest I. triedy. Pozornosť bude venovaná predovšetkým budovaniu obchvatov a preložiek ciest I. triedy, najmä v úsekoch s nevyhovujúcimi technickými a kapacitnými parametrami a tam, kde sa neuvažuje s trasovaním ťahov TEN-T. Všetky novovybudované úseky ciest I. triedy budú vychádzať z výsledkov štúdií realizovateľnosti, ktoré boli na tento účel spracované v programovom období 2014 - 2020. Na základe rozboru stavu cestnej infraštruktúry je potrebné intervencie smerovať taktiež na zlepšenie stavebno-technického stavu a smerového vedenia ciest I. triedy, prestavbu križovatiek a modernizáciu mostov. Cieľom týchto opatrení je zároveň odstraňovanie kolíznych bodov a kritických nehodových lokalít na cestnej sieti, čo prispeje k zvýšeniu bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky.

Zoznam úsekov ciest I. triedy a stavebných objektov na realizáciu, ako mostov a križovatiek, bude definovaný na základe výsledkov štúdií realizovateľnosti, bezpečnostných auditov a rozborov na sieti ciest I. triedy, ako aj pokroku pri získavaní povolení v územnom a stavebnom konaní.

Očakávané výsledky:

- rozvoj a modernizácia ciest I. triedy - zlepšenie stavebno-technického stavu a smerového vedenia ciest I. triedy, vrátane prestavby križovatiek a modernizácie mostov,
- zníženie nehodovosti na cestách I. triedy a zvýšenie bezpečnosti a plynulosti cestnej

- premávky,
- zmiernenie negatívnych dôsledkov dopravy v intravilánoch.

3.2.2 Podpora regionálnej železničnej dopravy

Hodnotenie stavu kvality železničnej dopravy poukazuje na silnú potrebu venovať zvýšené úsilie modernizácii železničnej infraštruktúry. Pokračovať v modernizácii kľúčových úsekov železničnej dopravy, ako aj v modernizácii vozového parku, odporúča aj Vyhodnotenie pokroku pri vykonávaní Partnerskej dohody SR k 31. 12. 2018. Železnica by mala ponúknuť vyšší komfort prepravy v kvalite vozidiel, vybavení staníc, ale aj nadväznosti a prepojenosti s inými druhmi dopravy, iba tak môže byť naplno využitý jej potenciál.

Analýzy poukazujú na fakt, že dostupnosť sídel hromadnou dopravou je v regiónoch bez modernizovaných železničných tratí oveľa pomalšia ako osobnými automobilmi²⁵. V synergii s modernizáciou železničných tratí zaradených do siete TEN-T, budú preto realizované projekty na perspektívnych regionálnych tratiach, s dostatočným dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave. Cieľom je zabezpečiť požadované prevádzkové parametre týchto tratí a rýchle napojenie regiónov na transeurópsku sieť železničnou dopravou. Intervencie budú zamerané na modernizáciu zabezpečovacích zariadení, inštaláciu telekomunikačného systému GSM-R, elektrifikáciu železničných tratí, diaľkové riadenie dopravy (dispečerizáciu), zvýšenie traťovej rýchlosti a pod.²⁶

Zároveň je nevyhnutná modernizácia vozidlového parku pre regionálne osobné vlaky, aby sa zvýšila ich konkurencieschopnosť voči individuálnej osobnej doprave, so zámerom zmeny organizácie prepravných prúdov cestujúcich, v prospech verejnej hromadnej osobnej železničnej dopravy, v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja. Cieľom je zabezpečiť synergické efekty doterajších investičných opatrení zameraných na infraštruktúrne projekty prepájajúce Európu, ako aj plánovaných modernizácií regionálnych tratí, s logicky nadväzujúcimi investičnými opatreniami zameranými na obstaranie, modernizáciu a zvyšovanie kvality mobilných prostriedkov verejnej osobnej železničnej dopravy, ktoré v súčasnosti nie sú konkurencieschopné, ani dostatočne technologicky inovatívne. Opatrenie má riešiť dlhodobo zanedbanú obnovu vozidlového parku verejnej osobnej železničnej dopravy, ktorá je verejným statkom, a preto nemôže byť plne financovaná a vyriešená opatreniami a zdrojmi súkromného sektora. Finančná náročnosť obnovy mobilných prostriedkov zaťažuje verejnú osobnú dopravu bremenom, ktoré pre cenovú reguláciu nie je možné preniesť na cestujúcu verejnosť. S vyššie uvedeným je prepojená aj nutnosť riešiť súvisiacu infraštruktúru na kontrolu a prípravu vozového parku, keďže tá má za úlohu udržateľnosť kvality vozidiel a z toho plynúcej kvality poskytovanej služby hradenej z verejných zdrojov.

Očakávané výsledky:

- modernizácia perspektívnych regionálnych tratí, skrátenie jazdných časov medzi uzlami a zvýšenie priepustnosti jednokoľajných tratí,
- zahustenie taktu – skrátenie intervalu medzi vlakmi na tratiach so silnými prúdmi cestujúcich,
- umožnenie efektívnejších obehov a výrazne väčšieho denného využitia nových súprav regionálnych vlakov,
- posilnenie konkurencieschopnosti železničnej osobnej dopravy voči individuálnej automobilovej doprave.

²⁵ Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030

²⁶ Ide o konkrétne modernizácie na trati Bratislava – Galanta, 49 km, Bratislava – Komárno, 100 km, modernizácie zabezpečovacích zariadení a inštalácie telekomunikačného systému GSM-R: Prievidza – Jelšovce, 62 km, Leopoldov – Nitra, 33 km, Nitra – Šurany, 26 km, Prešov – Strážske, 60 km; a modernizácie a prípadné elektrifikácie na tratiach Bánovce – Humenné, 33 km (*zaradený v OPII*), Haniska pri Košiciach – Moldava nad Bodvou, 25 km, (*zaradený v OPII*), Leopoldov – Nitra, 33 km, Zvolen – Filákov, 68 km.

3.2.3 Zlepšenie regionálnej dopravnej obslužnosti vrátane infraštruktúry

Kvalita regionálnej dopravnej infraštruktúry významným spôsobom ovplyvňuje ekonomický rozvoj a kvalitu života v regiónoch. Jej skvalitnenie, modernizácia a zlepšenie napojenia s nadregionálnymi sieťami je kľúčové pre transformáciu a konvergenciu regiónov.

Okrem budovania novej cestnej infraštruktúry je pretrvávajúcou výzvou obnova nevyhovujúcej kvality existujúcej cestnej infraštruktúry, a to najmä ciest II. a III. triedy.²⁷ Tieto komunikácie majú nezastupiteľnú úlohu v cestnej sieti regiónov a sú kľúčové pre zabezpečenie komplexnej dopravnej obslužnosti celého územia regiónov. Cesty II. a III. triedy zabezpečujú dopravné napojenie regiónov Slovenska na hlavnú a následne medzinárodnú cestnú sieť – diaľnice, rýchlostné cesty a cesty I. triedy. Tým zabezpečujú mobilitu tovaru, obyvateľstva a podporujú hospodársky rast regiónov. Sú významnými spojnicami jednotlivých sídiel regiónov a v niektorých prípadoch zabezpečujú jediné dopravné spojenia obcí so strediskami priemyslu, ekonomiky a vzdelania. Dĺžka ciest II. a III. triedy predstavovala k 01. 01. 2019 spolu 13 968 km, čo tvorilo 77,3 % z celkovej dĺžky ciest na území SR. Zásadným problémom týchto ciest je ich zlý stavebno-technický stav, ktorý má vplyv na zhoršenie dostupnosti regiónov, fungovanie verejnej osobnej dopravy, bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky. Zoznam konkrétnych úsekov ciest II. a III. triedy a stavebných objektov, predovšetkým mostov, bude definovaný na základe výsledkov bezpečnostných auditov a rozborov na cestnej sieti a bude vychádzať z Plánov udržateľnej mobility jednotlivých VÚC.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie regionálnej dopravnej obslužnosti,
- zlepšenie napojenia regiónov na medzinárodnú cestnú sieť,
- modernizácia ciest II. a III. triedy, vrátane mostov,
- zvýšenie bezpečnosti dopravy na dotknutých úsekoch,
- zrýchlenie dopravy, odstránenie kongescií, úspora času, dopad na životné prostredie.

Aktivity v oblasti zlepšenia regionálnej dopravnej obslužnosti vrátane infraštruktúry budú realizované prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

3.2.4 Rozvoj cyklo-dopravy a jej infraštruktúry

V rámci budovania dopravných systémov šetrných k životnému prostrediu je nevyhnutné podporovať udržateľnú inter-modalitu na regionálnej /miestnej úrovni. Jej organickou súčasťou je cyklistická doprava. Tento potenciál na Slovensku nie je dostatočne využitý a ide pritom o významný spôsob znižovania emisií CO₂, eliminácie kongescií a skvalitňovania verejného priestoru. Len zmena preferencií k verejnej a nemotorovej doprave dokáže zlepšiť životné prostredie, zdravie obyvateľov, znížiť hluk, emisie skleníkových a iných toxických plynov a pomôcť pripraviť mestá a regióny na adaptovanie sa na nastávajúcu zmenu klímy.

Jedným z dôvodov, prečo podiel cyklistickej dopravy na celkovej del'be prepravnej práce nerastie tak, ako by bolo žiaduce, je chýbajúca bezpečná a kvalitná cyklo-dopravná infraštruktúra a jej integrácia s inými druhmi dopravy. Chýbajúce a neprepojené cyklocesty vo väčšine miest a regiónov neumožňujú využívať bicykel ako plnohodnotný dopravný prostriedok.

Rozvoj cyklo-dopravy by mal byť zameraný nielen na rozvoj cyklo-turistiky, ako dôležitého segmentu cestovného ruchu, ale aj mestskej mobility a mal by postihnúť všetky aspekty tak, aby cyklo-doprava

²⁷ Vyhodnotenie pokroku pri vykonávaní Partnerskej dohody SR k 31.12. 2018, Záverečná správa, časť Závery

bola vnímaná ako plnohodnotný dopravný mód a súčasť integrovaných rozvojových stratégií, v súlade s Národnou stratégiou rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky. Uvedenými aspektami sa myslí predovšetkým budovanie cyklo-podjazdov, lávok, mostov, budovanie parkovacej a doplnkovej infraštruktúry, ale aj inventarizácia a pasportizácia existujúcich sietí, tvorba /údržba centrálnej databázy trás, organizácií, prieskumy, získavanie dát a modelovanie cyklistickej a pešej dopravy, podpora vybavenosti pracovísk a škôl na cyklistickú dopravu, podpora využívania nákladných bicyklov, či motivačné kampane a zvyšovanie povedomia.

Očakávané výsledky:

- zabezpečenie bezpečnej a kvalitnej cyklo-dopravnej infraštruktúry a jej integrácie s inými druhmi dopravy,
- zvýšený podiel cyklistickej dopravy.

Aktivity v oblasti rozvoja cyklo-dopravy a jej infraštruktúry budú realizované prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

3.3 Podpora digitálnej pripojiteľnosti

Dostupné širokopásmové siete a ultra-rýchla konektivita sú nevyhnutnosťou pre využitie digitálnych technológií a preto aj hlavným predpokladom hospodárskeho rastu a budovania modernej spoločnosti pripravenej čeliť výzvam 21. storočia. O širokopásmovom pripojení sa čoraz častejšie začína hovoriť ako o štvrtej verejnej službe („The 4th Utility“). Sprístupnenie digitálnych verejných služieb a zlepšenie prístupu domácností k internetu má pozitívne dopady na regionálnu konkurencieschopnosť a regionálnu konvergenciu. Európsky digitálny rebríček DESI 2019²⁸ umiestňuje Slovensko na 21. miesto v rámci 28 členských štátov EÚ, pričom podpriemerné ukazovatele SR dosahuje v oblasti konektivity, a to najmä v pevnom širokopásmovom pokrytí a v miere využívania rýchleho širokopásmového pokrytia. Štandardné pevné pokrytie je stále jedno z najnižších v EÚ. Až 12 % domácností nemá prístup k štandardnému pevnému širokopásmovému pripojeniu, oproti 3 % priemeru EÚ a celkové skóre v pilieri Pripojenie na internet klesá každým rokom.

Cieľom EÚ je uskutočnenie vízie európskej gigabitovej spoločnosti, v ktorej dostupnosť a využívanie sietí s veľmi vysokou kapacitou umožní rozsiahle používanie produktov, služieb a aplikácií. Táto vízia sa premietla do strategických cieľov v oblasti rastu a zamestnanosti v Európe cez gigabitové pripojenie lokalít, ktoré podnecujú sociálno-ekonomický rozvoj, v oblasti konkurencieschopnosti Európy prostredníctvom pokrytia všetkých mestských oblastí a všetkých hlavných pozemných dopravných trás sieťami 5G a v oblasti súdržnosti v Európe cez prístup všetkých európskych domácností k internetovému pripojeniu s rýchlosťou minimálne 100 Mbit/s.

Konkrétne ciele „EÚ stratégie pre gigabitovú spoločnosť“ do roku 2025 boli stanovené nasledovne:

1. všetky socio-ekonomické subjekty/verejné inštitúcie (školy, nemocnice, univerzity, výskumné centrá, B2B subjekty a ďalšie budovy verejného záujmu) budú pripojené minimálnou rýchlosťou 1Gbit/s,
2. všetky domácnosti na Slovensku (aj na vidieku) budú mať v roku 2025 prístup k ultra-rýchlemu internetovému pripojeniu (100Mbit/s upgradovateľnej na 1Gbit/s),
3. neprerušované 5G pripojenie k internetu v mestách a na hlavných dopravných koridoroch (diaľnice, rýchlostné cesty a železnice).

Zabezpečenie pevného a bezdrôtového širokopásmového pripojenia s veľmi vysokou kapacitou na Slovensku, je nevyhnutným predpokladom budúcej konkurencieschopnosti SR. Budovanie optických sietí je potrebné pre akýkoľvek rozvoj ďalšej generácie dátového mobilného pripojenia tzv. 5G.

²⁸ Hodnoty sú za rok 2018

Slovensko spolu s ostatnými krajinami EÚ očakáva významný pokrok v prenosových rýchlostiach, nízkej latencii a vyššej spoľahlivosti sietí, ktorá dokáže reagovať na stále sa zväčšujúce požiadavky na dáta.

Nie je však možné očakávať, že tieto ciele budú na Slovensku dosiahnuté len prostredníctvom investícií optických sietí vzájomne si konkurujúcich komerčných subjektov. Aj vzhľadom ku geografickej členitosti a s tým spojenými vysokými investičnými nákladmi, budú potrebné intervencie štátu na vybudovanie prístupovej komunikačnej optickej infraštruktúry, umožňujúcej poskytovanie dátovej služby o minimálnej 100 Mbit/s, upgradovateľnej na 1 Gbit/s (ultra-rýchle širokopásmové pripojenie) na celom území Slovenska.

Z toho dôvodu bude potrebné opakovane mapovať aktuálne pokrytie a komerčné plány telekomunikačných operátorov na budovanie ultra-rýchlych komunikačných sietí a na základe získaných údajov pripraviť ucelenú stratégiu na pokrytie tých častí Slovenska, ktoré pokryť ani neplánujú. Následná stratégia cielených intervencií štátu na pokrytie čo najväčšieho počtu domácností ultra-rýchlym širokopásmovým pripojením bude stanovená Národným broadbandovým plánom. Jej súčasťou bude aj stratégia cielených finančných intervencií štátu na pokrytie ultra-rýchlym širokopásmovým pripojením všetkých, komerčným trhom nepokrytých, škôl, inštitúcií, podnikov, prípadne dopravných koridorov. Na jej základe bude realizovaná príprava, stratégia plánovaných intervencií a samotné finančné intervencie v miestach zlyhania komerčného telekomunikačného trhu pri dosahovaní cieľov EÚ stratégie pre gigabitovú spoločnosť do roku 2025.

Očakávané výsledky:

- rozvoj infraštruktúry - zavádzanie vysokokapacitných širokopásmových sietí (najmenej 100 Mbps ktoré môžu byť upgradované na 1 Gbps), vrátane mapovania aktuálneho pokrytia a komerčných plánov operátorov,
- zvýšenie % pripojených slovenských domácností, ktoré budú mať prístup k širokopásmovému pripojeniu (najmenej 100 Mbps ktoré môžu byť upgradované na 1 Gbps),
- pripájanie všetkých významných socio – ekonomických partnerov s prioritou na zdravotnícke zariadenia, vzdelávacie inštitúcie, vedecko-výskumné inštitúcie, mestské oblasti, dopravné uzly ako aj podniky digitálneho odvetvia na širokopásmové pripojenie (min. 1 Gbps a rýchlejšie),
- zavádzanie pokrytia wifi v obciach a verejne dostupných miestach komunitného života vrátane zdravotníckych a vzdelávacích inštitúcií,
- výstavba pasívnych častí telekomunikačnej infraštruktúry v záujme zvyšovania pokrytia hlavných dopravných koridorov bezdrôtovými technológiami, vrátane 5G sietí (na základe výsledkov výskumu a vývoja a európskeho rámca),
- zvyšovanie bezpečnosti infraštruktúry.

Synergické efekty budú podporené využitím Nástroja na prepájanie Európy 2021 – 2027 (CEF). Jeho cieľom je podpora investícií do dopravnej, energetickej a digitálnej infraštruktúry. Prostriedky CEF v oblasti digitálnej infraštruktúry sú určené na zlepšenie digitálnej konektivity prostredníctvom vysokorýchlostného internetu, ako základu na poskytovanie lepších digitálnych služieb (5G pokrytie dôležitých transportných koridorov, gigabitová konektivita inštitúcií, ako nemocníc, škôl, atď.).

V prípade, ak sa tieto oblasti programu budú podporovať spoločne aj za účasti fondov politiky súdržnosti, napomôže to k zvýšeniu účinku infraštruktúrnych investícií a pridanej hodnoty pre občanov SR prostredníctvom tvorby nových pracovných miest a hospodárskeho rastu SR. Komplementárna podpora financovania programu CEF z fondov politiky súdržnosti určených pre SR tak zvýši multiplikačný efekt, čo na úrovni SR napomôže riešiť výzvy v oblasti digitálnej

pripojiteľnosti cielenejšie a efektívnejšie.

Synergie a komplementarita budú zabezpečené prostredníctvom dvoch mechanizmov financovania:

- 1) presunom prostriedkov EFRR z finančnej obálky SR pre oblasť digitálnej pripojiteľnosti v rámci cieľa Prepojenejšia Európa politiky súdržnosti do programu CEF, za účelom dofinancovania oprávnených aktivít realizovaných v SR nad rámec finančného transferu zdrojov podľa článku 21 návrhu všeobecného nariadenia EÚ. Na takto presunuté zdroje v zmysle návrhu nariadenia o CEF²⁹ sa budú vzťahovať pravidlá programu CEF.
- 2) komplementárnym spolufinancovaním operácií v rámci programu CEF prostredníctvom EFRR, ktoré by sa riadilo pravidlami pre fondy politiky súdržnosti pod spoločným riadením.

Na uvedené mechanizmy budú vyčlenené prostriedky z EFRR vo výške 10 - 15% z finančnej obálky SR pre oblasť digitálnej pripojiteľnosti v rámci cieľa Prepojenejšia Európa politiky súdržnosti.

Výsledky AHP

Opatrenia	Závažnosť	Naliehavosť	Uskutočniteľnosť	Spolu
3.1.1 Dobudovanie diaľničných spojení TEN-T	0.35	0.41	0.28	0.33
3.1.2 Výstavba rýchlostných ciest	0.24	0.23	0.28	0.26
3.1.3 Modernizácia železničnej infraštruktúry TEN-T a uzlov	0.33	0.25	0.27	0.28
3.1.4 Modernizácia vodnej dopravy	0.09	0.11	0.17	0.13
3.2.1 Modernizácia a výstavba ciest I. triedy	0.34	0.39	0.26	0.32
3.2.2 Podpora regionálnej železničnej dopravy	0.31	0.30	0.26	0.28
3.2.3 Zlepšenie regionálnej dopravnej obslužnosti vrátane infraštruktúry	0.19	0.19	0.18	0.18
3.2.4 Rozvoj cyklo dopravy a jej infraštruktúry	0.17	0.17	0.31	0.22
3.3 Zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti				

Cieľu 3.1 - Udržateľná intermodálna transeurópska dopravná sieť dominuje dobudovanie diaľničných spojení TEN-T, ktoré získalo najvyššie skóre vo všetkých sledovaných kritériách, pričom naliehavosť tohto opatrenia dokonca dosiahla najvyššie čísla v rámci celkového hodnotenia témy 3 a súčasne jeho závažnosť predstavuje druhé najvyššie dosiahnuté skóre v celej téme. Tieto výsledky, spolu s vysokými číslami uskutočniteľnosti, jasne odrážajú negatívne vnímanie faktu, že krajina nemá dobudované základné diaľničné prepojenie, ktoré je zároveň záväzkom Slovenska v rámci európskych koridorov. Ako druhý najvýraznejší problém je vnímaná modernizácia železničnej infraštruktúry, vrátane uzlov, ktorá zhodne dosiahla druhé najvyššie hodnoty vo všetkých sledovaných kritériách. Treťou v poradí dôležitosti je výstavba rýchlostných ciest; najnižšie priečky vo všetkých kritériách dosiahla modernizácia vodnej dopravy. Uvedené výsledky jasne dokazujú, že v predmetnom ciele je prioritou dobudovanie diaľnic v kombinácii s modernizáciou železničnej infraštruktúry, pričom nízka

²⁹ Návrh nariadenia, ktorým sa zriaďuje program Nástroj na prepájanie Európy / COM(2018) 438/ v znení schválenom na triatlogu s EP v článku 4.10 umožňuje na základe žiadosti ČS využiť tento transfer zdrojov zo spoločného riadenia do programu na dofinancovanie grantu až do výšky 100 % oprávnených nákladov

dosiahnutá priorita vodnej dopravy zrejme odráža, z hľadiska geomorfologického členenia krajiny, jej značne obmedzené možnosti riešiť vypuklé dopravné problémy.

Za najnaliehavejšie opatrenie Udržateľnej intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility, cieľa 3.2, je považovaná modernizácia a výstavba ciest I. triedy, ktorá bola najvyššie hodnotená z hľadiska závažnosti, naliehavosti aj uskutočniteľnosti. Tak vysoká prioritizácia odráža ich vysokú prepravnú záťaž v osobnej aj nákladnej doprave spolu s nevyhovujúcim, až havarijným stavom. Poukazuje na nevyhnutnú potrebu modernizácie, včítane mostov a križovatiek, budovania obchvatov a odstraňovanie kolíznych bodov a kritických nehodových lokalít. Aj v tomto ciele je za druhú najvyššiu prioritu považovaná železničná doprava, konkrétne jej regionálny rozmer. Závažnosť aj naliehavosť dosiahli druhé najvyššie hodnoty, kritérium uskutočniteľnosti je zhodné s modernizáciou a výstavbou ciest I. triedy. V rozvoji cyklo-dopravy je vysoko hodnotená predovšetkým jej uskutočniteľnosť, vyrovnané hodnoty všetkých troch kritérií dosiahla regionálna dopravná obslužnosť, včítane infraštruktúry. Tu treba pripomenúť, že celá oblasť mestskej mobility je riešená a hodnotená v rámci cieľa 2.

Cieľ 3.3 zdefinoval jedno komplexné opatrenie; vzhľadom k danému faktu nebolo zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti predmetom AHP.

Cieľ 4: SOCIÁLNEJŠIA EURÓPA vďaka vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv

4.1 Zlepšenie prístupu k zamestnaniu pre všetkých uchádzačov o zamestnanie, najmä mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných a znevýhodnených skupín na trhu práce, ako aj neaktívnych osôb a podpora samostatnej zárobkovej činnosti a sociálneho hospodárstva

Trh práce SR prešiel v rokoch 2014 - 2018 zásadnou transformáciou. Evidovaná miera nezamestnanosti v SR v rámci sledovaného obdobia podľa údajov Eurostatu klesla z 13,2 % na necelých 6 %. Podľa štatistiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVR) počet evidovaných nezamestnaných klesol z 331,7 tisíc na 138,2 tisíc³⁰. Pozitívny vývoj bol zaznamenaný i v súvislosti s mierou zamestnanosti, ktorá v rokoch 2014 - 2018 stúpila zo 61,7 % na 68,2 % a výrazne sa priblížila priemeru EÚ28, ktorý ku koncu roka 2018 dosiahol 68,9 %. Rovnako pozitívny vývoj bolo možné sledovať i v súvislosti s mierou dlhodobej nezamestnanosti, ktorá v rámci sledovaného obdobia klesla z 9,3 % na 4,0 %.

Vďaka silnému hospodárskemu rastu tak na Slovensku došlo k výraznému zlepšeniu situácie na trhu práce. Miera evidovanej nezamestnanosti dokonca dosiahla v júli 2019 nové historické minimum 6,07 %. Cieľ stratégie Európa 2020 v oblasti zamestnanosti - dosiahnuť do roku 2020 mieru zamestnanosti (20 – 64 rokov) na úrovni 72 % - sa Slovenskej republike podarilo splniť už v priebehu roku 2018. Podľa údajov Eurostatu, v roku 2018 bola priemerná úroveň miery zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov v SR na úrovni 72,4 %, t. j. v porovnaní so stanoveným národným cieľom vyššia o 0,4 p. b., pričom intenzita zvyšovania jej úrovne v porovnaní s rokom 2013 bola výraznejšia, ako bol priemer za EÚ 28. Zamestnávateľia uvádzali, že majú čoraz väčšie ťažkosti nájsť zamestnancov s požadovanou kvalifikáciou. Voľné pracovné miesta evidované na úradoch práce tento trend potvrdzujú. V uplynulých dvoch rokoch sa počet voľných pracovných miest zdvojnásobil a v septembri 2018 dosiahol 84 tisíc. Veľká väčšina voľných pracovných miest v roku 2017 sa sústreďovala vo verejnej správe (22,6 %), výrobe (16,3 %), obchode (8,9 %) a doprave (8,7 %).

Rastúci dopyt po pracovnej sile prilákal značné počty migrujúcich pracovníkov. V septembri 2018 na Slovensku pracovalo 65 tisíc cudzincov, čo je oproti roku 2017 zvýšenie o 40 %. Od roku 2016 medzi prisťahovalcami prevládajú štátni príslušníci krajín mimo EÚ, najmä zo Srbska a Ukrajiny, ktorí teraz tvoria približne polovicu všetkých zahraničných pracovníkov. Od mája 2018 Slovensko zjednodušilo požiadavky na zamestnávanie migrantov z tretích krajín, keď zaviedlo zjednodušený postup na obsadzovanie pracovných miest označené za nedostatkové v okresoch, kde sa miera nezamestnanosti pohybuje pod hranicou 5 % (maximálne 30 % zamestnancov na podnik). Prílev zahraničných pracovníkov pravdepodobne plne neuspokojí rastúci dopyt po pracovnej sile, čo poukazuje na význam riešenia domácich prekážok brániacich vyššej účasti na trhu práce.

Napriek zlepšeniam však na trhu práce naďalej pretrvávajú štrukturálne problémy a pokiaľ ide o úroveň zamestnanosti a voľné pracovné miesta medzi regiónmi sú výrazné rozdiely. Pomery voľných pracovných miest sa medzi jednotlivými regiónmi výrazne líšia so zreteľnou negatívnou koreláciou s mierou nezamestnanosti. V roku 2018 bola miera voľných pracovných miest (percentuálny podiel voľných pracovných miest na celkovom počte pracovných miest) v SR na úrovni 1,2 % a v porovnaní s rokom 2017 sa mierne zvýšila (o 0,1 p. b.). Najvyššia miera voľných pracovných miest bola v Bratislavskom kraji, kde na 100 pracovných miest pripadalo takmer 3 voľné pracovné miesta. V ostatných krajoch sa pohybovala miera voľných pracovných miest na úrovni od 0,6 % v Košickom kraji do 2,6 % v Bratislavskom kraji. Výzvou stále zostáva aj miera zamestnanosti znevýhodnených skupín, akými sú ľudia z prostredia marginalizovaných rómskych komunit (MRK),

³⁰ Zdroj: ÚPSVaR SR (2019): [Štatistiky](#). Stav ku koncu kalendárneho roka.

Ľudia so zdravotným postihnutím, rodičia maloletých detí, mladí ľudia alebo ľudia vo veku 50+.

Demografické trendy a nové výrobné procesy budú mať na pracovný trh významný vplyv. Hoci sa má počet obyvateľov v celej krajine v dlhodobej perspektíve (do roku 2035) znižovať, podľa prognózy sa najviac zníži v regiónoch, ktoré už zápasia s nedostatkom pracovných síl (s výnimkou Bratislavy). OECD odhaduje, že 33 % všetkých pracovných miest na Slovensku je vysoko automatizovateľných a ďalších 31 % je ohrozených podstatnou zmenou spôsobu ich vykonávania. V súhrne tieto odhady naznačujú, že ohrozené sú takmer dve tretiny pracovných miest, čo je najvyššia miera medzi OECD krajinami. K vytváraniu nových pracovných miest môže prispieť aj automatizácia. Prispôsobenie sa novým nárokom na trhu práce si vyžaduje nové a pokročilejšie typy zručností a kvalifikácií a tiež značné investície. V súčasnosti disponuje vyššími než základnými digitálnymi zručnosťami len 33 % Slovákov.

Najpočetnejšou a najťažšie zamestnateľnou skupinou na trhu práce sú dlhodobo nezamestnaní uchádzači o zamestnanie. Miera dlhodobej nezamestnanosti (ako podiel na ekonomicky činnom obyvateľstve) sa v treťom štvrtroku 2018 medziročne znížila o jeden percentuálny bod na 4,0 % (109 tisíc osôb), čo je výrazne nad priemerom EÚ (2,9 %). Priemerná dĺžka nezamestnanosti na Slovensku patrí medzi najvyššie v EÚ. Dlhodobo nezamestnaní tvoria až 60 % zo všetkých nezamestnaných osôb, z čoho vyplývajú štrukturálne problémy. Súvisia najmä s nízkym dosiahnutým stupňom vzdelania, nízkou vnútroštátnou mobilitou a regionálnymi rozdielmi v oblasti pracovných príležitostí. V roku 2017 bolo 23,1 % nízkokvalifikovaných osôb bez práce dlhšie než rok. U priemerne kvalifikovaných osôb to bolo 4,6 % a u vysokokvalifikovaných 1,7 %. Takmer 60 % nízkokvalifikovaných dlhodobo nezamestnaných sú osoby do 29 rokov, čo odráža zvyšujúcu sa mieru nedokončenia školskej dochádzky. Tri štvrtiny dlhodobo nezamestnaných sú sústredené v troch regiónoch – Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom.

V novembri 2016 bol prijatý Akčný plán na posilnenie integrácie dlhodobo nezamestnaných na trh práce v SR, investície do tejto skupiny osôb sú naďalej jednou z priorit. Vo vykonávaní Akčného plánu sa dosiahol značný pokrok, čo pomohlo za posledné dva roky znížiť počet dlhodobo nezamestnaných o jednu tretinu. Na všetkých úradoch práce boli posilnené jednotné kontaktné miesta. Zaviedli sa dohody o pracovnej integrácii, ktoré okrem iného zahŕňajú zmenu profesijného smerovania, vzdelávacie činnosti a sociálne poradenstvo. K septembru 2018 dohodu o pracovnej integrácii podpísalo 61 500 dlhodobo nezamestnaných. V období rokov 2017 - 2019 boli posilnené aktivačné opatrenia pre znevýhodnené osoby na trhu práce a začalo sa s poskytovaním individualizovaných služieb. Aj napriek týmto opatreniam miera dlhodobej nezamestnanosti zostáva stále nad priemerom EÚ, pričom zasahuje najmä ľudí s nízkou kvalifikáciou, mladých ľudí a Rómov. Ich dlhodobé zotrúvanie v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny často spôsobuje viacnásobné znevýhodnenie resp. vzájomná kombinácia rôznych znevýhodnení, čo znamená, že práca s touto skupinou je mimoriadne náročná a výsledky sa dostávajú len pomaly a postupne. Zameranie aktívnych politík trhu práce na znevýhodnené skupiny je naďalej problémom. Jedným z nedostatkov je napr. prístup zameraný na nízkokvalifikované osoby, najmä MRK. Tie sa zvyčajne zapájajú do programov verejnoprospešných prác s nízkou mierou prechodu na primárny trh práce. Chýbajú systémy včasnej intervencie a profilovanie zostáva na základnej úrovni. V roku 2019 sa situácia zlepšuje zavedením nových projektových riešení zameraných na nízkokvalifikovaných a dlhodobo nezamestnaných, vrátane MRK. Do zabezpečovania aktívnej politiky trhu práce je zapojený malý počet mimovládnych poskytovateľov.

Podiel mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní ani nie sú v procese vzdelávania a odbornej prípravy (NEET), sa znižuje, hoci z vysokej úrovne. V roku 2017 bol tento podiel (veková skupina 15- až 29-ročných) 16 %, teda nad priemerom EÚ (13,4 %). V druhom štvrtroku 2018 sa tento podiel vo vekovej skupine 15- až 24-ročných znížil na 11 %, čo je mierne nad priemerom EÚ (10,5 %). V roku 2018 bol podľa údajov EUROSTATu podiel NEET vo vekovej skupine 20 – 24 rokov 14,1 % (z celkovej populácie) a v skupine 25 – 29 rokov tvorili NEET 21,3%, pričom zastúpenie žien bolo výrazne vyššie v porovnaní s mužmi (napr. veková skupina 25 – 29 rokov – 31,7 % žien vs. 11,2 %

mužov). Nezamestnanosť mládeže (vo veku 15 – 24 rokov) sa znižovala rýchlejším tempom (medziročne o 4 percentuálne body) a vo štvrtom štvrtroku 2018 dosiahla 14,2 %, čo je pod priemerom EÚ. K tomuto pozitívnemu trendu prispela iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí. Ku koncu októbra 2018 zabezpečila aktivity pre viac ako 48 tisíc mladých ľudí, z ktorých dve tretiny potom pokračovali v iných vzdelávacích aktivitách, odbornej príprave alebo zamestnaní. Problémom je naďalej zlepšovanie rozsahu a účinnosti aktívnych politík trhu práce, pričom tento problém znásobuje čoraz akútnejší nedostatok pracovnej sily. V oblasti poskytovania lepšie zameranej a individualizovanej podpory pre uchádzačov o zamestnanie došlo k určitému pokroku, najmä v súvislosti s dlhodobo nezamestnanými, no podporné služby sú stále pomerne slabé. V riešení nízkej účasti MRK na trhu práce sa dosiahol len nepatrný pokrok. Zámerom plánovaných intervencií bude predovšetkým prostredníctvom nástrojov pomoci a podpory, napr. odborného poradenstva, bilancie kompetencií, obnovy pracovných zručností, rekvalifikácii a pod., začleniť dlhodobo nezamestnaných na trh práce.

Verejné služby zamestnanosti majú obmedzené kapacity na včasnú intervenciu a individuálne prispôbovanie služieb podľa profilov uchádzačov o zamestnanie, ako aj na podchytenie nezaevidovaných mladých ľudí. Zavedením nových projektových riešení sa individuálne prispôbenie služieb zlepšuje, najmä v cieľovej skupine dlhodobo nezamestnaných, a to prostredníctvom poskytovania bilancie kompetencií a poradenských služieb. V súlade s cieľmi záruk pre mladých ľudí je preto potrebné v týchto oblastiach konať. Prioritou bude špecializovaná podpora mladých ľudí, ktorá im pomôže nájsť správne príležitosti, pripraviť sa, nájsť a udržať si prácu prostredníctvom programov so službami pre mladých ľudí, ktorí sú mimo školy, sú nezamestnaní a čelia prekážkam pri hľadaní zamestnania, a to s cieľom účinnejšie zoskupiť služby, ktoré im budú ponúkané a zároveň vypracovať mechanizmus, ktorý by v nich pomáhal udržať záujem o pokračovanie v ČZV.

Na financovanie opatrení určených pre ľudí so zdravotným postihnutím boli vo veľkej miere použité EŠIF zdroje. V roku 2017 bolo financovaných 9 962 pracovných miest zriadených v chránených dielňach alebo na chránených pracoviskách. Okrem pozitívneho dopadu na kvalitu života jednotlivcov, investície do podpory zamestnávania ľudí so zdravotným postihnutím prispievajú i k napĺňaniu horizontálneho princípu rovnosti mužov a žien a nediskriminácie.

V súlade s európskym trendom dňa 13. marca 2018 schválila Národná rada SR zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon), ktorý nadobudol účinnosť 1. mája 2018 a ktorý zavádza komplexnú úpravu sektora sociálnej ekonomiky všeobecne a vytvára novú ucelenú reguláciu fungovania a podpory sociálnych podnikov v prostredí Slovenskej republiky. Hlavným cieľom zákona je legislatívne upraviť sektor sociálnej ekonomiky a vytvoriť vhodné podmienky na to, aby sa sociálna ekonomika rozvíjala a bola prínosom nielen pre zvyšovanie zamestnanosti, ale tiež upraviť systém podpory.

Intenzívnejšia podpora a následný rozvoj sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov má nespochybniteľne pozitívny vplyv na trh práce z pohľadu integrácie a podpory zamestnanosti pre rôzne znevýhodnené skupiny obyvateľstva, vrátane dlhodobo nezamestnaných (evidovaných i neevidovaných na UPSVR), zdravotne znevýhodnených, príslušníkov MRK, nízkokvalifikovaných pracovníkov, mladých či naopak vekovo starších ľudí (50+). Uvedené skupiny osôb predstavujú špecifickú skupinu občanov, ktorí vzhľadom na svoje znevýhodnenie či zraniteľnosť sa nedokážu uplatniť na existujúcom trhu práce a sú odkázaní na pomoc a podporu okolia.

K znižovaniu regionálnych disparít rovnako významne prispela realizácia aktívnych opatrení trhu práce, ktoré boli vo veľkej miere financované z EŠIF. Napriek obdobiu ekonomickej konjunktúry, viaceré slovenské regióny trpia významnou absenciou pracovných miest vytváraných v prostrední podnikateľského sektora. Pracovné miesta vo verejnom sektore alebo pracovné miesta s dotovanou mzdou sú často jedinou možnosťou sa v daných regiónoch zamestnať. Dotované pracovné miesta často predstavujú jedinou pracovnú príležitosť i pre ľudí z prostredia MRK alebo iné skupiny ľudí

s nízkou mierou vzdelania.

Očakávané výsledky:

- zníženie dlhodobej nezamestnanosti ohrozených skupín, najmä nízko kvalifikovaných, mladých, starších, zdravotne postihnutých osôb, NEET, MRK a ich začlenenie na trh práce,
- podpora samostatnej zárobkovej činnosti a sociálneho hospodárstva,
- využitie disponibilných zdrojov dlhodobo nezamestnaných, ich zapojenie do pracovného trhu,
- príprava uvoľnených zdrojov na nové požiadavky trhu práce,
- aktivizácia neaktívnych osôb na trhu práce - aktívne zapojenie sa prostredníctvom medzitru práce umožní znevýhodneným osobám a zraniteľným osobám vyššiu adaptabilitu a úspešnú integráciu na otvorenom trhu práce.

4.2 Modernizácia inštitúcií a služieb trhu práce s cieľom posúdiť a predvídať potreby v oblasti zručností a zabezpečiť včasnú a cieleňú pomoc a podporu v záujme zosúladenia ponuky s potrebami trhu práce, ako aj pri prechodoch medzi zamestnaniami a mobilitou

Paralelne s vyššie uvedenými intervenciami je dôležitá aj podpora inštitúcií poskytujúcich služby v oblasti zamestnanosti a zlepšenie kvality týchto služieb. Znížením nezamestnanosti a navýšením odborných zamestnancov (o 454) na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny sa výrazne znížil počet klientov na jedného zamestnanca (z 550 – 620 uchádzačov v roku 2014 na 220 uchádzačov v roku 2018). Vytvoril sa tak priestor na viac individuálny prístup k uchádzačom o zamestnanie a poskytovanie komplexnejších a ďalších služieb. Napriek tomu, ako nevyužitú príležitosť je možné hodnotiť príspevok EŠIF ku transformácii verejných služieb zamestnanosti smerom k výraznejšej individualizácii poskytovaných služieb a zapojeniu neverejných poskytovateľov. Veľký vplyv na tvorbu nových pracovných miest má digitalizácia. Elektronizácia verejných služieb zamestnanosti prostredníctvom webových platforiem poskytujúcich aktívnu komunikáciu a spoluprácu medzi inštitúciami poskytujúcimi služby v zamestnanosti a zamestnávateľmi na regionálnej a miestnej úrovni môže povzbudiť flexibilitu v poskytovaní služieb trhu práce a zvýšiť ponuku nových pracovných miest.

Výdavky na aktívne politiky trhu práce sú jedny z najnižších v EÚ. Verejné výdavky na aktívne politiky trhu práce v roku 2017 dosiahli úroveň 0,2 % HDP. Pri ich uskutočňovaní sa zohľadňujú existujúce regionálne rozdiely, keďže 62 % rozpočtu a 66 % všetkých zodpovedajúcich umiestnení do zamestnania sa zamerali na tri regióny s najvyššou mierou nezamestnanosti. Prevládajúcim opatrením aktívnej politiky trhu práce boli stimuly v oblasti zamestnanosti, a to najmä dotovaním pracovných miest (84 % rozpočtu). Štvrtina rozpočtu sa zamerala na osoby so zdravotným postihnutím. Okrem toho sa značné finančné prostriedky vynaložili na aktivačné práce (programy verejnoprospešných prác), ktoré nezahŕňajú zvyšovanie úrovne zručností. Naopak, opatrenia v oblasti odbornej prípravy a vzdelávania sa využívajú okrajovo a vyžadujú si ďalšie investície. Na tieto oblasti sa sústreďujú aj budúca podpora.

Očakávané výsledky:

- vyššia kvalita služieb zamestnanosti – individualizovaný prístup, širšie spektrum poskytovaných služieb/nových nástrojov pomoci a podpory (na mieru šité odborné poradenstvo, bilancie kompetencií, obnova pracovných zručností, rekvalifikácie a pod.),
- lepšia adaptabilita služieb zamestnanosti na meniace sa podmienky na trhu práce,
- vybudovanie elektronických služieb zamestnanosti poskytujúcich aktívnu komunikáciu a spoluprácu medzi inštitúciami poskytujúcimi služby v zamestnanosti a zamestnávateľmi na regionálnej a miestnej úrovni.

4.3 Podpora lepšej rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom vrátane prístupu k starostlivosti o deti a závislé osoby vo väzbe na rodovo vyváženú účasť na trhu práce

Participácia žien s malými deťmi na trhu práce je v porovnaní s krajinami EÚ na Slovensku stále nízka, k čomu sa pridáva obmedzený prístup k cenovo dostupným zariadeniam starostlivosti o deti. Najmä u detí do troch rokov je celková dochádzka do takýchto zariadení extrémne nízka. Jednou z priorit v rámci EÚ je zabezpečiť dostupnosť služieb starostlivosti o deti vo veku od 0 rokov do troch rokov veku, ktoré sú cenovo prístupné a kvalitné. Cieľ včlenený do stratégie Európa 2020 hovorí o odstránení prekážok v účasti žien na trhu práce a etablovaní zariadení starostlivosti pre najmenej 33 % detí vo veku do troch rokov.

Podľa údajov EU SILC v EU28 sa v roku 2017³¹ poskytovala formálna starostlivosť v zariadeniach 34 % detí do 3 rokov veku. Na Slovensku je využívanie takejto starostlivosti dlhodobo veľmi nízke. Na základe národných zdrojov je zrejmé, že v roku 2018 využívalo zariadenia formálnej starostlivosti 7 % detí vo veku mladšom ako 3 roky³². Na základe údajov z Centrálného registra poskytovateľov sociálnych služieb bolo k 31. júnu 2019 na území SR zaregistrovaných 207 zariadení starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa. Kapacita týchto zariadení je 3527 miest, čo nezodpovedá početnosti cieľovej vekovej skupiny detí³³ a legitímnemu verejnému záujmu na zosúladovaní rodinného života s pracovným životom pri starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa. Celková kapacita týchto zariadení je 3 445 miest. K decembru 2018 bolo 398 žiadostí o prijatie dieťaťa do zariadenia starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa zamietnutých z kapacitných dôvodov. Na základe uvedeného je nesporná potreba zabezpečenia zvýšenia kapacít buď v zariadeniach starostlivosti o deti alebo podpora poskytovania formálnej starostlivosti o najmenšie deti prostredníctvom opatrovateľov detí. Ide o jednu z priorit štátu v danej oblasti, pre naplnenie ktorej sú stanovené opatrenia v rámci národných programov reforiem aj v nadväznosti na odporúčania Rady vo vzťahu k zlepšeniu prístupu k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti. Rozšírením možnosti využívať cenovo dostupné a kvalitné služby starostlivosti o deti do troch rokov veku sa podporí zamestnanosť rodičov, hlavne žien na trhu práce. Predpokladá sa aj podpora vzniku pracovných príležitostí pre kvalifikovaný personál poskytujúci starostlivosť o deti.

Realizácia opatrení za účelom zlepšenia cenovej dostupnosti a kvality starostlivosti o deti do troch rokov veku je nutná aj v nadväznosti na zosúladovanie rodinného a pracovného života. Realizuje sa poskytovaním príspevku na starostlivosť o dieťa, poskytovaním sociálnej služby rodičom, pre ktorých je poskytnutie tejto služby z hľadiska zosúladovania rodinného a pracovného života nevyhnutnou potrebou, ale taktiež zvýšením kvality poskytovanej starostlivosti o deti do troch rokov veku. V Bratislavskom kraji sa naďalej ukazuje aj nedostatok miest pre deti vo veku 2 – 4 roky vo verejných materských škôlkach, ktoré nedokážu pokryť dopyt rodičov. Rodový rozdiel v zamestnanosti sa zmenšuje a v roku 2017 sa znížil o 1,4 percentuálneho bodu na 12,8 %, čo je nad priemerom EÚ na úrovni 11,5 %. Toto zlepšenie bolo predovšetkým dôsledkom vyššej miery zamestnanosti žien vo veku 45+, ale zamestnanosť žien v reprodukčnom veku sa nezlepšuje. Miera zamestnanosti žien vo veku 25 – 34 rokov sa znížila, čo prispelo k rozšíreniu medzery v tejto vekovej kategórii, ktorá predstavuje viac než 20 percentuálnych bodov. Celkový rozdiel v odmeňovaní žien a mužov je na úrovni 19 %, čo je nad priemerom EÚ (16,2 %). Aj keď od vstupu do EÚ sa rodový mzdový rozdiel podstatne znížil, v súčasnosti predstavuje stále okolo 18 %. Na tejto úrovni stagnuje ostatných 5 rokov.

Hoci príčiny rozdielu v odmeňovaní žien a mužov sú komplexné a zložité, k najvýraznejším patrí

³¹ Za EU 28 zatiaľ nie sú dostupné údaje za rok 2018

³² V roku 2018 bolo v materských školách zabezpečená starostlivosť o deti do 3 rokov veku až 8616 deťom a zároveň v zariadeniach starostlivosti o deti do troch rokov registrovaných v roku 2018 bola kapacita pre 3368 detí do troch rokov veku, t. j. ide celkovo o cca 11 984 detí, čo predstavuje cca 7 % na celkovej populácii detí do troch rokov veku.

³³ V roku 2018 bolo na Slovensku 175 068 detí do veku troch rokov.

segregácia na trhu práce. Ženy pracujú vo vyššej miere vo verejnej sfére v sektoroch ako je školstvo, zdravotníctvo, sociálna sféra alebo verejná správa, kde sú platy nižšie ako vo sfére podnikateľskej. Rodová štruktúra zamestnancov v oboch sektoroch vykazuje značné rozdiely, keď v nepodnikateľskom sektore predstavuje podiel žien 72 %, kým v podnikateľskom iba 42 %. Tento rozdiel ešte rokmi mierne narastá. Horizontálna segregácia spôsobuje problém hlavne z hľadiska rodového mzdového rozdielu, nakoľko jeho najväčšiu časť (aspoň čo sa týka SR) možno pripísať práve segregácii a nižšiemu ohodnocovaniu povolani a sektorov, kde prevládajú ženy.

Ďalším dôvodom rozdielov je tzv. sklený strop, determinujúci množstvo žien dosahujúcich najvyššie (a najlepšie odmeňované) pozície najmä v podnikateľskom sektore. Vo väčšine členských štátov Európskej únie, vrátane SR sú ženy aj naďalej nedostatočne zastúpené pri rozhodovacích postupoch a na vedúcich pozíciách, najmä na najvyššej úrovni. Takáto situácia pretrváva aj napriek tomu, že v EÚ predstavujú ženy takmer polovicu pracovných síl a viac ako polovicu čerstvých absolventov/iek univerzít.

Rozdiel v zamestnanosti je stále výrazný u matiek malých detí čo je dôsledkom dlhej rodičovskej dovolenky, ktorú si zriedka berú muži, ako aj nedostatočného uplatňovania pružných pracovných podmienok a obmedzenej cenovej a kapacitnej dostupnosti zariadení starostlivosti o deti (najmä u detí do troch rokov).

Očakávané výsledky:

- zabezpečenie dostatočného počtu kvalitných, udržateľných a cenovo dostupných miest v zariadeniach starostlivosti o deti do troch rokov veku, ako aj rozvoj služby na podporu zosúladovania rodinného života a pracovného života,
- podporiť zosúladenie rodinného a pracovného života poskytovaním príspevku na starostlivosť o dieťa do troch rokov veku³⁴,
- uplatnenie nástrojov na zosúladenia rodinného a pracovného života rodičov a opatrovateľov,
- zvýšenie účasti žien s malými deťmi na trhu práce,
- odstraňovanie rodovej segregácie na trhu práce a znižovanie rodového mzdového rozdielu.

4.4 Zvýšenie kvality a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, ako aj ich relevantnosti z hľadiska trhu práce s cieľom podporiť nadobúdanie kľúčových kompetencií, najmä digitálnych zručností

Napriek klesajúcej nezamestnanosti, problémy na trhu práce v SR pretrvávajú a jedným z nich je aj nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a jej regionálne rozloženie. Slovenskí zamestnávateľia čelia veľkému nedostatku pracovných síl vo všeobecnosti i v špecifických odboroch. Vzniká nesúlad medzi štruktúrou odborov na stredných školách a potrebami praxe. Na odstránenie nesúladu stredných škôl s trhom práce sa legislatívne zaviedli dva nástroje. Prvým je centrálna finančná regulácia odborov. Jednotlivé odbory sú klasifikované ako odbory s nadbytočným, resp. nedostatočným počtom absolventov. Druhým je regionálna regulácia počtu tried prvých ročníkov stredných škôl. Tieto opatrenia dosiahli len čiastkový úspech pri párovaní dopytu a ponuky na trhu práce³⁵. Nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami je jednou z prekážok brániacich rastu nakoľko vzdelávanie a odborná príprava nie sú dostatočne zosúladené s potrebami trhu práce.

V roku 2016 až 60 % absolventov stredných a vysokých škôl päť rokov od získania diplomu pracovalo v zamestnaniach, ktoré neboli plne v súlade s ich vyštudovaným odborom. Naproti tomu len 20 % absolventov stredných škôl a 25 % absolventov vysokých škôl pracovalo v zamestnaniach, ktoré úplne

³⁴ resp. do šesť rokov veku dieťaťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom

³⁵ MŠVVŠ SR (2017): [\(Ne\)preferované odbory Analýza regulačných nástrojov na zlepšenie súladu odborov stredných škôl s potrebami trhu práce](#). Komentár 03/2017. Inštitút vzdelávacej politiky, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

zodpovedali ich vyštudovaným odborom (Trexima, 2017). Nízka je aj účasť na CŽV a vzdelávaní druhej šance; v roku 2018 sa len 4,0 % dospelých zúčastňovalo na formálnom alebo neformálnom vzdelávaní alebo odbornej príprave, čo je jedna z najnižších mier v EÚ a rovnako nízka je aj pracovná mobilita. Preto výzvou pre budúce programové obdobie zostáva kvalitné a dostupné vzdelávanie, úzko prepojené na zvyšovanie zručností v súlade s dopytom po kvalifikovanej pracovnej sile, ako aj zlepšenie adaptability zamestnancov a zamestnávateľov lepšou identifikáciou sektorových potrieb. Uvedené výzvy budú mať mimoriadny význam v súvislosti so zmenami v regiónoch (napr. Horná Nitra), ktoré budú v blízkej budúcnosti čeliť reštrukturalizácii v dôsledku zmenených podmienok na trhu práce.

Očakávané výsledky:

- fungovanie nástrojov na predvídanie potrieb kvalifikovanej pracovnej sily podľa očakávaného hospodárskeho vývoja,
- vyriešenie disproporcií ponuky a dopytu na trhu práce o. i. s využitím registra uplatniteľnosti absolventov,
- posilnenie zručností potrebných pre uplatnenie sa na meniacom sa trhu práce,
- zlepšenie dostupnosti infraštruktúry zabezpečujúcej komplexný rozvoj osobností v procese vzdelávania a odbornej prípravy aj so zameraním na fyzickú kondíciu a šport,
- zlepšenie schopnosti adaptovať sa na nové podmienky vychádzajúce z tzv. priemyslu 4.0,
- vytvorenie systematického prístupu pre testovanie kompetencií študentov stredných škôl.

Aktivita v oblasti zvýšenia kvality a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.5 Zlepšenie prístupu k inkluzívnym a ku kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania

4.5.1 Rovný prístup ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu

Priemerné vzdelávacie výsledky na stredoškolskej úrovni, nedostatočná relevantnosť vzdelania pre trh práce a pokrývajúca atraktivnosť univerzít v medzinárodnom meradle spôsobili, že reformy vzdelávania a lepšie financovanie tejto oblasti sa stali kľúčovou politickou prioritou. Nový národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (2018 – 2027) prijatý v roku 2018, má za cieľ zlepšiť kvalitu vzdelávania, zvýšiť účasť detí na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve a prvostupňovom vzdelávaní (vrátane opatrení špecificky zameraných na deti z MRK). V oblasti vzdelávania a starostlivosti o deti už boli realizované reformy. Na to, aby sa výraznejšie prejavili, bude treba ešte čas a ďalšie úsilie.

Zapojenie detí do vzdelávania a starostlivosti v rannom detstve je naďalej nízke. Slovensko patrí v tejto oblasti medzi členské štáty s najhoršími výsledkami. Asi 7 % detí³⁶ vo veku do 3 rokov bolo v roku 2018 vo formálnej starostlivosti o deti v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 33 %. Je to predovšetkým výsledkom veľkorysých podmienok materskej dovolenky, ako aj nedostatočnou dostupnosťou služieb starostlivosti o deti.

Demografický vývoj je základným parametrom pre rozsah siete materských, základných i stredných škôl. Po dlhom a výraznom poklese pôrodnosti v rokoch 1980-2001 došlo v rokoch 2004-2010 k miernemu nárastu pôrodov³⁷. Demografické prognózy indikujú mierne zvyšovanie počtu detí vo

³⁶ na základe národných zdrojov

³⁷ Ide o tzv. populačný miniboom, vyvolaný odloženými pôrodnosťami silnej populačnej kohorty z konca 70-tych rokov minulého

vekovej skupine 3-5 rokov až do roku 2023 a potom postupný pokles. Ďalšími faktormi ovplyvňujúcimi veľkosť a štruktúru siete škôl sú predovšetkým právne predpisy určujúce povinnosť predškolskej dochádzky a tiež veľkosť finančných zdrojov venovaných na rozšírenie a/alebo modernizáciu siete základných a stredných škôl.

Pre deti staršie ako tri roky sa podarilo dosiahnuť určitý pokrok v navýšení kapacity vzdelávania a starostlivosti. Vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve sa reformujú s cieľom zvýšiť účasť najmä v prípade detí z menej majetných rodín. Predprimárne vzdelávanie je veľmi dôležité pre sociálnu inklúziu znevýhodnených skupín. Vytvára aj predpoklady pre riadne ukončenie školskej dochádzky v budúcnosti. Podiel detí navštevujúcich škôlku je na Slovensku výrazne nižší ako priemer EÚ a v poslednom desaťročí stagnoval (miera účasti detí vo veku od 4 do 6 rokov bola v roku 2016 na úrovni 76,5 %, priemer EÚ bol 95,3 % a mal rastúci trend). Národné údaje o účasti detí odhaľujú priepasť medzi západom a východom Slovenska, kde je najnižšia miera účasti v okresoch s vysokým podielom sociálne znevýhodnených osôb. Účasť obyvateľov z MRK vo veku od 3 do 5 rokov sa odhaduje len na 32 % v porovnaní s 81 % v prípade zvyšku detí v tejto vekovej skupine (Ministerstvo financií SR, 2018). Populačné správanie obyvateľov z MRK³⁸ indikuje potrebu doplnenia regionálnej siete materských škôl predovšetkým na juhu a východe SR (Spiš, Košice-okolie, Rimavská Sobota).

V školskom roku 2017 – 2018 bol zaznamenaný výrazný dopyt po miestach v materských škôlkach (na každých 100 zápisov bolo zamietnutých 7,7 žiadostí). Situácia dosiahla obzvlášť kritické rozmery v dvoch najväčších mestách, Bratislave a Košiciach, kde miera zamietnutých žiadostí bola 27 % a 12 % (IFP, 2018). Počet voľných miest v materských škôlkach sa o niečo zvýšil, aby sa pokryli všetky deti zo sociálno-ekonomicky znevýhodnených rodín od septembra 2018. Vláda súčasne oznámila, že od septembra 2020 zníži vek povinnej školskej dochádzky pre deti na 5 rokov. Na znevýhodnené deti to pravdepodobne bude mať pozitívny vplyv. Zariadením potrebných investícií, skutočnej dochádzky a naozaj inkluzívneho vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve by sa maximalizovali výsledky.

Výsledky v oblasti základného vzdelávania sú nedostatočné a ďalej sa zhoršujú a zároveň odhaľujú výrazné regionálne a sociálno-ekonomické rozdiely. Podľa prieskumu v rámci Programu pre medzinárodné hodnotenie žiakov (PISA) je podiel žiakov dosahujúcich podpriemerné výsledky vyšší, než je priemer EÚ vo všetkých testovaných oblastiach – čítaní, matematike a prírodných vedách (OECD, 2016). Z celoštátnych testov na základných školách vyplývajú veľké rozdiely vo výsledkoch v rámci krajiny. Najhoršie výsledky boli zaznamenané v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji, zatiaľ čo žiaci z Bratislavy dosiahli najlepšie výsledky. Výsledky žiakov zo znevýhodnených skupín obyvateľstva boli v porovnaní s ich rovesníkmi o polovicu horšie.

Súčasná opatrenia na podporu rovnosti a začlenenia zatiaľ nespĺnili očakávania. Špeciálne základné školy pre žiakov s osobitnými potrebami navštevuje 22,6 % rómskych detí³⁹; 94 % z nich sú v triedach, kde sú všetky alebo väčšina detí Rómovia (FRA, 2016). Vo všeobecnosti navštevuje školu, kde sú všetky alebo väčšina detí Rómovia 62 % rómskych detí (štúdiá Agentúry EÚ pre základné práva). Na súvislosť medzi sociálno-ekonomickým a etnickým pozadím žiakov na strane jednej a ich študijnými výsledkami na strane druhej poukázal aj Pilotný projekt – hodnotenie príspevku EÚ 2020 k cieľu vzdelávanie⁴⁰. Výsledky regresnej analýzy potvrdili, že predčasné ukončenie školskej dochádzky je hlavne problémom inklúzie a menej problémom samotného vzdelávania. K podobným záverom viedli aj analýzy založené na dátach zo štúdie PISA⁴¹. Podstatnú časť žiakov predčasne končiacich školskú dochádzku tvoria žiaci zo znevýhodneného sociálno-ekonomického prostredia

storočia.

³⁸ Šprocha, B., Vaňo, B. a Bleha, B. (2013): [Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch SR do roku 2035](#), Prognostický ústav SAV a Infostat.

³⁹ https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2017/Fico/dd_iprod_zamestnanost.pdf

⁴⁰ Úrad vlády Slovenskej republiky (2015). [Pilotný projekt – hodnotenie príspevku EÚ 2020. Hodnotiaca správa 2015](#).

⁴¹ MŠVVŠ SR (2017): PISA 2015: [Porovnanie vybraných charakteristík vzdelávacích systémov. Komentár 02/2017](#). Inštitút vzdelávacej politiky, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

a/alebo MRK. Školskú dochádzku predčasne ukončuje až 58 % žiakov z MRK⁴². Ako indikujú výsledky medzinárodného porovnania OECD (PISA 2016)⁴³ skupina rizikových žiakov v posledných rokoch rastie. Je aj hlavným faktorom celkového poklesu úspešnosti Slovenska v porovnaní s EÚ a inými krajinami V4.

Do skupiny znevýhodnených detí, žiakov a študentov patria aj tí so zdravotným znevýhodnením. Miera inštitucionálnej podpory pre znevýhodnené skupiny obzvlášť pre zdravotne znevýhodnené deti a mládež nie je dostatočná a vedie k vylúčeniu z komunity už v ranom veku. Na základe údajov Asociácie poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie je na Slovensku približne 14 000 detí so zdravotným znevýhodnením od 0 do 7 rokov. V školskom roku 2018/2019 navštevovalo materské školy veľa detí s diagnostikovaným zdravotným znevýhodnením.

Výbor OSN v roku 2016 odporučil vláde SR vytvoriť jednotný systém diagnostiky a následnej včasnej intervencie pre deti s postihnutím alebo v riziku oneskoreného vývinu. Napriek tomu je sociálna služba včasnej intervencie v roku 2019 dostupná len pre cca 5 % rodín. Výkon intervencií pre rodiny a deti je súčasne rozdrobený v 3 rezortoch (sociálny, školský a zdravotný), nie je koordinovaný, jednotlivé opatrenia na seba nenadväzujú. Príklady jednotného systému včasnej intervencie v krajinách, kde bol zavedený (napr. Portugalsko) jednoznačne dokazujú dosiahnutie vysokej miery sociálnej inklúzie rodín a ich detí, rodičia pracujú, deti navštevujú mainstreamové služby (ako materská škôlka), úsporu finančných nákladov (deti nevyrastajú v ústavných zariadeniach, ktoré sú veľmi nákladné), včasná intervencia je teda nástrojom prevencie inštitucionalizácie detí s postihnutím.

V programe reforiem a súvisiacom akčnom pláne na roky 2018 – 2019, ktorý bol prijatý v júni 2018, boli navrhnuté zmeny týkajúce sa začlenenia znevýhodnených žiakov a posilnenia výsledkov v oblasti vzdelávania. Stratégia je založená na politickom rámci s odhadovaným rozpočtom vo výške 15 miliárd EUR do roku 2027, pričom podľa očakávaní majú finančné prostriedky EÚ zohrávať významnú úlohu. V nadchádzajúcich dvoch rokoch majú byť prioritou mzdy učiteľov, a to najmä mladých učiteľov, a zvyšovanie počtu miest v materských škôlkach. Plánujú sa opatrenia na zvýšenie počtu odborného personálu v školách, zníženie administratívnej záťaže a podpora využívania digitálnych technológií. Je potrebné uskutočniť dodatočné reformné opatrenia, ktoré budú zahŕňať aj odbornú prípravu učiteľov a kontinuálny profesijný rozvoj.

Výdavky na školstvo sú naďalej nízke a premietajú sa do nízkych miezd pedagogických a odborných zamestnancov a nedostatočného vyučovacieho vybavenia vrátane oblasti digitálnych zručností. Výdavky na školstvo ako podiel na HDP poklesli zo 4,1 % v roku 2014 na 3,8 % v roku 2016, pretože verejné výdavky nedokázali udržať tempo s rastom v hospodárstve. Výdavky na školstvo merané vo vzťahu k celkovému verejnému rozpočtu v roku 2016 dosiahli 9,3 % v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 10,2 %.

Učiteľské povolanie čoraz viac trpí nedostatkom uznania, mzdy sú naďalej nízke a príležitosti na profesijný rozvoj sú nedostatočné. Napriek postupnému zvyšovaniu miezd učiteľské povolanie stále nie je atraktívne. Nedávne zvyšovanie plátov pedagogických a odborných zamestnancov bolo prirodzenou reakciou na prehrievanie pracovného trhu, no samo osebe nepostačuje na zatraktívnenie učiteľskej profesie. Priemerné platy pedagogických a odborných zamestnancov značne zaostávajú za priemernými mzdami vysokoškolsky vzdelaných osôb na Slovensku, ktoré pracujú na plný pracovný čas. Pedagogickí a odborní zamestnanci vyšších stredných škôl, ktorí pracujú vo verejných inštitúciách, v priemere zarábajú len 64 % zo mzdy pracovníka s vysokoškolským vzdelaním pracujúceho na plný pracovný čas (OECD, 2018b). Vláda rozhodla o zvýšení miezd pedagogických a odborných zamestnancov o 10 % od januára 2019 a o ďalších 10 % v roku 2020. Počiatočné vzdelávanie učiteľov nie je dostatočne zamerané na prípravu praktickej výučby a kontinuálny profesijný rozvoj nezodpovedá plne potrebám učiteľov. Prebiehajú diskusie o zlepšení kariérnych

⁴² Európska komisia (2019): Správa o Slovensku 2019, s. 36.

⁴³ OECD (2016): [PISA. Low performing students. Why they fall behind and how to help them succeed](#). OECD: Paris.

postupov a kontinuálneho profesijného rozvoja. Investície do odbornej prípravy pedagogických a odborných zamestnancov a lepšieho vybavenia škôl sú naďalej dôležité.

Jedným z hlavných zdrojov obáv v školstve s priamym dopadom na pracovný trh je zvyšujúca sa miera predčasného ukončenia školskej dochádzky. V porovnaní s opačným trendom vo väčšine krajín EÚ sa miera predčasného ukončenia školskej dochádzky na Slovensku zvyšuje: v roku 2017 bola na úrovni 9,1 % oproti 4,7 % v roku 2010. Regionálne rozdiely sú veľké: od 4,7 % na západnom Slovensku po 14,7 % na východe Slovenska. Nízky dosiahnutý stupeň vzdelania rozhodujúcim spôsobom vplýva na zamestnanosť a prispieva k rozdielom medzi skupinami v tejto oblasti. Vláda SR prijala viacero strategických dokumentov určených na lepšie začleňovanie žiakov z MRK. Tieto iniciatívy však zatiaľ nedokázali zvrátiť nepriaznivý trend v predčasnom ukončení školskej dochádzky.

Silnejšie populačné ročníky narodené v rokoch 2010-2018 sa budú postupne premiestňovať na základné a stredné školy. Sieť základných a stredných škôl je však dostatočná a nebudú vznikať nároky na výstavbu nových škôl. Výnimkou sú len okresy v zázemí Bratislavy s vysokou mierou vnútorného sťahovania a niektoré okresy na východe Slovenska s vysokou mierou pôrodnosti. Demografický vývoj značne znížil počty žiakov na základných školách, počty učiteľov sa však menili málo. Počet žiakov na jedného učiteľa klesol z 20 v roku 1989 na 12 v roku 2010. Odvtedy sa mení len málo. Počty žiakov na jedného učiteľa zostávajú stabilné aj na gymnáziách.

Očakávané výsledky:

- kvalitné a inkluzívne vzdelávanie dostupné pre všetky deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a deti so zdravotným znevýhodnením, vrátane prístupu k starostlivosti v materských škôlkach,
- zabezpečenie rovnosti príležitostí vo výchovno-vzdelávacom procese,
- zvýšenie kvality vzdelávania a zručností, vrátane zabezpečenia materiálne a technicky vybavenej a prístupnej siete škôl,
- zlepšenie pracovných podmienok pedagógov a iných odborných zamestnancov školských zariadení a ich motivácie,
- lepšie študijné výsledky žiakov a študentov,
- lepšie uplatnenie žiakov a študentov v praxi,
- vytvorenie systematického prístupu pre testovanie kompetencií žiakov základných škôl.

Aktivity v oblasti rovného prístupu ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.5.2 Podpora celoživotného vzdelávania – adaptabilita ľudských zdrojov pre zručnosti 21. storočia

Vzdelávanie dospelých je pod priemerom EÚ. V roku 2018 sa len 4,0 % dospelých zúčastňovalo na formálnom alebo neformálnom vzdelávaní alebo odbornej príprave, čo je jedna z najnižších mier v EÚ (priemer EÚ je 11,1 %). Vzdelávanie dospelých sa podporuje hlavne v rámci aktívnych politík trhu práce a prevažne sa opiera o financovanie EÚ (70 % celkového finančného krytia v roku 2015), ale nie je to jediný segment v oblasti vzdelávania dospelých.

Prvé strategické a koncepčné materiály k CŽV pripravilo Ministerstvo školstva SR ešte v roku 2001. Následne bola vypracovaná stratégia CŽV schválená v roku 2007 a posledným oficiálnym dokumentom v tejto oblasti je Akčný plán z roku 2011. Vytváranie podmienok pre vyššiu účasť na CŽV je významným predpokladom pre získavanie nových vedomostí a zručností, ktoré sú dôležité pre uplatnenie sa na trhu práce.

Očakávané výsledky:

- vytvorenie komplexného systému ČŽV založeného na participácii všetkých aktérov ČŽV (zamestnanec, zamestnávateľ, štát) prostredníctvom inštitucionalizácie národnej autority na tripartitnej báze,
- vyššia účasť dospelých na ČŽV predovšetkým vo vzťahu k rýchlo sa meniacim potrebám na trhu práce,
- vytvorenie systému kompatibility a priechodnosti medzi sektormi formálneho, neformálneho a informálneho vzdelávania (validácia výsledkov),
- vytvorenie účinného systému zabezpečujúceho prepojenia všetkých systémov vzdelávania s aktuálnymi a potenciálnymi potrebami trhu práce.

4.6 Podpora aktívneho začlenenia s cieľom podporovať rovnosť príležitostí a aktívnu účasť a zlepšenie zamestnateľnosti

Podpora aktívneho začlenenia je účelom celého systému sociálnej pomoci, ktorý zahŕňa okrem iného sociálne služby, kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia a opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Napriek pozitívnym trendom na makroúrovni, situácia je neuspokojivá na úrovni jednotlivých skupín obyvateľov, medzi ktoré určite patria ľudia z prostredia MRK, osoby so zdravotným postihnutím, osamelí rodičia, ohrozené deti, deti vychovávané mimo vlastnej rodiny, alebo významná skupina seniorov. Významným problémom čelia i rodiny, ktoré sa starajú o zdravotne postihnutého člena svojej domácnosti.

Podpora pokračovania procesu deinštitucionalizácie (DI) náhradnej starostlivosti prispieva k napĺňaniu Dohovoru o právach dieťaťa a ďalších ľudsko-právnych dokumentov, ktorými je SR viazaná. Smerovanie tohto procesu v podmienkach SR zakotvila Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike (november 2011)⁴⁴. Špecifickým cieľom uvedenej Stratégie v oblasti náhradnej starostlivosti je zníženie počtu detí v inštitúciách na základe rozhodnutia súdu, okrem iného utvorením podmienok rozvoja opatrení na predchádzanie nariadeniu ústavnej starostlivosti. V prípade DI náhradnej starostlivosti ide o dlhodobý a stále prebiehajúci proces, ktorý sa systematicky začal realizovať už v roku 2000. Napriek dosiahnutému pokroku DI náhradnej starostlivosti o deti, systém vykazuje určité nedostatky a prechádza transformáciou (Správa o Slovensku 2019).

Priemerný podiel detí vychovávaných mimo vlastnej rodiny sa počas posledných rokov pohybuje na úrovni 1,32 % z celkového počtu detí, pričom v roku 2018 dosiahol najnižšiu hodnotu 1,30 %⁴⁵. Podiel detí v náhradnej rodinnej starostlivosti z celkového počtu detí vychovávaných mimo rodiny počas posledných rokov stagnuje⁴⁶:

Tab. 3 Deti vychovávané mimo rodiny – typy starostlivosti

počet detí/ rok	2012	%	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%
Celkom	14 455		14 029		14 099		14 059		14 065		13 890		13 863	
PS	2 151		2 060		1 927		1 847		1 719		1 548		1 411	
P	590		563		539		571		562		557		582	
NOS	6 217		5 960		6 277		6 484		6 518		6 634		6 647	
PS/P/NOS	8 958	62,0	8 583	61,2	8 743	62,0	8 902	63,3	8 799	62,6	8 739	62,9	8 640	62,3
ÚS	5 445		5 404		5 317		5 134		5 242		5 127		5 206	
OV	52		42		39		23		24		24		17	
NO/VO/ÚS/OV	5 497	38,0	5 446	38,8	5 356	38,0	5 157	36,7	5 266	37,4	5 151	37,1	5 223	37,7

⁴⁴ dokument dostupný na stránke [MPSVR SR](#)

⁴⁵ Implementačná jednotka Úradu podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu: [Súhrnná implementačná správa za rok 2018](#) (Zdravotníctvo, doprava, informatizácia, vzdelávanie, životné prostredie, trh práce a sociálne politiky). Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/files/7504_suhrnna-implemencna-sprava-2018-zdravotnictvo-doprava-informatizacia-vzdelavanie-zivotne-prostredie-trh-prace-a-socialne-politiky.pdf

⁴⁶ tamtiež.

Vysvetlivky*: P - poručníctvo, PS - pestúnska starostlivosť, NOS - náhradná osobná starostlivosť, NO – neodkladné opatrenie, VO - výchovné opatrenie, ÚS - ústavná starostlivosť, OV - ochranná výchova

Mesačné výdavky na jedno dieťa umiestnené na základe rozhodnutia súdu v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately predstavujú priemerne 1 020 Eur, v pestúnskej starostlivosti 337 Eur. Pre ochranu detí je dôležité zastaviť rast počtu detí, ktoré sú vychovávané mimo svojej vlastnej rodiny. Zintenzívnenie terénnej práce a poradenstva pre ohrozené rodiny a dostupnosť sociálneho bývania majú potenciál zvyšovať hodnotu (deti zostanú s rodičmi) a súčasne znížiť výdavky na detské domovy. Viac ako polovica detí vyňatých z rodín by sa mohla vrátiť domov, ak by sa rodine poskytla adekvátna podpora⁴⁷.

Koncom roka 2017 sa približne 14 tisíc detí nachádzalo v náhradnej starostlivosti, z ktorých bolo 37 % umiestnených do ústavnej starostlivosti s priemernou dĺžkou pobytu v detskom domove⁴⁸ mierne nad 4 roky. Najčastejším dôvodom intervencie je chýbajúca bezpečnosť bývania. Pokiaľ ide o dostatočne odborne pripravený a odmeňovaný personál, existujúca ústavná starostlivosť nedisponuje dostatočnými zdrojmi. Predstavuje to prekážku brániacu efektívnemu uplatňovaniu individuálneho prístupu k deťom a ich rodinám (Fico, 2017). Zmena zákona o sociálno-právnej ochrane detí a sociálnej kurately, ktorá nadobudla účinnosť v apríli 2018, je dôležitým reformným krokom k lepšiemu opatreniu v oblasti prevencie s cieľom predchádzať umiestňovaniu detí do ústavnej starostlivosti.

Nadalej chýba aj systém monitorovania a hodnotenia na posúdenie efektívnosti intervencií. Prevencia umiestňovania detí so zdravotným postihnutím do ústavnej starostlivosti na dlhšiu dobu si bude vyžadovať špecializované naväzujúce investície (Správa o Slovensku 2019). Ako už bolo uvedené, zásadným problémom znižujúcim efektívnosť intervencií je o.i. absencia možností riešiť bývanie rodín.

V roku 2018 sa nachádzalo v náhradnej starostlivosti 13 863 detí, z ktorých bolo v pobytovej starostlivosti umiestnených na základe rozhodnutia súdu 5 223 detí (37,7%)⁴⁹, z čoho:

- 1 379 detí bolo umiestnených na základe rozhodnutia súdu o neodkladnom opatrení,
- 298 detí bolo umiestnených na základe rozhodnutia súdu o výchovnom opatrení,
- 3 529⁵⁰ detí bolo umiestnených na základe rozhodnutia súdu o ústavnej starostlivosti a
- 17 detí bolo umiestnených na základe rozhodnutia súdu o ochrannej výchove.

V roku 2010 Slovenská republika ratifikovala Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý tvorí východiskový dokument pre proces prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb. Vzhľadom na právnu záväznosť Dohovoru sa proces deinštitucionalizácie stal aj jednou zo štyroch národných priorít v oblasti sociálnych služieb Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVR SR) pre roky 2015 – 2020 a bola vytvorená Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb. Vzhľadom na uvedené sa proces prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb stal špecifickým cieľom Operačného programu Ľudské zdroje, ako aj Integrovaného regionálneho operačného programu. V naväznosti na pilotný národný projekt Podpora procesu deinštitucionalizácie a transformácie systému sociálnych služieb bol 1.8.2019 spustený Národný projekt deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb – podpora transformačných tímov (NP DI PTT). Hlavným cieľom NP DI PTT je synergická podpora prechodu sociálnych služieb z inštitucionálnej formy na komunitnú prostredníctvom podpory transformačných tímov pri tvorbe transformačných plánov konkrétnych

⁴⁷ Útvar hodnoty za peniaze Ministerstva financií Slovenskej republiky: [Revízia výdavkov na politiky trhu práce a sociálne politiky. Záverečná správa, júl 2017](#)

⁴⁸ v zmysle aktuálne platnej právnej úpravy ochrany pre deti a rodiny (pozri Zákon č. 68/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony).

⁴⁹ zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

⁵⁰ t. j. 25,5 % z celkového počtu detí v náhradnej starostlivosti.

veľkokapacitných zariadení, pobytových a kombinovaných sociálnych služieb. Výsledkom tohto NP bude vytvorenie transformačných plánov pre konkrétne zariadenia sociálnych služieb nevyhnutných pre zabezpečenie synergie s integrovaným regionálnym operačným programom (IROP). V súčasnosti je do NP DI PTT úspešne zapojených 25 veľkokapacitných zariadení z celého územia SR a počas celej realizácie projektu (10/2023) sa predpokladá zapojenie celkovo 96 zariadení sociálnych služieb.

Utváranie podmienok pre dostupnú a udržateľnú starostlivosť na komunitnej úrovni je dôležité aj vzhľadom na dôsledky starnutia populácie (predlžujúci sa vek dožitia spojený s nárastom počtu starších ľudí odkázaných na sociálnu starostlivosť). Proces DI prináša pozitívne výsledky, ale stále nie je ukončený a je potrebné v ňom pokračovať. V súčasnosti je v SR 213 veľkokapacitných pobytových zariadení (nad 40 miest) s počtom miest 15 429.⁵¹ Terénna forma sociálnej služby na komunitnej úrovni – opatrovateľská služba, patrí k tým sociálnym službám, ktoré sa v SR nerozvíjali. Každoročne dochádzalo k poklesu počtu osôb, ktorým sa táto služba poskytovala a dochádzalo aj k poklesu počtu zamestnancov. Oživenie v sektore opatrovateľskej služby priniesli až národné projekty realizované od prvej polovice roku 2014 a po viac ako 7 rokoch môžeme opäť znovu pozorovať nárast osôb zapojených do poskytovania opatrovateľskej služby - zamestnancov o cca 55 % a klientov o cca 20 %, pričom výrazný nárast je viditeľný u neverejných poskytovateľov.

Prístup k sociálnym službám komunitného charakteru, ktoré zahŕňajú aj opatrovateľskú službu poskytovanú priamo v domácnosti klienta je nedostatočný. Poskytovanie opatrovateľskej služby patrí medzi kompetencie miestnej samosprávy, ktorá často zápasí s finančnými problémami a sociálne služby sú veľmi často významne nedofinancované. Situácia je najzávažnejšia v prostredí malých samospráv.

Sociálne začleňovanie osôb so zdravotným postihnutím priamo súvisí aj s poskytovaním kompenzácií sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Potreba národnej podpory prepojenia zdravotnej a sociálnej starostlivosti je v SR jednou z kľúčových úloh na nasledujúce programové obdobie. Ide najmä o úzke prepojenie oblastí sociálnej a zdravotnej starostlivosti, respektíve úzke prepojenie častí 4.6 a 4.8. Týka sa nie len dlhodobej starostlivosti a systému poskytovania služby včasnej intervencie, ale aj vytvorenia jednotného systému posudzovania zdravotného stavu pre účely sociálneho zabezpečenia.

Kľúčovým opatrením za účelom zníženia rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia je aktívne začlenenie, a to prostredníctvom komunitnej a individualizovanej podpory znevýhodnených skupín, ktorá je zameraná nielen na elimináciu príčin vzniku sociálneho vylúčenia, ale aj na elimináciu následných negatívnych dopadov. Vyrovnávanie šancí a inklúzia osôb (vrátane detí) zo znevýhodnených skupín do spoločnosti si vyžaduje aj špecifickú podporu a často aj rôzne formy poskytovania moderných intervenčných metód vrátane včasnej intervencie pre deti s neštandardným vývinom. Ide pritom o rôzne typy špecifickej podpory a intervencií, ktoré sa môžu vykonávať v rámci systému sociálnych služieb, ale aj nad ich rámec.

Posilnením systému pomoci deťom a ich rodinám v rámci služby včasnej intervencie sa vytvoria podmienky pre dosiahnutie vysokej miery sociálnej inklúzie a zabezpečí sa prevencia inštitucionalizácie detí so zdravotným znevýhodnením. Týmto nástrojom systémovej a efektívnej pomoci, sa eliminujú nepriaznivé dôsledky odkázanosti na ďalšie služby. Služba včasnej intervencie je komplexná multidisciplinárna forma pomoci poskytovaná na jednom mieste tímom odborníkov pre deti (ak je ich vývoj ohrozený z dôvodu zdravotného postihnutia) a ich rodiny.

Očakávané výsledky:

- kontinuálne zvyšovanie kvality poskytovaných sociálnych služieb prostredníctvom ich hodnotenia,

⁵¹ zdroj: Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb <https://www.employment.gov.sk/sk/centralny-register-poskytovatelov-socialnych-sluzieb/>

- zvýšenie efektivity realizovaných intervencií v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vrátane zavedenia monitorovania a hodnotenia na posúdenie efektívnosti intervencií ako aj celkových zmien systému,
- zníženie priemerného podielu detí vychovávaných mimo vlastnej rodiny,
- zníženie počtu detí v inštitúciách na základe rozhodnutia súdu,
- zvýšenie podielu detí v náhradnej rodinnej starostlivosti z celkového počtu detí, vychovávaných mimo rodiny,
- zvýšené poskytovanie komunitnej sociálnej starostlivosti prechodom z inštitucionálnej na komunitnú úroveň (deti, osoby so zdravotným postihnutím, osoby odkázané na pomoc inej osoby, napr. seniori),
- zmiernenie a odstraňovanie negatívneho dopadu už vzniknutých nepriaznivých životných situácií prostredníctvom komunitnej a individualizovanej podpory pre osoby sociálne vylúčené alebo ohrozené sociálnym vylúčením/eliminácia rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia,
- zintenzívnenie prechodu inštitucionálnej formy starostlivosti na komunitnú,
- podpora služby včasnej intervencie, ako individuálnej komplexnej a multidisciplinárnej formy pomoci a podpory,
- prepojenie sociálnej a zdravotnej starostlivosti, čím sa zlepši dostupnosť služieb dlhodobej starostlivosti,
- zlepšenie a zefektívnenie opatrení zameraných na sociálne začleňovanie znevýhodnených a zraniteľných skupín osôb,
- vytvorenie jednotného systému posudzovania zdravotného stavu pre účely sociálneho zabezpečenia.

Aktivity v oblasti podpory aktívneho začlenenia budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.7 Podpora sociálno-ekonomickej integrácie marginalizovaných rómskych komunit (MRK)

Problematika MRK je uvedená ako jedna z prioritných oblastí, aj keď väčšina intervencií uvedených v tejto časti je prierezová a MRK je v týchto intervenciách súčasťou cieľovej skupiny. Komplexné zhrnutie prakticky všetkých ostatných oblastí intervencií so špeciálnym zameraním na cieľovú skupinu MRK je uvedené v tejto časti.

Podľa aktuálnych čísel je na Slovensku okolo 440 tisíc Rómov a 57 tisíc z nich žije v segregovaných osadách. Aj keď posledné odhady poukazujú na mierne zlepšenie situácie rómskych MRK, naďalej pretrváva akútna potreba investícií a podpory, aby sa zabezpečil prístup k základným službám, infraštruktúre a inej vybavenosti.

Odhadovaná miera nezamestnanosti z roku 2016 bola 48 % a miera zamestnanosti Rómov bola na úrovni 25 %⁵². Na základe znalosti terénu je však možné konštatovať mierny nárast zamestnanosti Rómov a rovnako je možné sledovať i postupnú zmenu postojov na strane zamestnávateľov voči zamestnávaniu Rómov. Zatiaľ čo ešte pred niekoľkými rokmi na strane zamestnávateľov prevládal odmietavý postoj voči zamestnávaniu Rómov, aj vzhľadom na nedostatok pracovnej sily na trhu práce, zamestnávatelia svoje postoje voči zamestnávaniu Rómov prehodnocujú a zjemňujú. Problémom však stále zostáva kvalita pracovných miest obsadzovaných Rómami. V mnohých prípadoch sú zamestnávani prostredníctvom agentúr dočasného zamestnávania, bez pracovnej zmluvy alebo oficiálneho kontraktu, príp. majú dočasné pracovné zmluvy na sezónne práce. Participácia Rómov na

⁵² EC (2016), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Roma – Selected findings](#), European Union, Agency for Fundamental Rights

trhu práce je preto stále nízka a progres v zvyšovaní ich miery zamestnanosti nie je dostatočný. Sú jednou z najťažších skupín uplatniteľných na trhu práce. Očakáva sa, že opatrenia vyplývajúce z implementácie Akčného plánu dlhodobozamestnaných, ako aj opatrenia v oblasti podpory sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov prispievajú k zvýšeniu participácie príslušníkov MRK na trhu práce.

Oblasť vzdelanostnej úrovne medzi majoritnou populáciou a príslušníkmi rómskych komunít je dlhodobou odlišná. Najviac informácií o rozdieloch vo vzdelanostnej úrovni udáva výskum z roku 2014. Napríklad s neukončeným základným vzdelaním bolo až 18,4 % zo skúmanej vzorky príslušníkov rómskych komunít. Vo vekovej kategórii 16 - 19 rokov to bolo 9 % zo skúmanej vzorky a dokonca 4,7 % zo skúmanej vzorky neukončili ani špeciálnu školu. Ešte alarmujúcejšie sú informácie o vekovej kategórii 16 - 35 rokov, kde až 40 % zo skúmanej vzorky nemalo ukončené základné vzdelanie. Vzdelávací systém nie je dostatočne pripravený reagovať na sociálne znevýhodnenie, vytvárať inkluzívne prostredie a zohľadňovať kultúrne špecifiká a individuálne potreby detí. Potrebné sú proinkluzívne zmeny v hlavnom vzdelávacom prúde, vrátane kvalitného predprimárneho vzdelávania a dostupného celodenného vzdelávacieho systému a individuálnej podpory prostredníctvom tútoringu a mentoringu. Je tiež nevyhnutné predchádzať neodôvodnenému zaraďovaniu rómskych detí do špeciálnych škôl z dôvodu ich sociálneho znevýhodnenia. Pre rómske deti je tiež potrebné vytvárať podmienky na ich vzdelávanie sa aj v materinskom jazyku.

Napriek nedostatku reprezentatívnych výskumov o zdraví Rómov na Slovensku, výsledky existujúcich štúdií a širšie koncipovaných zisťovaní poukazujú jednak na rozdiely v zdravotnom stave príslušníkov MRK (vrátane jeho subjektívneho vnímania) v porovnaní so všeobecnou populáciou a zároveň na nerovnosti v prístupe k zdravotníckym službám a k občianskej vybavenosti priamo vplyvajúcej na zdravotný stav a celkovú kvalitu života. Informácie o zdravotnom stave ľudí z prostredia MRK sú vzhľadom na absenciu „Národného monitorovacieho systému zdravia pre MRK“ často len anekdotického charakteru, a ilustrované len prostredníctvom vybraných ochorení, pričom napr. podiel detí z prostredia MRK liečených na tuberkulózu predstavuje 100 %. Podľa údajov Ministerstva financií SR⁵³ miera dojčenskej úmrtnosti je v prípade ľudí z prostredia marginalizovaných rómskych komunít v porovnaní s celoslovenským údajom až trojnásobne vyššia a očakávaná dĺžka života je v prípade ľudí z prostredia MRK o 6 rokov nižšia v porovnaní s celoslovenským údajom.

Osobitnú pozornosť treba venovať prístupu k pitnej vode, čo je základné ľudské právo a v našich geografických podmienkach je samozrejmosťou. Na základe výskumných zistení, ale aj správ z praxe (napr. od zamestnancov terénnych sociálnych služieb) možno konštatovať, že dostupnosť pitnej vody je v osídleniach MRK nižšia v porovnaní so všeobecnou populáciou. Dôkazom sú, napr. údaje o pokrytí verejným vodovodom. Nezanedbateľná časť obyvateľov rómskych osídlení používa vodu z neštandardných a nekontrolovaných zdrojov (potoky, lesné studničky a pod.), problematiku sa ukazuje aj kvalita vody vo verejných studniach, na ktoré je odkázaná veľká časť príslušníkov MRK.

Vo všetkých uvedených ukazovateľoch sú podmienky bývania predovšetkým príslušníkov MRK výrazne horšie ako u ostatnej populácie. Neštandardné obydlia postavené na nevysporiadaných pozemkoch bez pripojenia k inžinierskym sieťam a preľudnenosť sú v Slovenskej republike charakteristické iba pre rómske osady, ktorých počet v posledných rokoch neklesá. Ďalším problémom je nedostupnosť základnej infraštruktúry ako legálne pripojenie k elektrine, prístup k pitnej vode, prístupové cesty a chodníky s verejným osvetlením, plyn, kanalizácia. Osobitným problémom je odvoz a nakladanie s komunálnym odpadom.

Na základe výskumu (2012) rómske domácnosti na Slovensku vykazovali výrazne horší prístup k bežným účtom v bankách (iba 29 % z opýtaných mali takýto účet zavedený oproti 77 % majoritnej populácie). Znevýhodnenie k prístupu k elektronickému bankovníctvu sa ukazovalo aj v dostupnosti

⁵³ MF SR (2019): [Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou](#).

pripojenia rómskych domácností k internetu a absencii vlastníctva osobného počítača. V oboch zo spomenutých ukazovateľov mohlo v posledných rokoch dôjsť k výrazným zmenám v dôsledku zavedenia účtov bez spoplatnenia, zlepšovaním sa technológií elektronického bankovníctva a vysokou penetráciou trhu službami mobilných operátorov. Problémom uplynulých rokov bola aj dostupnosť nevýhodných mikropôžičiek od nebankových spoločností. Regulácia zo strany štátu na jednej strane obmedzila poskytovanie takýchto nevýhodných pôžičiek, ale ešte stále absentujú mikropôžičky pre nízkoprijemné skupiny obyvateľstva v bankovom sektore, ktoré by umožňovali využívať takéto zdroje aj MRK. Systematickému pokroku bráni aj dostupnosť bývania. Hoci sa v reakcii na projekty mimovládneho sektora založené na mikropôžičkách a svojpomocnej výstavbe, ako aj na najnovšiu zverejnenú výzvu financovanú EÚ očakáva určité zlepšenie, kľúčový význam budú mať ďalšie investície do nesegregovaného sociálneho bývania.

Očakáva sa, že úspešné opatrenia (terénna sociálna práca, zdravotní asistenti, asistenti učiteľa a ďalšie pomáhajúce profesie) realizované v súčasnosti budú kontinuálne pokračovať aj v novom programovom období a budú naďalej poskytovať pomoc a podporu MRK s využitím všetkých dostupných nástrojov.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie prístupu detí z MRK ku kvalitnému a desegregovanému vzdelávaniu,
- lepšie uplatnenie MRK na trhu práce,
- zlepšenie prístupu MRK k zdravotnej starostlivosti,
- zlepšenie prístupu detí z prostredia MRK k vzdelávaniu a starostlivosti v MŠ,
- zlepšenie prístupu obyvateľov MRK k sociálnej infraštruktúre,
- zlepšenie kvality života obyvateľov a hygieny v separovaných a segregovaných MRK zabezpečením prístupu k pitnej a úžitkovej vode,
- zlepšenie vysporiadania vlastníckych vzťahov MRK vo vzťahu k bývaniu,
- zlepšenie životných podmienok a prístupom týchto osôb k stabilnému zamestnaniu, bude zabezpečený ich pravidelný príjem, čo môže zlepšiť životnú úroveň týchto znevýhodnených skupín osôb a prispieť k podpore vlastných ľudských zdrojov pre ďalší hospodársky vývoj.

Aktivity v oblasti podpory sociálno-ekonomickej integrácie MRK budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.8 Zabezpečenie rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti rozvíjaním infraštruktúry

Demografické a technologické zmeny determinujú budúce potreby v ústavnej zdravotnej starostlivosti. Je predpoklad, že do roku 2030 dôjde k 18 % nárastu hospitalizácií, pričom najväčší vplyv na tento rast má práve starnutie populácie. Súčasne hrozí v systéme zdravotnej starostlivosti na Slovensku kritický nedostatok ľudských zdrojov. Odhaduje sa, že do roku 2030 bude bez zmien v systéme chýbať približne 3 100 lekárov a takmer 10 tisíc sestier (predikčný model Inštitútu zdravotnej politiky MZ SR). Lekárske povolania sa postupne dopĺňajú, keď medziročný pokles je približne 5 %. Naopak pri sestrách tento nedostatok narastá každý rok o približne 7 %. Priemerne zo 100 vyštudovaných lekárov nastúpi do praxe 82 % (700 lekárov); sestier len 44 % (400 sestier). Môžeme predpokladať, že až 56 % nedoštuduje, alebo nastúpi do praxe mimo SR. Ani pri 100% nástupe lekárov a sestier do systému by sme v roku 2030 nezabezpečili vyrovnaný stav. Ak by sme napríklad znížili odliv sestier do zahraničia o 40%, tak v roku 2030 by nám chýbalo stále 6 tisíc sestier. Preto je veľmi dôležité podporiť navýšenie počtu študentov, ale aj súčasne skvalitniť pracovné podmienky zdravotníckeho personálu, a to čo sa týka mzdovej politiky a iných pracovných podmienok. Cieľom opatrení je motivovať mladých ľudí priamo na vysokých školách a univerzitách a stabilizovať kvalitné ľudské zdroje.

Plán stratifikácie nemocníc vychádza z transformácie viacerých zariadení poskytujúcich akútnu zdravotnú starostlivosť na zariadenia poskytujúce následnú zdravotnú starostlivosť. Počíta sa s postupným presunom a navýšením počtu chronických lôžok na cca 6,5 tisíc a zvýšením obložnosti v oblasti akútnych lôžok zo 72 na 80 %. Transformácia odborností a priestorových kapacít si bude vyžadovať celkovú reformu manažmentu pacienta a chodu nemocnice. Súčasne sa predpokladá výrazné posilnenie ambulantnej a jednodňovej zdravotnej starostlivosti, predovšetkým prostredníctvom nemocničných polikliník a zariadení jednodňovej ambulantnej starostlivosti.

V jednodňovej ambulantnej starostlivosti sme v posledných rokoch síce zaznamenali nárast počtu výkonov medziročne na úrovni asi 4 %, avšak vyjadrením cez podiel výdavkov stále zaostávame za priemerom OECD. Kým krajiny OECD vynakladajú na ambulantnú starostlivosť až 25 % z celkových výdavkov do zdravotníctva, u nás je to len 19 %. Mobilná ambulantná starostlivosť tiež reflektuje demografický vývoj. Starnutie obyvateľstva ako aj potreba optimalizácie fungovania synergie nemocníc a ambulancií vytvárajú tlak na služby, ktoré budú bližšie k pacientom a zabezpečenie lepšej dostupnosti najmä v oblastiach so zhoršeným prístupom k základnej zdravotnej starostlivosti. Z pohľadu ideálnej dostupnosti bolo identifikovaných 180 lokalít, ktoré by zaručovali dostupnosť zdravotnej starostlivosti do 20 minút autom pre 99 % obyvateľov SR. V prípade, že by sa mobilná ambulancia zamerala predovšetkým na obyvateľstvo v poproduktívnom veku s horšími možnosťami na cestovanie, predstavoval by priemerný spád pre jedného poskytovateľa mobilnej ambulancie približne 17 tisíc obyvateľov. Tento typ poskytovateľa by zabezpečoval výjazdovú zdravotnú službu, ktorá by bola lacnejšia ako zásahy zdravotnej záchrannej služby. Využívali by ju pacienti, u ktorých je možné návštevu vopred naplánovať a nenachádzajú sa v kritickom stave, čím by odbremenili záchranky.

Prepojenie systémov zdravotnej starostlivosti a sociálnej podpory a integrácie formou komunitnej starostlivosti s prvkami ošetrovateľskej starostlivosti, rehabilitácie, služby včasnej intervencie, psychoterapie a sociálnej podpory je v záujme spoločenskej reintegrácie zraniteľných skupín pacientov. Hoci sa dopyt po dlhodobej starostlivosti zvyšuje, poskytovanie služieb je naďalej obmedzené. Verejné výdavky na dlhodobú starostlivosť v roku 2016 predstavovali 0,9 % HDP, čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 1,6 %. O zodpovednosť sa delia sociálny systém a systém zdravotnej starostlivosti, v dôsledku čoho tu pôsobia rôzne organizácie a využívajú sa rôzne zdroje financovania, a vytvára sa tak prekážka účinnej koordinácii. Prechod od inštitucionálnej ku komunitnej starostlivosti a nezávislému životu postupuje pomaly. Keďže podľa prognózy slovenská populácia rýchlo starne, budú potrebné značné investície na uspokojenie zvyšujúceho sa dopytu po kvalitnej dlhodobej starostlivosti.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie kvality a dostupnosti zdravotnej starostlivosti,
- stabilizácia ľudského potenciálu v rezorte zdravotníctva a zvýšenie počtu zdravotníckych pracovníkov, predovšetkým lekárov a sestier,
- zabezpečenie dostatočných kapacít v kvalitnej dlhodobej starostlivosti,
- zabezpečenie integrácie zdravotno-sociálneho prístupu v starostlivosti o ľudí,
- zlepšenie kvality života osôb odkázaných na dlhodobú starostlivosť.

Aktivity v oblasti zabezpečenia rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.9 Podpora sociálnej integrácie osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením vrátane najodkázanejších osôb a detí

Riešenie chudoby alebo sociálneho vylúčenia je úzko previazané so zamestnanosťou a s bývaním.

Slovenská republika v rokoch 2008 - 2018 znížila počet ľudí vystavených riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia o 239 tisíc, čím naplnila národný cieľ na 140,4 %. Klesajúci trend bol zaznamenaný v roku 2018 aj v prípade miery rizika chudoby⁵⁴ (príjmovej chudoby), ako aj veľmi nízkej intenzity práce. Oproti roku 2017 príjmová chudoba poklesla o 0,2 p. b. a v prípade veľmi nízkej intenzity práce⁵⁵, ktorá vyjadruje situáciu, keď ľudia žijú v rodinách, kde nikto nepracuje alebo pracuje iba príležitostne, došlo taktiež k poklesu o 0,2 p. b. Napriek tomu, že príjmová chudoba je nízka, závažným problémom naďalej zostávajú regionálne rozdiely. Dará sa znižovať aj podiel tzv. pracujúcej chudoby, teda ľudí, ktorí sú ohrození chudobou napriek tomu, že sú na trhu práce. Významný vplyv v súvislosti so skupinou ľudí ohrozených chudobou má i nárast minimálnej mzdy, ktorá v období rokov 2014 - 2018 stúpila o 36,4 %, z 352 Eur v roku 2014 na 480 Eur v roku 2018. Pozitívny trend je možné interpretovať fázou ekonomického cyklu a ekonomickou konjunktúrou ako i vývojom trhu práce na Slovensku.

K vyššie uvedeným zmenám prispelo aj nastavenie sociálnej záchranej siete, ako aj prijaté opatrenia na zvýšenie jej adresnosti. Zároveň je stále potrebné prijímať inovatívne opatrenia zamerané na dostupnosť služieb a prístup k trhu práce, a to najmä vo vzťahu k riešeniu regionálnych rozdielov v oblasti rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia. Vplyv na riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia majú aj výdavky na bývanie. Zo zisťovania EU SILC 2017 sa ukázalo, že u 8,4 % populácie dosahujú výdavky na bývanie viac ako 40 % disponibilného príjmu domácností. U ľudí v riziku chudoby je situácia závažnejšia, nakoľko až 38,9 % z nich žije v domácnostiach s výdavkami na bývanie vo výške viac ako 40 % disponibilného príjmu domácností. V preplnených bytoch a domoch žilo až 36,4 % osôb na Slovensku, čo je vysoko nad priemerom EU28 (15,7 %). Možnosť finančnej podpory v súvislosti s bývaním čiastočne predstavuje príspevok na bývanie⁵⁶, ktorý je mimoriadne nízky (89 Eur pre dvoch a viacerých rodinných príslušníkov) a týka sa len zanedbateľnej časti nákladov na bývanie na napätom slovenskom trhu s bývaním. V záujme vytvorenia priaznivejších ekonomických podmienok na udržateľnosť bývania, ako aj prechádzania vylúčeniu z bývania, je potrebné zaviesť adresnú pomoc formou finančného príspevku pre nízkopríjmové domácnosti.

Nájomné a sociálne bývanie je naďalej nedostatočne rozvinuté a dlhodobo absentujúce. Nízka dostupnosť a finančná náročnosť nájomného/sociálneho bývania negatívne vplyva na účinnosť sociálnych politík, ktoré sa zameriavajú na sociálne znevýhodnené a vylúčené osoby a osoby so zdravotným postihnutím, a bude si vyžadovať značné investície. Okrem chýbajúcej infraštruktúry, neexistuje na vládnej úrovni stratégia na znižovanie bezdomovectva. Z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy, ktorý bol uskutočnený 2016, je zrejme, že v Bratislave bolo sčítaných 2 064 ľudí bez domova. Najčastejšie sú to osoby v zariadeniach dočasného ubytovania (32 %) a osoby prespávajúce na ulici (30 %). Takmer polovica bola vo veku viac ako 50 rokov, 74 % ľudí sčítaných na ulici a v nočľahárňach tvorili muži. K častým príčinám vylúčenia z bývania žien patrí domáce násilie. Typickým príkladom rodín v zariadeniach dočasného ubytovania (vrátane ubytovní) sú matky samoživiteľky so svojimi deťmi, ktoré z dôvodu nízkeho príjmu nemajú možnosť zabezpečiť si iné stabilné bývanie.

Vzhľadom na špecifickosť niektorých skupín, ako sú ľudia bez domova alebo ľudia vylúčení z bývania je potrebné pristúpiť k opatreniam zameraným na zabezpečenie primeraného a cenovo dostupného bývania, služieb poskytujúcich prístrešie a dočasné ubytovanie za účelom podpory ich sociálneho začlenenia do spoločnosti. Zároveň v rámci celospoločenského významu v oblasti dostupnosti bývania je potrebné nastaviť intenzívnejšiu investičnú podporu pre vznik verejnoprospešných sociálnych podnikov bývania k zabezpečeniu spoločensky prospešného nájomného bývania, ktoré umožňujú doplniť a rozšíriť existujúci systém podpory bývania.

⁵⁴ Vyjadruje podiel ľudí žijúcich pod hranicou chudoby, t. j. pod 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného (po sociálnych transféroch) príjmu všetkých obyvateľov.

⁵⁵ Vyjadruje podiel ľudí vo veku 0-59 rokov žijúcich v domácnostiach, kde dospelí pracujú menej ako 20 % z celkového času počas predchádzajúceho roka.

⁵⁶ Predmetný príspevok na bývanie je súčasťou systému pomoci v hmotnej núdzi, neposkytuje sa samostatne.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie prístupu k dostupnému a primeranému nájomnému bývaniu pre nízkoprijemové domácnosti / eliminácia vylúčenia z bývania,
- zabezpečenie cenovej dostupnosti bývania pre nízkoprijemové skupiny,
- zlepšiť udržateľnosť bývania prostredníctvom príspevku na bývanie pre nízkoprijemové domácnosti,
- rozšírenie siete verejnoprospešne orientovaných sociálnych podnikov bývania, ktoré prioritne zamestnávajú znevýhodnené a zraniteľné osoby,
- vyššia adaptabilitu znevýhodnených a zraniteľných osôb a úspešná integrácia na otvorený trh práce.

Aktivity v oblasti podpory sociálnej integrácie osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením, vrátane najodkázanejších osôb a detí budú realizované aj prostredníctvom konceptu územného rozvoja v rámci cieľa 5.

4.10 Riešenie materiálnej deprivácie

Chudoba a materiálna deprivácia sú vo viacerých lokalitách Slovenska naďalej výrazné. Medzi podporné opatrenia na odstraňovanie najhorších foriem chudoby najmä v jednotlivých lokalitách Slovenska sú podpora stravy, materiálnej pomoci a sociálneho začlenenia v súčasnosti realizované prostredníctvom potravinovej a základnej materiálnej pomoci (Fund for European Aid to the most Deprived - FEAD). Tieto opatrenia majú veľký význam pre najodkázanejšie osoby v spoločnosti vrátane tých, ktorých by tradičná systémová sociálna pomoc mohla vynechať a tých, ktorí potrebujú okamžitú pomoc. Prioritné investičné potreby sú určené na podporu sociálno-ekonomickej integrácie aj prostredníctvom rozvoja infraštruktúry a najmä na podporu poskytovania potravinovej a základnej materiálnej pomoci najodkázanejším osobám vrátane tých, ktorých by tradičná systémová sociálna pomoc mohla vynechať a tých, ktorí potrebujú okamžitú pomoc. Okrem základnej potravinovej a materiálnej pomoci sú súčasťou aj sprievodné opatrenia zamerané na sociálne poradenstvo a iné odborné činnosti.

Očakávané výsledky:

- odstránenie najhorších foriem chudoby prostredníctvom poskytnutia potravín, stravy a materiálnej pomoci pre najodkázanejšie osoby.

Výsledky AHP

Opatrenia	Závažnosť	Naliehavosť	Uskutočniteľnosť	Spolu
4.1/ Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a modernizácia inštitúcií a služieb trhu práce...	0.68	0.71	0.49	0.64
4.3 Podpora lepšej rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom...	0.32	0.29	0.51	0.36
4.4 Zvýšenie kvality a účinnosti systémov vzdelávania a odbornej prípravy ...	0.25	0.25	0.24	0.26
4.5.1 Rovný prístup ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu	0.47	0.49	0.41	0.46
4.5.2 Podpora celoživotného vzdelávania – adaptabilita ľudských zdrojov pre zručnosti 21. storočia	0.28	0.26	0.35	0.28
4.6 Podpora aktívneho začlenenia s cieľom podporovať rovnosť príležitostí a aktívnu účasť....	0.15	0.16	0.21	0.17
4.7 Podpora sociálno-ekonomickej integrácie marginalizovaných rómskych komunít	0.33	0.30	0.24	0.30
4.8 Zabezpečenie rovnakého prístupu k zdravotnej	0.30	0.30	0.27	0.28

starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti...					
4.9	Podpora sociálnej integrácie osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením ...	0.22	0.23	0.28	0.24
4.10	Riešenie materiálnej deprivácie				

V oblasti podpory týkajúcej sa zamestnanosti prevyšuje dôležitosť opatrenia súvisiaca predovšetkým s integráciou znevýhodnených skupín na trhu práce a modernizáciou inštitúcií a služieb trhu práce. Toto opatrenie bolo vyhodnotené ako naliehavé aj závažné. Dlhodobo nezamestnaní, čo sú predovšetkým rôzne znevýhodnené osoby, majú problém so zaradením na trh práce aj napriek súčasnému nedostatku pracovných síl na trhu práce. Z hľadiska uskutočniteľnosti je indikovaná takmer rovnaká náročnosť na realizáciu posudzovaných opatrení.

Oblasti podpory v oblasti vzdelávania dominuje rovný prístup ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu a to vo všetkých kritériách (závažnosť, naliehavosť, uskutočniteľnosť). Účelom opatrení je predovšetkým zvýšiť účasť detí na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve, čo je dôležité pre sociálnu inklúziu znevýhodnených skupín. Vytvára to predpoklady pre riadne ukončenie školskej dochádzky a zlepšenie výsledkov v oblasti vzdelávania, ktoré je v súčasnosti výrazne ovplyvnené sociálno-ekonomickým a etnickým pozadím žiakov. Zosúladenie ponuky a dopytu na trhu práce a intervencie ČŽV sú navzájom úzko späté a v hodnotení dôležitosť na rovnakej úrovni.

Oblasti sociálnych služieb dominovalo prierezové opatrenie, ktoré obsahlo do určitej miery všetky opatrenia cieľa 4, ale je komplexné (zamestnanosť, vzdelávanie, zdravotníctvo, bývanie,...) a špecificky zamerané na cieľovú skupinu MRK. Takmer rovnakú dôležitosť prisúdili hodnotitelia aj opatreniu v oblasti zdravotnej starostlivosti, pričom toto opatrenie je hodnotené ako viac uskutočniteľné a o niečo menej závažné. Toto zohľadňuje skutočnosť, že investičné potreby v zdravotníctve je možné realizovať pomerne jednoducho, ale chýbajúce ľudské zdroje sú pri súčasnom demografickom vývoji výzvou.

Cieľ 5: EURÓPA BLIŽŠIE K OBČANOM vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív

Všeobecný kontext

Cieľ Európa bližšie k občanom je osobitým cieľom, ktorý ma prierezočný charakter. Tento cieľ pre budúce programové obdobie má relatívne široké zameranie, a to posilniť integrovaný sociálny, hospodársky a environmentálny rozvoj na regionálnej a miestnej úrovni a primárne plní doplnkovú funkciu k témam realizovaným v rámci cieľov 1 až 4. Pri implementácii je potrebné brať do úvahy fakt, že integrovaný rozvoj predstavuje spoločné úsilie všetkých zložiek a úrovní verejnej správy.

So zámerom posunúť podporu efektívne a adresne do územia – bližšie k občanom, bude podpora území realizovaná prostredníctvom konceptu územného rozvoja, ktorý má oporu v kapitole II návrhu všeobecného nariadenia EÚ – „Územný rozvoj“, čl. 22 „Územné stratégie“, pričom bude využitá forma Integrovaných územných investícií (ITI). Navrhovaný spôsob implementácie spolu s odklonom od dopytovo orientovaných výziev by mal prispieť k územne adresnejšej a plynulejšej podpore jednotlivých aktivít.

Tento prístup samozrejme plne nenahrádza možnosť čerpania prostriedkov z prioritných oblastí ostatných cieľov. Naopak, navrhovaný koncept územného rozvoja zahŕňa relevantné priority so silným územným priemetom identifikované v cieľoch 1 až 4 tak, aby na tieto mohol byť aplikovaný proces regionálnej alokácie prostriedkov.

Prostredníctvom konceptu územného rozvoja budú implementované vybrané priority v rámci cieľov 1 až 4, a to v súlade s kompetenciami územnej samosprávy, ako aj samostatné priority prislúchajúce priamo k cieľu 5. Pre Cieľ 5 sú osobitne identifikované tri hlavné oblasti, ktorých prioritné témy nespádajú do navrhovaných tém v rámci cieľov 1 až 4 a majú silný územný charakter. Dve z týchto priorit sú špecifické a zahŕňajú oblasti 5.1 Regionálny rozvoj, miestny rozvoj a bezpečnosť a 5.2 Komplexná podpora rozvoja všetkých foriem cestovného ruchu na základe podpory rozvoja špecifik a endogénneho potenciálu regiónov Slovenska. Tretia oblasť 5.3 Regióny so špecifickými potrebami má všeobecný charakter a má reflektovať na individuálne potreby transformácie a rastu najproblémovnejších regiónov SR na základe identifikácie ich špecifických potrieb (napr. transformujúce sa uhoľné regióny, dobiehajúce regióny a pod.).

Podpora v rámci cieľa 5 bude realizovaná prostredníctvom využitia konceptu územného rozvoja, ktorého základnou podmienkou je existencia územnej stratégie, a to okrem podpory nespádajúcej do kompetencií územnej samosprávy (napr. kultúrno-historické dedičstvo vo vlastníctve štátu a pod.). V tejto stratégii sú zodpovednými regionálnymi/lokálnymi subjektmi identifikované rozvojové priority zohľadňujúce potreby územia. Z tohto dôvodu, uvedené prioritné témy cieľa 5 neboli súčasťou analytického – hierarchického procesu.

5.1 Regionálny rozvoj, miestny rozvoj a bezpečnosť

5.1.1 Budovanie administratívnych a analyticko-strategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov

Sídelnú štruktúru Slovenska možno charakterizovať ako výrazne rozdrobenú s veľkým podielom malých obcí. Existencia veľkého množstva menších samosprávnych subjektov znamená aj disparity v ich odbornej a metodickej príprave. Z dôvodu personálneho nedostatku častokrát obciam robí problémy zabezpečiť kvalitné strategické plánovanie komplexného rozvoja svojho územia a rovnako je pre nich problematické kvalitne pripraviť a následne implementovať rozvojové projekty.

Podpora budovania administratívnych a analyticko-strategických kapacít a investovania do zvyšovania odborných schopností a zručností ľudí v územnej samospráve môže prispieť ku kvalitnejším plánovacím aj rozhodovacím procesom samosprávnych orgánov, k lepšej koordinácii rozvojových aktivít a zároveň k efektívnejšiemu využitiu investícií.

Očakávané výsledky:

- vyššia kvalita analyticko-strategických dokumentov územných samospráv,
- lepšia pripravenosť regiónov, miest a obcí efektívnejšie čerpať prostriedky z externých zdrojov,
- lepšia koordinácia rozvojových aktivít v území,
- kvalitnejší výkon samosprávnych funkcií.

5.1.2 Podpora partnerstiev miestnych a regionálnych aktérov a medziobecnej a medziregionálnej spolupráce

Posilnenie princípu partnerstva podporou budovania a rozvoja organizovanej spolupráce všetkých socioekonomických partnerov (verejná správa, akademický sektor, podnikatelia, mimovládne neziskové organizácie, atď.) preukázateľne pomáha rozvoju území. Takéto príklady na Slovensku poskytujú nielen partnerstvá budované pri využití prístupu CLLD, ale aj spolupráca dôležitých stakeholderov v jednotlivých najmenej rozvinutých okresoch Slovenska.

Prínosom regionálnych a miestnych partnerstiev je najmä: zainteresovanie partnerov na rozvoji, identifikácia reálnych rozvojových potrieb a zdrojov, ich kumulácia v záujme realizácie rozvojových cieľov, komplexnejšie využitie odborných kapacít v území pri tvorbe strategických plánovacích dokumentov, ale aj vyššia miera transparentnosti v rozhodovaní miestnych a regionálnych orgánov.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie miery zapojenia miestnych partnerov pri identifikácii a riešení rozvojových potrieb územia,
- kvalitnejšie a efektívnejšie rozhodnutia pri riešení rozvojových problémov/potrieb územia,
- lepšie využitie odborných kapacít v území pri tvorbe strategických plánovacích dokumentov,
- zvýšenie legitímnosti a prehľadnosti v rozhodovacom procese.

5.1.3 Zvýšenie bezpečnosti občanov a lepšie zabezpečenie verejných služieb

Jednou z dôležitých oblastí kvality života obyvateľov je ich bezpečnosť v obciach a regiónoch. Navrhované opatrenia pomôžu eliminovať zvýšenú pravdepodobnosť kolíznych situácií spojených s návštevou verejných inštitúcií ohrozenými skupinami. Hlavné zameranie by malo smerovať prevažne k zvýšeniu bezpečnosti spojenej s cestnou dopravou, ako aj zabezpečenia verejného poriadku. Tieto opatrenia by mali byť dodatočne podporené zvýšením relevantných zručností detí a mládeže.

Zlepšenie technického zabezpečenia obecných podnikov a podnikov komunálnych služieb pomôže mestám a obciam lepšie plniť úlohy dané originálnymi a prenesenými kompetenciami, ako aj podporí lokálny a regionálny rozvoj v prospech lepšej kvality života občanov a miestnych komunit. Lepšie technické zabezpečenie môže napomôcť aj v prípade bezodkladného odstraňovania následkov neočakávaných prírodných katastrof alebo kalamitných situácií vznikajúcich napríklad z dôvodu narastania pravdepodobnosti výskytu prejavov klimatických extrémov.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie povedomia a informovanosti o dopravnej bezpečnosti ,
- zvýšenie kvality a efektívnosti miestnych služieb,
- zlepšenie dopravno-bezpečnostnej situácie a zníženie dopravnej nehodovosti,
- zvýšenie počtu verejných dopravných ihrísk,
- zvýšenie bezpečnosti obyvateľov na verejných priestranstvách,
- zlepšenie schopnosti územných samospráv zabezpečiť svoje kompetencie.

5.1.4 Integrovaný komunitný rozvoj obyvateľstva

Problémom komunitného rozvoja, hlavne v rurálnych oblastiach, je absencia vhodných priestorov na komunitné aktivity (klub dôchodcov, klub detí, mládeže, rozvoj kultúry a pod.). Na miestnej úrovni jestvuje množstvo objektov v nevyhovujúcom technickom stave, ale s vhodným potenciálom po rekonštrukcii slúžiť na uvedené aktivity ako komunitné centrá.

Obdobný potenciál pre komunitný rozvoj predstavuje podpora dobudovania športovej infraštruktúry v regiónoch SR. Rozšírenie a skvalitnenie možností športovať, predovšetkým pre rekreačných a amatérskych športovcov, zvýšenie možnosti a kapacity pre šport detí a mládeže na lokálnej i regionálnej úrovni podporí sociálny rozvoj jednotlivých území.

Očakávané výsledky:

- zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva,
- zvýšenie sociálnej inklúzie a prevencie socio-patologických javov,
- vyššia participácia obyvateľov na spoločenskom živote obce/regiónu,
- zvýšenie úrovne sociálneho rozvoja území.

5.2 Komplexná podpora rozvoja všetkých foriem cestovného ruchu na základe podpory rozvoja špecifik a endogénneho potenciálu regiónov Slovenska

5.2.1 Manažment a služby podporujúce udržateľný cestovný ruch

Sektor služieb v cestovnom ruchu je v poslednom období jedným z najdynamickejších sa rozvíjajúcich odvetví aj v podmienkach Slovenska. Plní významné hospodárske funkcie, ako funkciu príjmov, je taktiež zdrojom tvorby hodnoty a vplýva na HDP. Služby v turizme sú úzko prepojené s oblasťami kultúrneho a prírodného dedičstva. V rámci opatrení na jeho podporu je potrebné zamerať sa na tvorbu udržateľných produktov v službách s vyššou pridanou hodnotou prostredníctvom inovácií v službách v turizme, ako aj v službách týkajúcich sa kongresového a incentívneho (stimulačného) turizmu a destinačného manažmentu na regionálnej úrovni a miestnej úrovni.

Slovensko je zároveň krajinou mimoriadne bohatou na svoje kultúrne a prírodné dedičstvo, ktoré však častokrát nie je adekvátne udržiavané a využívané z rozličných dôvodov. Jedným z nich je generačná personálna priepasť. V oblasti ochrany a propagácie kultúrneho dedičstva je potrebné budovanie a rozvoj personálnych kapacít: zaškolenia/doškolenia na už existujúce pracovné miesta ale aj vytvorenie nových manažérskych kapacít so schopnosťou prepájať starostlivosť o pamiatky s aktívnym rozvojom kultúrneho dedičstva. Pre riadenie kultúrnych organizácií ako múzeá a galérie, často v zanedbávaných regiónoch, sú taktiež potrebné kumulatívne manažérske kompetencie a podpora marketingových zručností (digitálne médiá, sociálne siete, atď.).

Očakávané výsledky:

- sprístupnenie, zlepšenie aktívnej marketingovej prezentácie a propagácie prírodne, kultúrne a historicky zaujímavých lokalít,

- podpora a vytvorenie udržateľného systému financovania marketingu a propagácie CR na národnej a regionálnej úrovni,
- zvýšenie návštevnosti lokalít kultúrneho a prírodného dedičstva, kultúrnych pamiatok a podujatí a zvýšenie kultúrnej gramotnosti a povedomia,
- zvýšenie kvality, kapacít a rozvoja ľudských zdrojov v oblasti využívania a starostlivosti o kultúrne, prírodné a historické dedičstvo,
- zvýšenie kvality poskytovaných služieb v cestovnom ruchu, najmä prostredníctvom podpory inovatívnych riešení,
- zvýšenie kvality infraštruktúry cestovného ruchu.

5.2.2 Ochrana a obnova národných kultúrnych pamiatok a pamiatkových objektov

Na Slovensku máme 17 000 nehnuteľných pamiatkových objektov. Podiel pamiatkových objektov v narušenom stave je dlhodobo na úrovni 20 %, a podiel v dezolátnom stave je 5 %. Pamiatkový fond so svojimi hodnotami predstavuje obrovský potenciál nielen kultúrno-historický, ale aj spoločensko-ekonomický. Inštitút kultúrnej politiky MK SR (IKP) vypočítal dlh voči pamiatkovému fondu odhadom na 1,8 až 5,5 mld. €. Pre udržateľnú sieť kultúrneho turizmu a udržateľnú obnovu kultúrnych pamiatok, ktorých súčasťou sú aj technické pamiatky so špecifickým kultúrnym potenciálom, spolu s kultiváciou verejných priestorov v pamiatkových zónach, musí byť obnova previazaná na ich budúce využívanie a na súvisiace kultúrne aktivity.

Očakávané výsledky:

- vytváranie pozitívneho vzťahu k dejinám, tradíciám a identite regiónu,
- zachovávanie jedinečnosti slovenskej kultúry vychádzajúce z historických koreňov,
- zvyšovanie záujmu o kultúrno-historický turizmus prostredníctvom podpory, rozvoja a skvalitňovania služieb,
- zvýšenie kvality infraštruktúry národných kultúrnych pamiatok a pamiatkových objektov,
- zvýšenie sociálneho a hospodárskeho rozvoja území.

5.2.3 Obnova a rozvoj kultúrnej infraštruktúry

Všetky slovenské regióny sú pomerne husto pokryté kultúrnymi inštitúciami ako sú knižnice, múzeá, galérie, ale i rôzne kultúrne komunitné centrá. Mnohé z nich sú však v nevyhovujúcom stave a trpia veľkým infraštruktúrnym dlhom. Podľa Zoznamu knižníc za rok 2019 je verejných knižníc 1899, z nich obecných je 1386, mestských 102, VÚC zriaďuje 29 regionálnych a 8 regionálnych s krajskou pôsobnosťou. Na základe vedeného Registra múzeí a galérií na MK SR je registrovaných 119 zbierkotvorných inštitúcií, ktoré realizujú následne svoju činnosť prostredníctvom 292 pobočiek v lokalitách po celom Slovensku. Majú sprístupnených 648 stálych expozícií pre verejnosť, spolu spravujú vyše 16 mil. kusov zbierkových predmetov.

Expozičné a depozitárne priestory sú vo veľmi nevyhovujúcom stave, čo sa týka zabezpečenia, napr. 88 % plochy štátnych depozitárov majú nevyhovujúce klimatické a svetelné podmienky pre uloženie zbierkových predmetov. Mnohé expozície je potrebné dobudovať a obnovovať nakoľko ich životnosť presiahla 30 rokov, čo znižuje ich výpovednú hodnotu pre súčasných návštevníkov a naviazáť ich vznik na kultúrne aktivity. Dôležitou aktivitou je aj vytváranie nových múzeí v prírode a in situ múzeí aj v iných ako vidieckych sídlach.

V záujme uľahčenia dostupnosti kultúrnych služieb lokálnym komunitám a ich aktívnemu zapojeniu by bolo vhodné na základe dobrej praxe podporovať vznik komunitných kultúrnych bodov nielen v centre obcí, ale aj v okrajových štvrtiach, na sídliskách, v satelitných mestečkách, kde obyvatelia trávajú už teraz svoj voľný čas v súkromí. Prvok profesionálneho umenia a vzdelávania v týchto

aktivitách tiež často absentuje, hoci by bol obohatením kultúrneho života a prispel k umeleckému vzdelávaniu v regiónoch. Kvalitné podmienky pre umelcov vytvárajú Rezidenčné centrá, ktoré prispievajú k mobilite a prepájaniu umelcov a komunit na európskej úrovni. Pridanou hodnotou v danej lokalite je prezentácia výsledkov (výstavy), umiestňovanie vytvorených diel do verejných priestorov, či samotný proces tvorby na verejnosti.

Očakávané výsledky:

- rozvoj a lepšia prezentácia kultúrnych hodnôt a aktivít v regiónoch/obciach,
- rekonštrukcia kultúrnych pamiatok a modernizácia kultúrnych a pamäťových inštitúcií,
- vytvorenie lepších podmienok pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu a komercionalizácie prezentácie kultúrneho dedičstva,
- kvalitnejšie a modernejšie služby kultúrnych a pamäťových inštitúcií,
- rozvoj lokálnej a regionálnej identity,
- rozvoj udržateľného kultúrneho cestovného ruchu,
- prezentácia hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a produktov kreatívneho priemyslu prostredníctvom cestovného ruchu.

5.2.4 Prírodné dedičstvo

Bohaté prírodné dedičstvo na Slovensku vytvára unikátne predpoklady pre hospodársky rozvoj územia formou rozvoja udržateľného turizmu. Vyžaduje si to však zároveň aj realizáciu podporných opatrení smerujúcich k zachovaniu prírodného dedičstva s cieľom zabezpečiť ochranu danej lokality pred negatívnymi vplyvmi zvýšenej návštevnosti (ochranou napr. formou doplnkovej infraštruktúry s cieľom racionalizovať návštevnosť). Z hľadiska infraštruktúry je potrebná podpora na prípravu a údržbu turistických chodníkov, náučných trás, a podobných stavieb dodržiavajúcich ekologické princípy.

Očakávané výsledky:

- rozvoj udržateľného cestovného ruchu, údržby a obnovy turisticky frekventovaných lokalít,
- skvalitnenie ochrany prírodného dedičstva,
- nastavenie udržateľného turistického destinačného manažmentu v lokalitách so špecifickými potrebami,
- zachovanie prírodnej biodiverzity pre budúce generácie.

5.3 Regióny so špecifickými potrebami

5.3.1 Podpora rozvoja zaostávajúcich regiónov

Toto opatrenie má všeobecný charakter a má reflektovať individuálne potreby transformácie a rastu najproblémovnejších regiónov SR na základe identifikácie ich špecifických potrieb (napr. transformujúce sa uhoľné regióny, dobiehajúce regióny a pod.).

Očakávané výsledky:

- naštartovanie hospodárskeho, sociálneho a územného rozvoja zaostávajúcich regiónov SR.

Prílohy

Zoznam skratiek

AHP	analytický hierarchický proces
AT	Rakúsko
BAT	Best Available Technologies (Najlepšie dostupné technológie)
CKO	Centrálny koordinačný orgán
CZ	Česká republika
CZT	centrálne zásobovanie teplom
CŽV	celoživotné vzdelávanie
DESI	Digital Economy and Society Index
DI	deinštitucionalizácia
DIH	digitálny inovačný hub
ECCP	European Cluster Collaboration Platform
EK	Európska komisia
ERA	European Research Area, európsky výskumný priestor
ESFRI	European Strategy Forum on Research Infrastructures, Európske strategické fórum o výskumných infraštruktúrach
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
FRA	EÚ agentúra pre základné práva
FTE	full-time equivalent, ekvivalent plného pracovného úväzku
GEM	Global Entrepreneurship Monitor
HDP	hrubý domáci produkt
HU	Maďarsko
IKT	Informačno-komunikačné technológie
IoT	Internet of Things
IPPC	Medzivládny panel pre zmenu klímy (Intergovernmental Panel for Climate Change)
MDV	Ministerstvo dopravy a výstavby SR
MH	Ministerstvo hospodárstva SR
MRK	marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MŽP	Ministerstvo životného prostredia SR
NEET	mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní ani nie sú v procese vzdelávania a odbornej prípravy
NP DI - PTT	Národný projekt deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb – podpora transformačných tímov
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OZE	obnoviteľné zdroje energie
PISA	Program na medzinárodné hodnotenie študentov (Programme for International Student Assessment)
PL	Poľsko
RIS 3	stratégia inteligentnej špecializácie
RSV	rámcová smernica o vode
SAV	Slovenská akadémia vied
SI	Slovinsko
SILC	Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v SR
SR	Slovenská republika
ÚPVII	Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu
VaV	výskum a vývoj
VŠ	vysoké školy